

~~Н799-1~~
4

Ставмуввса пролетаріјас, ђтвттђј!

СРОВОМ

3 №

1928

КОМІ ЖУРНАЛ.

ЛЛ

ЈУОРТАС.

Листбокјас.

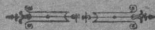
Вөр леџом-јылыг. Вөрлезые.	1
Ас-костса вот-јылыг. Зиновјев.	10
Овмөс кыпөдөмлөн тујјасыс. Торлопов.	13
Отсаламөј ставмувывса револютсионер- јаслы. А. Неволін.	16
Гіктса поытшколајасын велөдчөм. М.	19

Міјан өіктјасын.

Гөран-көзән уж-кежлө лөсөдчөм. Б. Н. П.	24
Бур абу іза мувынөдан. А. Моданов.	27
Кушөм пөльза сетө крестаналы мөс соркнї вөдїтөм. П. Порначев.	31
Кыџи бурмөдны татчөс вөвјасөс. В. Ісаков.	33
Ефірнеј выјјас-јылыг.	35
Кыџи колө лөсөдны вїгмөм-дојмөм јөзлы пырыг-пыржө- отсөг бетан уж. Врач Кокањин.	40
Тундраын көрвїзыгјаслөн олөмыс. Лапунов.	43

Комі гіжөдчукөр.

Фелегатка. Тїкөн-Өлөксан.	45
Кадја-нур. Іванпыс.	46
Вож му. Сук-Парма.	49
Вожывса зірдалөм. Бајарса-Іван.	—
Кык шој. Сїз-Паш.	50
Југөр. Шаков.	53
Ва воггас, сојан вежгас. Тїт-Паш-Вањ.	54
Тувсов војјас. А. Шомысова.	56
Со көні веккыд тујјыс. Тїкөн-Өлөксан.	57
Гуса көјдыс. Шаков Ө. Ј.	59
Сөд шор. Ічөт-Іван.	60
Гемук. Іванпыс.	62

Веккөдөм.

„Отсаламөј ставмувывса револютсионерјаслы“ статтаын (16-19 листбокын) гіжыгыс, — А. Неволін гіжөма; Комі областын-пө МОПР-ын 5000 шлен, чукөртөмаөс міјан областын 4000 шajt. Колө лыф-фыны: Комі областын 2943 шлен, чукөртөмаөс сөм—16442 шajt да 19 ур.

НЗК Коми
1-1

Стамузвса пролетаріјјас, ӧтувтӧј!

Ә Р Д Ы Ж

КОМІ ЖӖЗЛӖН ЖУРНАЛ.

ЛЕӖӖ ВКП (б)-лӖн ОБКОМ БЫД ТӖЛЫГЫН ӖТЧЫД.

3 (18) №

Март

1928 во.

Г. П. Б. в. А. И.
ОБДВ. ЭКЗ
1928.

ВӖр леӖӖм-жылыс.

Коӗан во Коми областын вӖр леӖісны: Северолес, Руссанглолес, Волгокаспіјлес, Печеролес, Електролес, Перімса кӖрттуӗлӖн контора да мукӖдјас.

Таво Северолес леӖӖ вӖрсӖ сомын УдӖра да Вашка леснічествоясыс. МукӖд леснічествояс вӖрсӖ леӖны ӓетіс контсессіонерјаслы да Комілеслы. КонтсессіонерјаслӖн таво содіс кык рајјон— Ңемдінса да Керчомјаса. Печеролес да Електролес октабр тӖлысгаӗ пырісны выӗ трестӖ—КомілесӖ. МукӖд коӗанваса вӖр леӖыјасыс важ-мозыс коӗісны.

Комілес организујтчіс сӖмын-на 5 тӖлыс-сајын, 1927 вога октабр 1 луӖӖ. КомілесӖс оз поӗ сорлавын СеверолескӖд. Северолес—торја организатсіја. СылӖн ем аслас правлеӗне Кардорын. Комілес—ачыс торја трест, Правлеӗнеыс сылӖн Сыктывдін карын.

Комілес зев ыжыд трест, капіталыс сылӖн—5.069.000 шајт, сев 1.707.000 шајтыс Коми областлӖн. ТајӖ трестнас государствокӖд щӖщ руководітӖ і Коми Обісполком.

КомілеслӖн ем вӖр пілітан 4 завод: кујімыс Кардор губернаын, Ӗті—Комі областын (Сыктывдін карын). 1928 воӖ гожӖмнас лоӖ вӖчӖма нӖшта 5-д завод ва-вылын лок керјыс шпалјас пілітны. ӖмсӖ леӖісны-нын 35.000 шајт.

КомілеслӖн нӖшта ем Ӗтік електричество-стантсіја, Ӗті кірпіч вӖчан завод, ем 9 парекод да баржас. ЕмӖг аслас керкајас, складјас да м кӖд стрӖбјас. Став ужалыыс Комілесас (постојаннејыс) 2.150 морт, пӖрајасӖн ужалысјаслӖн лыдыс кајлӖ 10.000-сајӖ.

Комі областын став вӖрсӖ пілітӖ Комілес. Став леӖӖм вӖр-піыс Комілес-выӗӖ уӖӖ: кер леӖӖм 60%, шпал вӖчӖм 70%, баланс леӖӖм 100%. ЛӖдӖн-кӖ, таво Комілес чајтӖ петкӖдны 1.000.000 кер, вӖчны 700.000 шпал, леӖны 40.000 кубіческеј метр баланс да 50.000 кубіческеј метр пес. Сыыс-кынзі Коми областын Комілес пілітас 1927-28-д воын: 500 000 кубіческеј фут пӖв. Коӗан васа-

серти кер лежымыс содö 20,6% —мында, шпал вöчöм—136,9%—мында, вөр пилитöм—150%—гөгөр.

Комилес зилö бурмöдны вөр-лежан ужсö.

Комилеслы колис Северолес уна вөр, наң да мукöд ембур. Северолессаң примитыс комиссия (Сыктывдин карын) помалис асгыс ужсö сöмын 1928 воö февраль 25-д лунö. Ставсö Комилеслы Северолессаң лоö бостны 323 фельанка, 61 фельанкасö колан војасö кералöмабг-нын. Коркö ескö вöрыс сені бур вөлöма-да, кыз вöрсö кералöмабг, колöма сöмын омöлжык вöрыс. Северолесыс лок-ногөн нырöма фельанкајассö. Зилöма кыз-мыј вермас сев вöрсö унжык лежны, а мыј вождö лоö, сы-жылыс абу мөвпыштлöма. Мужикјасыд вөлöм бур вöрсö кералöны да петöны, а локыс да шочыс колö. Öнi севга Комилеслы ас-вылас лоi бостны став важ грексö Северолеслыс.

Лок вöрөыд, ферт, ужалыгыдлы ичөтжык нажөткаыд воö. Сижö севга увгö вөр лежыс организатсияјас-вылад. Кытыс вöрсö омöлжыка-на кералöмабг, сені вөр лежысјас озжык норасны ичөт дон-вылö. Јона севга лоö вөр лежысјаскөд нокгыны, уна лышнеј рөскөд. организатсияјаслы вöчны, уна штрапјас лоö мынтыны. Северолес вöли нарушөнөјасыс вожыв кутö ужалысјаслы нажөткаыс 5% (быд шайтыс 5 ур). Комилес шуис: колö-пö ужсö бурмöдны, вожыв нажөткаыс кутöмөн нинөм оз артмы. Ферт, кодi мыжа нарушөнөјасыс, колö перјыны, штрап-вештöдсö, сöмын оз ков ставыслыс кутны.

Комилес штрапјас вештöм-вылö нажөткаыс 5% кутöмсö бырöдiс.

Комилес вöрын ужсö заводitö выл-ногөн пуктыны, мед öти фельанкасö ез ковмы 3 во-чөж керавны, а мед помöз вöли весалöма öти воөн пöдрад кералöмөн. Секи сукжык вöрад помга кералöмнад унжык дон воас мужикыслы, уна лышнеј рөскөд бырö (тујјас-вылö, керкајас-вылö, содтöд донјас-вылö, служашщејјас вижөм-вылö, штрапјас, пеңајас чинасны-i). Чинöны служашщејјас. Кымын-öд уна фельанкаын öтпырjö ужыс муно, сымын уна служашщеј колö. Ферт Комилес пырыс-пыр оз вермы важ лок ужалан-модасö вежны. Лоöна колöм вöрсö таво јона керавны важ фельанкајасгыс. Таво Комилеслы удајтчис көн-сурö вужны пöдрад фельанкаыс керсö лежөм-вылö, клеткайн кералöм-вылö. Гожöмнас ковмас бура лөбöдчыны да выл-ног керасöм-вылö вужны, кыз-сурö вөр нырöмсö қикöз бырöдны. Колö пуктыны ужсö сiјi, медым фельанкаыс вöрыс кераггiс дорвыс öти воөн.

Северолеслыс бостöм вөр-кынңыс, Комилес нöшта нөбöма леснеј ведомствольыс сук вöра 80 выл фельанка. Таво кызкө-мыјкө лоö важ фельанкајасгыс колöма вöрсö петкөдны, вöлигки выл фельанкајасад ужавны кутчигны.

донус таво колан вога Геверолес дон-герті пöштi ез вежы. СССР-ын быд төвар-вылө донус чiнө, вөр-вылө донус ез чiн.

1. Геверолесса спетсиалистјас шуөм-герті, војдөр мужикјас вө-ли омөла медазөны матысса феланкајас-вылө, јонжыка зiлөны ылынжык феланкајасө мунны. Сег-пө выгөднөжык вөрсө леҙны. Сы-вөсна Геверолеслөн контораыс вөли содталыштөма донсө матынжык феланкајасын ужалысјаслы, ылынжык феланкајасын ужалысјаслы—чiнтыштөма. Көлан во Геверолес 10 аршина 6 вершөка по-жөм керјыс 3-4 километр-ывна кыскалан-iныс вөлөм сетө 70 ур, таво Комилес сетө—76 ур, 7-8 верст-сајыс кыскалан-iныс колаан-во вөли сетөны 1 шайт да 17 ур, таво—1 шайт да 15 ур. Та-герті код-гурө шуөны: мијанөс-пө спетсиалистјасыд ылөдiсны, феланкајас-ыс-пө ылысмiсны. Сiјө абу зiк сiјi. Кыскавны таво вөрсө абу ылынжыкыс. Көй-гурө, ферт, ылыгмө, а мукөдлаас леснеј ведомствоге-тө феланкајассө матысжык. Тајө војасас феланкајасыд оз-на төд-чөмөн ылысмыны.

Өнi шөркоддем-ывна лөб кыскавны вөрсө 5-6 километр-сајөж. 1 тiпа шпалыс колан во 5-6 километр-сајыс кыскалiгөн вөли сетө-ны 39,5 ур, таво—42,5 ур. Көлан во-герті содөма.

2. Таво донсө лөбөдөма кык-пөлөсөс: почө ужалөмыс һаһөн бөгтны, почө куш сөмөн. Куш сөмөн бөгтысјаслы ужалан донус ыжыджык, һаһөн бөгтысјаслы—iчөтжык. 10 аршина 6 вершөка кер-вылө 5-6 километр-сајыс кыскiгөн сетөны—87 ур, һаһөн-кө бөгтны, сөмөн бөгтысјаслы сетөны 93 ур. 7-8 километр-сајыс кыскалiгөн һаһөн бөгтiгөн 10 аршына 6 вершөка керјыс сетөны 1 шайт да 7 ур. Сөмөн-кө бөгтны, 1 шайт да 15 ур. Тајө вөчөма сы-вөсна, мед вөр леҙысјас кутасны сөм-вылө ужавны. Локтан во Комилес оз-һiн кут ачыс һаһсө сетавны. Комилес кутас сетны ужыс сө-мөн. Һаһөн уждыс сеталөм-вөсна уна лөб вөли лышнеј служа-щещејас виҙны. Сөмөн сеталiгөн поһас чiнтыны служашщејассө.

3. Таво вөрсө кералөмыс да кыскалөмыс донсө торјөн лөбө-дөма. Воҙө, кор кер леҙан ужыс лөб бура пунктөма, керсө вөчөмыс, кыскөмыс да мукөд ужјасыс—кутасны торјөн мунны, мед унжык јөз да буржыка вермасны ужавны. ферт, сецөм-ногөн вөр леҙо-мас лөб һөжжөнiкөн вуҙны, мед вөр леҙөм ужыс оз-жө торкыс.

договор вөчөм профсојузкөд таво коланвога моз-жө һужалис. Сетчө уна кад бөгтiс Комилес лөбөдан организатионнеј ужыс. Уна кад да ебөс бөгтас временнеј правленьелыс сiјө ужыс i воҙө. Сыктывкарын помасiс сөмын-на февраль 25 лунө 1928-д воын, а Кардорын ез-на помас. Вегиг өнi-на Комилеслөн постојаннеј прав-леньне абу назначiтөма, уставсө абу вынөдөма, Геверолескөд јук-сөмсө абу-на помалөма (Сыктывдиңкарын помалөма сөмын вөр ле-ҙан ембур јукөм).

договорсө езжык кадын лө вөчөма, сормыштим Сезга һөшта договорсө вөчөм-бөрын-мужикјас дыр-на ез мунны ужавнысө:

Һаһ да ужалан көлү лөбөдөм-жылыс.

Комілес лөбөдөма төв-кежлө тырмымөн су (243.392 пуд) да зөр (109.064 пуд). Вөр-леҗысаслы сөтчө су-пыҗыс 10,5 урөн, суыс 9 урөн, зөр—7,7 урөн килограмм. Мукөд организатсияжасын-сөртї жона донтөм-һаһыс. Омөһ һаһ-вөсна оз жона норасны. Сөрт, гашкө ем ічөтїка і омөһыс. Комілесыс-өд оз ачыс көз һаһсө, һөбө бо-кыс да вәјө. 5737 тонна (350.000 пуд) піғыд-кө кымынкө мешөк лок һаһ сурас, абу фиво. Сыыс оз поч відны Комілесөс.

Ужалан көлүсө һөбөмаөс мед-бурсө загранича рынок-вылыс, мед-бур фирмажылыс. Сөмын уна сурс струментјас пиад, сөрт, вес-кәвлө і локыс. Сөсә-өд ужалам мї мед-көҗыд каднас. Секї і бур струментыс жугәвлө із-код кын пуад.

Таво-кежлө лөбөдөма: 11782 чер, сенї 4361 паскыд фін. чер, 6974 веҗныд фін. да златоуст-заводса черјас, 5295 піла, 327 долнеј піла, 15434 һапїһык, 612 шлут, 32850 кондак, 597 кләмер. Тулыс-кежлө рајјонјас лөбөдөны һөрпесанјас. Струментјассө Комілес сөтө ужалысјасыслы донтөгҗык лавка дон-сөртї. Жона норасөм-јас струментјас-вылө оз овлыны.

Комілес сөсә зілө ужалысјас-костө сујны выль струментјас. Выль бур струментјасыс отсаласны бурҗыка да кокһыдҗыка вөр леҗан уҗсө пуктыны.

Аппаратыс Комілеслөн.

Комілес прїмїтїс аппаратсө Северолессаһ, Електролессаһ да Печеролессаһ уҗ заводїтїгас-һын да ез уфїт ыҗыд бурмөдөмсө аппаратас һөдны. Сөрт, служашсөјјас да прїкадщїкјас-пыщкын уна-өн емөс і омөһ ужалысјас.

Мед-ыҗыд омөһыс—абу проїзводство јачејка, феланка-вылын леснеј ведомстволыс бөстөмсаһыс сылы бөр сдәјттөҗыс абу өтї кө-җаһн. Прїмїтөны леснејсөһ феланкасө өтїјас, мөдјас медалөны јөзөс уҗавны, којмөкјас вөр-пыщкас вїҗөдо, һөһөдјас леҗөм вөрсө кәтїшсө-вылын прїмїталөны. Сөсә кымын во муһө уҗыс феланка-ас, сымындаыс-жө вөлі веҗласөһны обходнејјасыс да прїемшщїкјасыс. Леснеј ведомствоыслы бара-жө выль морт феланкајассө сдәјтө. Уна көҗаһнад, лок һөгөн уҗсө пуктөмнад, оз на вөлі помавны вөрсө өтї феланкаыс, а выльөс-һын заводїтөны керавны. Сөсөм по-мавтөм, вәҗ феланкајасас і мучїтчам мї өһн.

Мөд омөһторыс аппаратын—вөр кералөм уҗнас руковөдїтө-мыс торјалө вөр прїмїтөм уҗыс. Воҗө сїзї колны оз поч. Хлыстөн һөбігөн колө, мед өтї морт руковөдїтс уҗнас да прїһмајтїс. Секї бурҗыка уҗыс вөрын кутас муһны, удобһөҗык мужїкјаслы лөб, есәҗык служашсөјјас ковмасны дај омөһҗыка служашсөјјасыс ку-тасы ветлыны. өтї лїбө кык-кујїм феланка-вылө (матыһөс-кө да

ичётос феланкајасыс) колө пуктыны өтi фегатникос, да мед сiјө i нуө став ужсө, прiнiмајтө феланкајассө, заведуйтыгкөд медалө ужалысјасос, (мыјтөм колө феланкасө помөз керавны), петө јзккөд вөрө, корсө кыскалан тујјас, катiшкејас, виқөдө вөр керкајас-куза, — мед сiјө олө феланка-вылын да руководитө ужнас: виқөдө, мед вөрсө кыз-сурө оз нырны, мед нарушенејас ез вөвны, прiмитө леқөм вөрсө, кылөдө, сетө феланкасө помалөм-бөрас бөр леснеј ведомстволы. фегатникыс i мед феланка-вөснаыс нуө ответственностсө. Некушөм торја прiјомщикјас, да налөн отсагысјас да обходнејас оз ковны. Секi ещажык служашщејјас ковмасны дај буржыка кутас ужыс мунны. ферт, фегатникјастө колө өнiја прiкадщiкјаспыс буржыкјассө бөрjыны.

Кожмөд омөльторjыс аппаратын—уна-на служашщејјасыс. Мыјла уна? Уна вывтi феланкаыс, ужыс торjөн мунө, сөгга абу-на быдлаын ужсө бура пуктөма. Нанөн вөдiтчөмыд нөшта щөц содтө служашщеј лыдсө.

Абу-на сөгга став служашщејјаслөн тырмымөм төдөмыс. Вөзө колө зiльны, мед фегатник асгыс став ужсө бура төдiс. Таво Комiлес нуөдiс курсјас. Курсјас-пыр мунiс 150 морт. Уна бур сiјө гетiс. Сөмын бур-ногөн-кө сiјө курсјасыс нөшта-на ыжыд пөльза вермiсны сетны. Вөггiсны курсјасыс, кор правленеыс Мөскуаын-на вөли. Сөгга организатсiјоннеј ужыс помтөм вөли да курсјассө ез удајтчы бура пуктыны.

Ужалысјаслы сөгга jона шуасөны: прiкадщiкјасыс-пө важөс, ещя-пө на-пiын, ужалысјас-пөвсыс петысјас, да зев-на унаөн роч-служашщејјасыс. Комiлеслөн правлене зiлө лөгөдны выль прiкадщiкјасос комi ужалысјас-пыс. Сөмын өтi вөөн да нөшта уж-пөраын уна вөчны, ферт, оз удајтчы. Нөжjөнiкөн тајө омөлыс бырө. Робочејјас jона увгывлөны служашщејјас-вылө.

Служашщејјасыд оз вермыны ставсө ужалысјас колөм-ногөн вөчны. Недовольствоыд, ферт, ем. Абу-на шулөмаөс ужалысјас медалыслы—вывтi-пө-тај уна мынтөма, пыр шуөны: омөла-пө мынтан iчөт доныс, Сөгга медалыс-вылө i песөны лөксө. Прiкадщiкјас оз вермыны ставсө вөчны вөр кералысјас корөм-сертi. Најө-өд пыр корөны унжык, донөнжык. ферт i нелучкiјасыд емөс. Сөмын оз ков вунөдны ужыс бур бокјассө. Бурсө колө паскөдны, омөлсө өтувjөн бырөдны. Колө шуны—аппарат асгыс ужсө вөчө. Колө зiльны, мед аппаратыс нөшта-на буржык вөли. Колө пыр-өтарө сiјөс бурмөдны.

Ужалысјасос медалөм.

Ужалысјасос медалан ужыс таво коланвога-сертi мунiс буржыка.

Таво вөр леҗыҗас медаҗисны колан вога-дорыҗ воҗжык. Но-
 јабын вөлыс ешаҗык-на вөлі, секи туҗыс ез-на вөв-да. Мыҗон туҗ-
 ыс пуксіс, пырыстөм-пыр-жө медаҗисны. Торкыштіс воҗжык ужсө
 заводітны көн-гурө і вөралөм. Со-таҗ кушөм кадҗасө мыҗтөм кера-
 ыҗеҗас, кыскаҗыҗас да вөвҗас уҗалөмаөҗ:

Кушөм кад- җасө.	Кераҗыҗас.		Кыскаҗыҗас.		Вөвҗас.	
	1926-27-өд воб.	1927-28-өд воб.	1926-27-өд воб.	1927-28-өд воб.	1926-27-өд воб.	1927-28-өд воб.
Ноҗабр 16 лун-кеҗлө	1197	1218	949	750	1102	970
Фекабр 1 лун- кеҗлө	2696	3131	2210	1703	2434	2772
Јанвар 1 лун- кеҗлө.	5992	6193	4488	4419	5483	5475
Февраль 1 лун- кеҗлө.	7597	7748	6070	5510	7172	6598
Февраль 16 лун кеҗлө.	8251	8344	6497	5938	7719	7469

Сегга оргаізаціяҗас уҗалыҗаснас вөлі мөда-мөд-костас мырф-
 ыҗыҗоны. Коҗгортса рајҗонын мырфҗыҗисны Комілес да Волгокаспіҗ-
 лес, Јемва-вылын—Комілес да Наҗеҗдінскеј комбінат, Еҗва-вы-
 лын—Комілес да контсегҗіонерҗас. Оргаізаціяҗасыс уҗалыҗассө
 аслаҗыс кыскөны мыҗ-гурө көсҗыҗөмөн, ылөдлөмөн. А уҗалыҗасыс
 сегга сыҗ відчөҗыны пөльза, відчөҗыны, көді ескө ыҗыҗжык дон
 сетас. Локтас-кө Волгокаспіҗлес—шуөны: Комілеслы-пө бурҗык
 уҗавны, а кор воас уҗалыҗасөс медавны Комілес—Волгокаспіҗ-
 леслөн-пө бурҗык доныс. Мед-јонасө норасөны ічөт дон-вылө. Ві-
 җөдлам-кө, СССР-папта Коми областын вөр леҗөм-вылө доныс мед-
 ыҗыд. Уҗалыҗас шуөны: Северолес-пө бурҗыка мынтө. Сіҗө гор-
 ныд абу лучкі. Северолес војвылын уҗалыҗасыслы донсө мынтө
 міјан-коҗа-жө, а лунвылын—ічөтҗыкөс донсө сетө. Сегга Северолес-
 ыд һансө лавка-донөн сетө.

Таво ез мунны вөр-бердө уҗавны озырҗык јөзыс. Колан во,
 һантөм воыд вөлі-да уҗалыҗыс ескө і унҗык вөлі-да, сөмын еша-
 җө уҗалыҗыс. Таво важыҗан-нын вөр-бердад уҗалыҗасыд көрыма-
 өс да воҗжык уҗавнытө бөстөҗисны да јона зіла уҗалөны. Воҗжык
 петөмнад-да унҗык і кртчөҗисны таво вөртө леҗны.

Со кушом кадјас-кежлө мыјда шулісны леңны:

Кушом кад-кежлө.	Уна-б кутчіомабе леңны.			
	Кер.		Шпал.	
	1926-27-бд воб.	1927-28-бд воб.	1926-27-бд воб.	1927-28-бд воб.
Нојабр 16 лун-кежлө	84.300	160.170	75.690	76.260
Фекабр 1 „ „	263.620	423.721	103.150	114.220
„ 16 „ „	434.303	598.955	158.140	208.385
Јанвар 1 „ „	620.284	795.739	245.962	254.850
„ 16 „ „	764.443	854.464	273.465	272.405
Февраль 1 „ „	799.199	942.680	274.515	280.095
„ 16 „ „	846.139	970.128	283.565	319.765

Кадын медагөмыг нөшта торкіс со мыј: организатсияјаслы колө вөлі ворсө петкөдны і важ, помавтөм феланкајассыс, а вөрлеңјасыслы абу окота сешөм феланкајассыс вөрсө петкөдны медаг-нысө.

Торкалө бура ужсө нуөмыг—ужалысјас-пыщкын фистсіплынаыс абу-на-да. Өтi-кө оз-на быдөн пыфди пуктыны коллективней дого-вор, мөдкө, оз-на трудөвей договор-серти ставсө вөчны. Оз-на быд-сөн условіејасөн төдманы. Мед ужалысјас буржыка вермасны төд-маны условіејасөн, ужыг доңјаснас, Комілес леңма сы-јылыг 2000 ыга.

Кызі уңыс муңо Комілеслөн.

Мед-ыжыд омөлыс пыр-на вөвлі—дыр оз петны вөрө комі вөр-леңысјас уж-вылас. Северолес шуөм-серти, вөрлеңыг шөркод-фем-мында вөрын ужалө 44 лун. Ферт, код-сурө ужалөны і дыржык, а мукөдјас і регыджык. А мјан тані позө ужавны 100-120 лунбэ. Өніја ужалөм-серти, позө вөлөм вөрад кык-мында дыржык ужавны. Кык-дыра ужалөмөн і најөтка кык-пөв унжык воас. Сегга мјужа-лам бурещ кор медага көңыд кадыс да жеңыдөс лунјасыс—самей төв-шөрнас. А бур ескө вөрас кајны арнас, куң лунјаснас да не-быд вөрсө керавны. Мыјөн тујыс пуксас, пыріг-пыр-жө помса кыс-кавны. Тазі најөткаыд ыжыджык кутас воны. Вөвтө бура позө вердны дај ужалыгыслы ыжыд пөльза воас. А мјан, вожынјыс зік весшөрө вошө. Таво воңжык-нын слөјмімө бөстчыны вөр леңны.

Со кушом кадјасө да мыјтөмөн петісны ужавнысө вөр петкө-дан колан воө да тајө воас Комілеслөн:

Кор-кежлө.	Кераасыяс.		Кыскаасыяс.		Вөвяс.	
	1926-27 вөб.	1927-28 вөб.	1926-27 вөб.	1927-28 вөб.	1926-27 вөб.	1927-28 вөб.
Фекабр 1 лун-кежлө	144	318	87	91	87	91
Фекабр 16 лун-кежлө	521	1.069	116	311	116	326
Январ 1 лун-кежлө	1.586	2.948	1.038	1.411	1.102	1.831
Январ 16 лун-кежлө	3.216	4.138	2.281	2.663	2.489	3.130
Феврал 1 лун-кежлө	4.707	5.469	3.272	3.921	3.755	4.713
Феврал 16 лун-кежлө	6.719	6.591	5.097	4.876	6.023	5.926

Колан во, январ 1 лун-кежлө, вөрас вөлөма 1586 кераасы, а таво сiјө-жө кад-кежлас—2948 кераасы. А медабмабгө вөли 6193 кераасы. Сiқкө, 3250 мортыс выл вөбзыс абу-на i кaјлөмабгө вөр-сө керавны. Тајө зев омөлтөр. Выл во-кежлө-жө вөли медалөма 5475 вөв, а ужалөма выл вөбзыс сөмын 1831 вөв. Колан вога-сертыс ескө i унжык вөв-нiн ужалөма, сөмын унабн-на-жө кaјiс-ны выл во-бөрас вөлискi.

Колан вөб Северолес вөли выл вөбз лөзөма став во-гөгөрсa задaннегыс керсө сөмын 3,8 прөчент. Первојја во жынјыс, со, веш-шөрө вөшөма.

Таво буржыка-нiн мунiс вөр лөзөмыс. Тајө чiпырјасыс вiгта-лөны, кызi мунөма вөр лөзөмыс колан во да таво Комiлeслөн.

Кор-кежлө.	К е р .		Ш п а л .	
	1926-27 в.	1927-28 в.	1926-27 в.	1927-28 в.
Нојабр 16 лун-кежлө .	1.780	6.700	1.800	7.700
Фекабр 1 „ „ .	6.770	24.164	5.472	10.505
„ 16 „ „ .	14.282	56.188	13.765	20.473
Январ 1 „ „ .	37.903	113.829	27.168	53.427
„ 16 „ „ .	100.555	200.103	41.545	73.082
Феврал 1 „ „ .	174.055	306.606	63.526	119.622
„ 16 „ „ .	373.145	496.445	117.297	182.089

Воқо-бура уқсо нуны вермас торкыштны жуужыд лым да воқо-кө воас тулыс. Колө кықкө уқсо нуужодны мед-ескө программасө лоө тыртөма. Комилесыд-өд мед-воқза во-на ужалө. Леқас-кө 1.000.000 кер, бур-нын лоө. Секи-нын лоө колан вога-герти 20,6 прбентон унжык. Шпал, ферт, оз удайтчы программа-гертиыс став-сө леқны. Сөмын гожөмнас лок керјасыс позас вөчны да задан-несө тыртны. Програмаыс-кө тырас колан вога-герти лоө шпал вөчөма 136,6%. Таыс-кыңғи нөшта Комилес леқө 50000 кубическеј метр пес да 40000 баланс.

Татчөс вөрлеқысјас вөртө унжык вермасны леқны, кужөмөн-жык-кө ужаласны. Вөртө керавны најө вермөны уна, сөмын вөв-јаслөн ебөсыс ічөт, еща вермөны кыскавнысө. Вөв ебөс-гертиыс і сегга кералөны вөрсө, оз термасны. Мукөдлаын важөн-нын вөр ле-қысјасыс вөчөны вөрсө кыскавны буржык тујјас, паскыд, дорөм доқдас. Сегга өдјө вермөны кыскавнысө. Унжык најөтка воө, дај вөвсө јона вердөны.

Комилес ужалысјассө зилө кокнөдны. Таво лөсөдіс лымсывдан кыч машина. Сөмын вывти өбкыд машинаыс дај ваыс оз паскыда киггы. Ташөм машинајассө СССР-ын Комилес мед-војдөр вөчис. Öнi мукөд трестјас щөщ вөтчөны. Машина бур сiјөн—јычөдө тујсө-да кокнөдө кыскынысө. Ферт, - колө сiјөн кужны вөфитчыны. Кужтөг нинөм нөтчыд оз артмы. Воқө ковмас неуна машинасө кокнөдышт-ны да васө паскыджыка леқны. Сегга колө паскыд дорөм доқдас лөсөдавны кыскалысјаслы.

Комилес таво Ношул рајнонын лөсөдіс аслыс 20 вөв кыскас-ны. Вештасны-кө агнысө, воқө ковмас Комилеслы быд рајнонө лө-сөдны аслыс обоз.

Государство да област щөктөны кыч-мыј позө јонжыка пас-көдны вөр леқөмсө. Сы-вөсна Комилес таво вайлөма Ношул рај-нонө боқыс ужалысјасөс. Бурыс нинөм-жө сыыс абу лөма. Воқө ков-мас Комі област-пыщса јөзыдлыс вынсө јонжыка кыпөдлыны.

Вөрлеқан кадыс жеңыд-нын колө. Колө нөшта-на чорыда бост-чывны вөр петкөдан уж-бердө, мед унжык вөр лоө леқөма. Комі јөзлы колө нажетка, Комі областлы—докод. Государстволы колө унжык төвар вузавны заграңычаө, мед позас машинајас да мукөд ужалан көлуј вајны да өдјөжык. СССР-са олөмсө воқө јөткыштны.

Вөрлеқыс.

Сіктса овмөс бурмөдны, культура кышөдны крестана асныс щөщ отсаласны.

Ас-костса вот-ылыг.

(Самообложение).

Мед-ескө өдјөжык сіктса общественней овмөс кыпалас, мед буржыка жүгөддчан-уж поэо пуктыны, таво январ толыгын, сізімөд лунө Ставрогсіјаса Тсентральней Исполнительней Комітет да Совнарком шуісны: поэо-пө крестана-костын лөбөдны ас-костса вот (самообложение). ¹⁾

Мыј-вылө поэо чукөртны ас-костса вотсө.

Уналаын-на абу лібө важлаыс кісгалөмаө общественней керкајас, школајас-улыс, лыффысан керкајас-улыс. Мукөдлаын некытчө востыны фетскеј сад, јаслі. Уналаө керка абутом-вөсна оз вермыны востыны больнича, пельшерскеј, ветерінарней да агрономіческеј пунктјас. Уна-сіктјасын абуөө наң віқан амбарјас. Совет-правительство оз-на вермы сіктө быд общественней нужда-вылө өмсөсетны. Мед өдјөжык вермім кыпөдны промышленност да візму-овмөс, советвласт леңаліс уждыөмјас. Сіктса овмөс кыпөдөм-могыгжө і ас-костса вот шуіс леңны чукөртны.

Ас-костса вотөн чукөртөма өм-вылө крестаналы поэас ас-вөлөстө вөчавны общественней керкајас, лөсөдавны-қоңтавны важјас-сө, пуктавны наң віқан амбарјас. Сіјө өм-вылө-жө поэо лөсөдавны-қоңтавны тујјас, пурьөјас (улічјас), посјас да перевозјас. Поэо пуктыны пөжарней сарајјас, лөсөдны сетчө пөжарней көлуј, кодјавны јукмөсјас, пощавны клафбіщцөјас да унаторјас-на нөшта поэо вөчны сіктө.

Колө возыв төдмавны мыјјас-вылө сіктын јонжыка ковмас өмыс.

Школајасыд, больничасыд, скөт лечитан-іныд, көјдыс віқан амбарыд, тујјасыд да пөжарней сарајыд сіктјасад, ферт, јона колөны.

Сешөм торјас-вылас крестана возға-војасө-нін ас-костаныс чукөртавлісны өм. Ас-костаныс чукөртөм өм-вылө нубдлісны јуклы-өм ужјас, пуктавлісны керкајас школа-улө, лөсөдавлісны пөжарней сарајјас, вөчавлісны пурьөјас (улічјас пощавлісны).

¹⁾ Постановленьесө Ставрогсіјаса Тсентральней Исполком да Совнаркомыслыс печатајтөма „Комі Сікт“—газетын, январ 28 лунө.

Ковмас-кө вөлі ҫетскеј сад возтыны, лѣбб гожом-кежлө чельдлы јаслѣ лөбөдны, чукөртасны вөлі скод, шуасны ас-костаныс чукөртиштны сөм. Скод-бөрті, бөрјөм јөз петасны өктысны, ветлыны керкаыг-керкаө,—кодѣ мыј бетас. ҫерт, унаөн вөлі і нѣнөм оз сетны.

Культура кыпөдан ужсө да обшественней овмөс бурмөдан ужсө нуөдны ез ставыс отсавны. Воэвысө огө вөлі сөмсө сетө. Кадыс воас, ужсө колө-нѣн нуөдны, а сөмыд абу, нѣнөм-вылө ужсө нуөдны.

Кодјас лөбөдөны ас-костса вөтсө.

Ас-костса вөтсө лөбөдөны крестананыс агныс сѣктса олөмсө бурмөдөм-вылө, југдөдчан уж нуөдөм-вылө да овмөссө кыпөдөм-вылө. Мукөд могјас-вылө ас-костса вөт оз поэ чукөртны. Ас-костса вөт быт лөө мынтыны быд крестанѣнлы. Сѣктса лѣбб вөлөстувса скод ас-костса вөтсө лөбөдѣгөн вермө мездыны эікөэ, лѣбб мыјтөмкө чѣнтыны ас-костса вөтсө гөрдармејеч семјаслы, јона гөль јөзлы, вѣму-дорын ужавтөм, јөзлы да сөветскеј служашејјаслы, оз-кө налы ас-костса вөтыс пөльзасө вай.

Став ас-костса вөтсө торја овмөсјас-вылас јуклө (раскладкасө вөчө) сельскеј сөвет лѣбб волісполком мөда-мөдлы отсаван комѣтса представѣтелькөд. Раскладкасө вөчөны селькозналог да подкөднеј налог-серті: кымын шайт мынтө лөбөдөма овмөслы селькозналогсө, промысловеј да подөкөднеј налогсө, сымда-жө пай ковмас мынтыны ас-костса вөтсө.

Пай-лыдыс лөбөдчө со кызі: сѣктса налогослөн суммаыс течсө өтілаө налогоы мездөма овмөс «лыдыскөд, кодјас щөщ сурөны самообложењье-улас. Самообложењьеыслыс суммасө (мыјта пуктас скодыс) колө јукны воэда течөм сумма-вылас. Сѣјө і лөө ас-костса вөтыслөн пайыс. Шуам, сѣкт-вылө налогоы воө 400 шайт. Сѣктсыс мездөмаөс вөтыс 100 овмөсөс (а налы ас-костса вөтыс щөщ сујсө). А ас-костса вөтсө лөсөдѣсны 100 шайт. Нөльго шайт-дѣнас колө содтыны 100 овмөссө. Лөө 500. Со шайтсө (ас-костса вөтыслыс суммасө) сөгга јукны 500-вылас. Лөө 20 ур. Тажө і лөө ас-костса вөт-пайыслөн ыждаыс. Шуам, овмөс-кө налогсө мынтө 10 шайт, ас-костса вөтыс сылы кајас (тажө прѣмер-сертіыс) 2 шайт (10 пай).

Волісполком вермө озырјаслы ыжыджыкөс ас-костса вөтсө пуктыны, гөль-јөзлы чѣнтыны. Мукөд-ногөн вежны ас-костса вөт мынтөмлыс пөрадок сөвет власт оз щөкты. Селькозналогыс мездөма крестаналы поэө ас-костса вөт пуктыны өтісан сөмын кујѣм пайсө.

Мыј-вылө поэө ас-костса вөт чукөртны.

Ас-костса вөт крестаналы мырдөн лөбөдны некөб оз щөкты. ВЦИК да Совнарком шуисны: поэө-пө ас-костса вөт чукөртны сөмын ас-сѣктса, ас-вөлөтса обшественней нуждајас-вылө.

Ас-костса вотсö лöбöдöны крестана öктса либö вöлöстувса собрание (скод)-вылын. Собраниеыс лыдöфыгöö законнейöн, лöбны-кö собрание-вылын бөрjыган праваа jöз-пигыс еща вылö жын-jöзыс. Бөрjыган праваяс jöз-пигыс-кö оз лоны жын jöзыс, приговорыс налöн оз ло вына. Öктса либö вöлöстувса скод ас-костса вот лöбöдöм-jылыс поö чукöртны сельсовет, волісполком, кушöмкö обществоней организацијас, либö крестанайас-кö щöктасы. Скод-дырjи постановлениеыс (приговорас) колö урчитны: мыj-вылö чукöртны ас-костса вотсö, да мыjöн чукöртны—öмöн, натурадн али кушöмкö ужјас көсjöны нуöдны. Колö индыны ыжыдöс-ö колö лöбöдны ас-костса вотсö да кор-кежлö сijöс колö чукöртны. Шуис-кö скодыс ас-костса вотсö уна-пөрjö мынтыны, ковмас индыны, кушöм кадјасö да унаöн-ö ковмас мынтавны. Сöмын воыс дыржык ас-костса вот мынтöм нужöдны оз поö. Скод-вылас-жö ковмас indödjас сетны кушöм овмöсјасöс мездыны ас-костса вот-мынтöмыс, кодјаслы кокнöд сетны. Кызi колö чукöртöм öмсö вiçны, кызi сijöн вöдитчыны. Ас-костса вот лöбöдöм-jылыс постановлениеысö (приговор) вöчигöн гөлöсуjтöны. Кодарас унжык лöö гөлöсыс, сы-ног i лöö вöчöма приговорыс. Мыj-вылö шуисны ас-костса вотсö чукöртны, сы-вылö i колö вiçны. Мукöд-пөлöс могјас-вылö сijö öмсö бергöдны оз поö.

Сельсöветлөн да волісполкомлөн ужыс.

Сельскеј сöветјаслы да волісполкомјаслы ас-костса вотсö лöбöдöм-бöрын да приговорсö вынöдöм-бöрын колö лöгöдны: кор-кежлö, мыjтöм колö мынтавны. Ас-костса вотсö-кö ужöн шуисны нуны, ковмас воэжык јуöртны коржык чукöртчыны jöзöс ужавнысö. Волісполкомјаслы-жö ковмас чукöртны да вöдитчыны öмнас да натурадн чукöртöм торјаснас, вöчавны договорјас, да боставны (нöбавны) колан көлуј—мыјјас шуис скодыс лöгöдны ас-костса вот-вылас. Ужавны-кö көсјыелісны гражданаыс,—индавы, тудјавны ужнас. Волісполкомјас да сельсöветјас-жö чукöртöны нөдоимкајасö.

Сельсöветјаслөн да волісполкомјаслөн праваыс.

Заявлениејас-куöа сельсöветјас да волісполкомјас торја овмöсјаслы вермöны ас-костса вотсö вежны, шуам, öм-пыффи поö бостны натурадн, либö öм пыффыыс ужöдны да сiç-воэö. Волісполкомјас оз вынöдны скодлыс приговорсö бөрjыган праваа jöз-пигыс-кö жын-jöзыс-ещажык вöлöма скод-вылас, либö шуöма-кö скодыс чукöртны ас-костса вотсö кушöм могјас-вылö абу щöктöмаöс ВЦИКыс да Совнаркомыс, либö көсjö-кö скодыс ас-костса вотсö ВЦИК да Совнарком постановлениеынын шуöм-серти унжык чукöртны (селькоз-налог лыд-серти 35 прöчентыс унжык). Нелучкi-кö вöчöмаöс, раскладкасö волісполкомыс ачыс лöгöдö, нелучкiсö справитö. Кык вежон-мыгти-кö волісполкомгаң оз во некушöм јуöр ас-костса вот-

жылыг прігөвөр-куча, прігөвөрыс кутас лыдфыгыны законнејөн. Сельсоветөн вөчөм раскладка-вылө быд морт вермас норасны вол-ісполкомө, а волісполком-вылө—ујездывса ісполкомө.

Колө бөгтөыны ас-костса вот лөбөдны.

Ас-костса вот крестаналы вајө ыжыд пөльза. Совет правітель-ство гөль-јөзлы сетө кокнөд ас-костса вот мынтыны. Ас-костса вот сіктө, вөлөгтө оз поң лөбөдны сельхозналог лыд-серті 35 прөчен-тыг унжык.

Матыгмө тулыс. Уна школајас, больничаяс колө бөгтөыны стрөітавыны. Колө јаслјас вогтавыны. Тујјас, посјас да пурысјас-лөбөдавны-зоңтавыны, колө пөжарнеј көлуј да мукөд-торјас нөб-авны.

Государственным оз-на вермы сетны тырмымөн өбм сіктса өв-мөс өдјө кыпөдөм-вылө, олөмсө бурмөдөм-вылө. Крестаналы аслы-ныс колө щөщ отсавны. Öнөсаң-жө қолө бөгтөыны ас-костса вот нуөдан уж-бердө.

М. Ыиновјез.

Овмөс кыпөдөмлөн тујјасыс.

(Партіјаса 15-өд өјездлөн шуөмјас-серті).

Кущөм овмөс колө робочөјјаслы да крестаналы Октабрса ре-волуцсіја-бөрын да кыңі Совет-Республикаса овмөсыс југлаөс озыр-јаскөд когаөігөн—јона-нын быд пөлөсын горнөтлісны, уна-нын быд-лаө сы-жылыг гөжлісны.

Танө һөуна горнөтыштам, кущөм һөлуыкјјас өмөс өнө мөјан ов-мөсын да кыңі көсјө коммунист-партіја најөс бырөбны. Кущөм туј-өд көсјө нуөдны Совет-Республикаса овмөссө локтан војасө.

Кущөм һөлуыкјјас өмөс өнө мөјан овмөсын?

Мед ыжыд һөлуыкыс—төвар тырмытөм. Кущөм төварјас оз тырмыны, сөјөс быдөн төдөны.

Мыј-вөсна-нө оз тырмыны төварјасыс? Коммунист-партіјалөн 15 өјездыс та-вылө со мыј шуис: совет власт-дырјө став јөзыслөн јона овмөсыс кыптис, робочөјјаслөн да крестаналөн докодыс јона соді да најө важөн-дорыс (револуцсіјаөң-серті) төварјассө кутисны нөбавны унжык. Налөн нөбасан-выныс, нөбасөмыс воыс-воө зөв өдјө содө. Прөмышленностным мөјан зөв-жө өскө бура вывлаң гур-гө-кајө, јона быдмө, сөмын нөбасан вын содөм-бөрөаыс оз-на вер-мы вөтчынысө. Ещө һа-мөјан пабрөкјјасыд да заводјасыд. Омөльөс-на сенө машөнајасыс да мукөд ужалан көлуыс. Сы-вөсна і-төварыд оз тырмы.

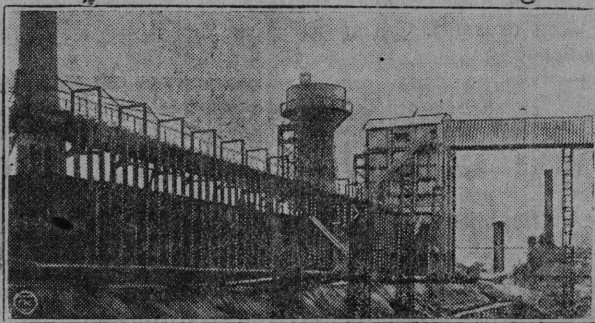
Сегга нѳшта дѳна-на сулалѳ пабрѳк-завѳдса тѳвары.

Мѳд ыжыд ѳелучкѳторсѳ 15-ѳд ѳезд ѳндѳ сѳктыс. Уналатѳ-на сѳктса овмѳсын муѳѳ важ-ногѳы. Уна крестанѳн-на ассыс вѳцмусѳ вѳдѳтѳ да ужалѳ важ-мѳз. Уна гѳл жѳзлѳн-на абу вѳлыс ѳѳ плугыс. Мујасыс разѳ-пелыѳѳ, жѳна торјавлѳма. Вѳдѳтѳны мујас-вылын кущѳм-сурѳ, омѳлык кѳча-пуктасјас да омѳлык кѳјдысѳн кѳжѳны. Сы-вѳсна сѳктјас зев-на еша вермѳны сетны карлы прѳдуктјас, сырѳ. Унатор-на аслыныслы весѳг оз тырмы.

Унатор-на сегга мѳжанлы лѳѳ ѳѳбавны мукод госуларствојасыс.

Партѳјаса 15 ѳезд ѳндѳ овмѳс кыпѳдан тужѳ.

Кыѳѳ-нѳ ескѳ колѳ кыпѳдны, бурмѳдны Сѳвет-Сојузса овмѳссѳ? Та-јылыс партѳјаса 15-ѳд ѳезд-вылын зев жѳна сорѳѳтѳсны. ѳезд-

Із-шомыс кокс вѳчан пачјас. дѳнбасын.

вылас Рыков-јорт да Кржѳжановскеј-јорт вѳчѳсны доклад: овмѳс кыпѳдан вѳт-вога план-јылыс. 15 ѳезд партѳјалѳн сетѳс уна бур ѳндѳдјас.

Овмѳс лѳгѳдан вѳт-вога план-серѳтыс партѳја со мујјас кѳсѳѳ вѳчны:

Вѳчны выл пабрѳкјас да выл заводјас,—лѳгѳдны сетчѳ медга-бур машѳнајас, жѳнжыка зѳлыны кѳрт перјыны да кѳрт-кѳлуј вѳчны, унжык перјыны ѳзшом да ѳерп. Та-вѳсна ѳѳжан-јуан да пастаган тѳварыс петѳ ешажык. Унжык сѳмыс мѳжан муѳѳ ѳнѳ ѳндустрѳалѳ-затсѳја-вылѳ, заводјас, машѳнајас вѳчалѳм-вылѳ. 5 вога план-серѳтыс овмѳсыс кыпѳдѳм-вылѳ сѳвет-власт лѳгѳдѳ вѳцны 21 мѳллард шайт. Ревѳлутсѳјаѳз капѳталѳстјас (1913 вога лыд-серѳтѳ) пуктылѳ-маѳѳ 5 вѳнас сѳмын 15 мѳллард да 600 мѳлльѳн шайт.

А ыжыд сѳјѳ сѳм мѳжан овмѳс-серѳтѳ да озырлун-серѳтѳ.

Тайѳ сѳмнас партѳја да сѳветвласт 5 вѳѳн кѳсѳѳны вѳчны про-мышленнѳт кыпѳдан ужын сы-мында, мујдѳм Амерѳкаын вѳчѳма-ѳѳ 20 вѳѳн.

Кытыг-нө сы-понда гөмсө Сөветвласт да партија көсјоны богт-ны? Сіјө гөмсө гетасны: пабрік-заводјас, көрттујјас, мукөд госу-дарствојаскөд вузасөм-нөбасөм, банкјас, государство-пыщкөсса уж-дыгөмјас, өбм-чөжан кассајас, налогјас да уна мукөд-сікас докодјасыс.

Сіјө гөм-вылас лөб вөчөма:

Быдөн-на помнітам, кушөм јона ошкыліс Јеңін електрофіка-тсіја уж-нуөдан план. Сіјө планыс вөлі вөчөма 1920 воын. Мед-вож тајө плансө ковмас помавны. Локтан віт онас лөоны вөчөмаөб уна ыжыд електрической стантсіјајас. Мед-гырыс заводјасыс да паб-рікјасыс кутасны ужавны електричество вынөн.

Сегга шуісны пуктыны выль заводјас. Сешөм заводјас, көн ку-тасны вөчны быдөмама машінајас, тракторјас, став-пөлөс ужалан машінајас крестаналы.

Партија да сөветвласт көсјоны отсавны крестаналыс пуктыны овмөссө выль-ногөн. Најө став гөла да шөркоффема олыс крестан-алы індісны вескыд туй: өтүвтчөмөн, артельјасөн, коммунајасөн, төварішществојасөн бырөдны ассыным гөль оломнысө. Мөд-ног-өд һекыңи он вермы өкыд ужтө көкнөдны. Сіңкө, ковмас уна дабыд-гама-пөлөс ужалан көлуј, машінајас. Сы-вөсна-жө крестаналы гөтөны ыжыд отсөгјас. Леңоны уна гөм крестаналыс овмөснысө кы-пөдөм-вылө, коператсіја паскөдөм да јонмөдөм-вылө. Воыг-воө пыр-өтарө сегга унжык машінајас вөчөны.

Таыг-кынңи, колө вөчны уна көрттујјас. Міјан сөвет-государст-волөн зев-на еща көрттујјасыд.

Тајө віт онас-жө шуөма вөчны көрттуј Комі облагтө. Тајө віт вога планыслөн доныс помгөм. Став капіталіст-государствоја-сас өні мунө ыжыд зыв да вен. Зыкыс да веныс мунө сы-вөсна, мыј капіталістјаслөн овмөсас һекушөм план абу. Ставыс вөчөны кодлы кыңи барышнө, кодлы кыңи воө уна прібыль. Став докодыс овмөссыс сені пырө капіталістјас һөптө. А робочейјасыс да крестан-алыс воыг-воө гөльмөны. Міјан став ембурыс сөветвласт кіподулын, робочейјас да крестана кыын. Сөветвласт ставсө вөчө, нуөдө план-серті. Став докодыс міјан мунө робочейлыс да крестаналыс өкыд ужсө көкнөдөм-вылө. Коді ужалө план-серті, сылөн һекор ыжыд торкөмјас оз овлыны. А капіталістјаслөн плантөг-ужалігөн овлө-ны дај воңө кутасны лоны ыжыд кріңісјас, војнајас да сің воңө. Мі вөчам ставсө лыдөн да бура арталөмөн, кодлы, кытчө да мыјда колө.

Став ужалыс јөзыслы колө отсавны партијалы да сөветвластлы Колө унжык һөбавны уждыгөмјас (зөјомјас), прөст өмсө колө пук-тыны гөм чөжан кассајасө, колө кадын мынтыны налогјас.

Крестаналы колө өтүвтчыны. Колө лөгөдавны унжык артел-јас, төварішществојас да мукөд-сікас өтүвтчөмјас. Сытөг өкыд, өгө вермөј бур олом лөгөдны, сотсіализм вөчны.

А. Торлопов.

Отсаламөј ставмуыввса револүтсионер- јаслы.

Паріжса Коммуна-лун.

Март 18-өд лунө Ставмуыввса ужалыг јөз казтылоны Паріжса Коммуна-лун. 1871-өд воө Паріжса коммунарјас бостісны ас-кіаныс властсө. Најө первој-на заводітлісны лөбөдны ужалыг јөзлыг власт. Карл Маркс, Енгельс, сөгга Лєнін бура гөгөрбок велөдісны Паріжса Коммунасө, төдмалісны сіјө ужыг бурінјассө. Арталісны-кыті лоі вөчөма нелучкі, мыј-вөсна Паріжса коммунаыс бөр усі.

Паріжса робочејјас март 18 лунө, 1871-өд воө мырфдісны бур-жујјаслыг властсө. Правітельствоыс Паріжыг пышјіс Версалө. Робочејјас-дор сувтіс щөщ натсіональней гвардіја да пөшти став ужалыг јөзыс Паріжыс. Коммуна-дор вөлі кватго сурс морт. Бур-

Паріжса робочејјас Коммуна лунјасын.

Мастерскејын.

Баррикада-вылын.

жујјас правітельство-дорыс вөліны сөмын 80000-кымын морт. Властсө бостөм-бөрын, пырыг-пыр-жө Паріжса Коммуна бостіс вьлногса олөм лөбөдөм-бердө. Леіс декрет, бырөдіс һан пөжалыг-јаслыг војса-ужсө. Лөбөдісны отсөг ужтөмјаслы щыгјалыгјаслы. Бырөдөма вөлі пыр-кутан арміја, јөзөс салдатө бостөм. Ез кутны бостны дон керкајасын олөмыг. Став служашщејјассө учрежден-һејасө кутісны бөрјөмөн пуктыны. Коммунаса шленјаслы жалө-ванһесө лөбөдісны робочејјаслы-мында-жө. Вічкөсө торјөдісны гө-сударство-бердыг, а вічкөјасыс ембурсө Коммунаыс ас-кіас бостіс (натсіоналізірујтіс). Мед-ескө сулалыг предпріятһејјасө, пабрік за-водјассө леһны уж-вылө, лөбөдісны план—коператівней төварішще-

ствојаслы сетөмөн сувтөдны сені ужсө, төварішчествојассө өтүвтны өтi сојузө. Политiкабн төдмөдөм-вөсна күтiсны леңны гачет. Тајө вөліны мед-гырыг ужјасыс Паріжса Коммуналөн.

Сөмын-тај Паріжса робочейјас ез вермыны дорјыны Коммуна-сө. 72 лун-бөрын, мај 21 лунө Версалсајас пырiсны Паріжө. Уна дас-курс мортөс сені виалисны. Тјер аслас салдатјаслы шөктiс ком-мунарјасөс вiавны нем-жалиттөг, баңдiтјасөс-моз. Судтөг лыјлөма-өг 30.000 мортөс. Ставсө вiјөмаөг 70000 мортөс, 7500 мортөс мөдө-дөмаөг катарга-вылө да ссылкаө, 5000 мортөс сүјөмаөг турмајасө.

Со мыјјас-вөсна уеi Паріжса Коммунаыс, мыј-вөсна ез сүзөы сылөн выныс:

Ез бөгтны ас-кiјаныс госуларственней банк. А сені вөлі миль-лард да 200 мильон шайт. Вөлі Паріжса Коммуналөн натсионалней гвардија, на-дор сулалыг 600.000-кымын морт. Сiјөн ескө поэiс мунны Версал-вылө. Вөтлыны сетыг Тјерлыг правiтельствоө. Ез сөгга колөдны гырыг заложныкјасөс, леңiсны пышјыны карыс бур-жуазијас. Вөрөгјаскөд ез чорыда воңсаоны кар-пыщкын. Лыјлисны сөмын 75 мортөс. Коммунаыс ез вермы iтчыны крестанакөд, а ро-бочейјас-пөвсын фiстспiлнаыс вөлі омөл, өрүжөыс налөн ез вөв тырмымөн. Гварфејетсјасөс ез удiтны бура велөдны.

Мi огө вунөдө Паріжса Коммунаөс. Паріжса робочейјаслөн ка-питалистјаскөд вермасөмыс велөдө ужалыг јөзөс кыңижек колө власт вөсна коасны, кыңи ужалыг јөзлыз республикаөс јонмөдны, вын-сөдны, вөрөгјасыг виңны.

57 во-нын колыс Паріжса Коммуна-дырсаң. Март 18-өд лун лоi быдвога каңтылөм ужалыг јөзлы.

Капиталист-государствојасын ужалыг јөзөс эескөдөны.

дас во-сајын му-вылын пукөiс выл власт—Сөветвласт. Тајө каднас Сөвет-Россiјаын бырөдiм нартыгыјасөс, јонмөдiм робочей да крестана-костын өтүвтчөмсө. Ембурыс—став пабрик-заводјасыс лоiны робочейјас-кiын, муыс—крестана-ордын.

Загранiчаын робочейјаслы ужаланлунсө содтөны 8 часаң 9 часөң. Мiјан чiнө 8-саң 7 часөң.

Мi, Сөвет-Сојузса ужалыг јөз, огө-жө вунөдөј ассыным вокјас-сөс—загранiчаса революционерјасөс. Капиталист-государствојасын ужалыг јөз вермасөны буржујаскөд. Венаын (Австријаын) кыпөд-чылөм, ужалыг јөзлөн вермасөмыс Китајын, Индијаын (Англијалөн колонија)—ставыс тајө вiсталө ужалыг јөзлыг капитализмлы воча мунөмсө. Коммунист-партијалөн 53 госуларствоын јонмөмыс, капи-талист-госуларствоса ужалыг јөзлөн Сөвет-Сојуз-бердө матыгтөм-ыс петкөдлөны: Ставмувывса ужалыг јөз рафејтөны Сөвет-Респуб-ликаөс. Кор ковмас, најө чорыда сувтасын дорјыны Сөветскеј Сојузөс.

Буржујас төдөны—налы матыгтө-нын пом. дурпонјас-моз-жө најө пурөны робочейјас-пыщкыг воңмөстчыгјасөс, коммунистјасөс.

Турмајаснысö тыртöны ужалыг јöz-пйыг мед-бур, суг вежöра јöz-нас. 1927-öд воö, 11 тöлыгөн вiöмагö 47559 мортöс, ранiтöмагö— 29407 мортöс, судiтöмагö вiавны 10879 мортöс. Во-чöжөн вiöмагö 72000 мортыг унжыкöс. А мыждöм вiисны воґа вонас да нöшта војдöрсö?! Уна го сурс мортöс-нин капiталыстјас вiалисны, унаöс i турмајасын сiгтöны.

Мiјанлы колö кокнöдны олöмсö турмаын пукалыг револүтсiонерјаслыг, колö отсавны најö гэмјажаслы.

Јона омöл олöмыс револүтсiја-вöсна уыг гемјажаслөн. Учреждөннөјасыг, предпрiятнөјасыг вöтлалöны револүтсiонерјаслыг рöднөјассö, веöг тöдсајассö. Чельафнысö вöтлалöны школајассыс. Гемјажассö—олан-iнғыс, көлујсö явла-вылö шыблалöны.

Сöмын ужалыг јöзлыг капiталызмлы воча мунöмсö, капiталыст-јаскöд вермагöмсö бырöдны оз вермыны. Вiрыс робочөјаслөн пуґö, најö мездыгөнны буржујас кiподулыг.

Мiјанлы, Сöвет-Республика-пыщса ужалыг јöзлы, колö сетны турмајасын, катаргајасын пукалыг револүтсiонерјаслы да гемјажаслы отсöг. Колö мездыны шыг кулöмыг налыг чельафнысö. Мiјан отсöг сетас вын револүтсiја-вöсна тöждыгыс јöзлы, револүтсiонерјаслы. Најö нöшта на чорыда, гөлöмгыныс бостгасны мездыгны капiталыстјасыг.

Заграницаса револүтсiонерјаслы отсалам.

1923-öд воö ми лöбöдiм заграницаса револүтсiонерјаслы да најö гемјажаслы отсавыг обшество (МОПР). Вiт воөн сiјö чукöртiс да мöдöдiс капiталыст-государствоса револүтсiонерјаслы, најö гемјажаслы 8178360 шайт. МОПР-ын öнi лыффыгсö шленыс Сöвет-Сојузын 4 мiльон-сајас да заграницаын 8-кымын мiльон. МОПР-лөн гектсiјајасыс емö 44 государствоын. МОПР асгыс ужсö паскöдö, воыг-воö вынгалö.

Быд крестанiнлы, робочөјлы, быд нывбабалы колö пырны шленö МОПР-ö. МОПР-лы колö јонжыка паскöдны асгыс ужсö, мед став ужалыг јöзыс гөдөрвоiсны мы-вöсна тiльöны, пессöны ужалыг јöz капiталыст-государствојасын, мыҗла налы мiјан колö отсавны. Мiјан колö сетны гөлöм заграницаса ужалыг јöзлы, најö воґ-мöстчыөјасыслы.

Мiјан Комi областын МОПР-ын лыффыгсö 5000-кымын морт. Чукöртöма гөм 4000 шайт-кымын. Тајö, ферт, еща-на, колö унжык чукöртны. Ми, комi крестана, бура тöдам мыҗ гетiс мiјанлы, ужалыг јöзлы, ас-гiкаса горнiја-јöзлы Сöветвласт.

Ми көсјам, мед ужалыг јöz ставмувылас шыбытасны ас-вывгыныс капiталыстјасöс. Мед регыджык сiјö ужсö вермасны вöчны, колö отсавны ужалыг јöz-дор муныг јöзлы, турмајасö капiталыст-јасөн јöртöм револүтсiонерјаслы.

А. Неволiн.

Сіктса політшколајасын велөд- чөм.

1927 воын, політшколајасын велөдчөм помалөм-бөрын, Став-сојузса коммунист-партијалөн тсентралнеј комиет шуис вежны ком-мунистјаслы објажитана политобразовательнеј формајассө. Коһан во карјасын вөлі кык-сікас школа-објажитөны помавны: первој шупөда политшкола дај мөд шупөда политшкола (кодјаслөн, Ғерт, төдөм-луныс оз сузғы тајө школаса программајас-сертиыс). А таво објажитөны велөдчыны сөмын первој шупөда политшколаас.

Школајас-кынңи шуисны јона паскөдны быдсама-пөлөс кружок-јас. Быд партијетс ачыс вермө бөрјыны—кущөм кружокын либө школаын көсјө велөдчыны. Објажитана школасыс помалөм (коңчи-төм)-бөрын вермө бөрјыны вылынжык кружок, ез-кө помав објажитана школасө—улынжык кружок.

Велөдан уҗыс оз мун план-сертиыс.

Коһан вога „Ордым“-журналын (8-9 нумерын „Партијалөн политика-јылыс төдмөдан-уҗ сиктјасын“ статтаын) вөлі гижлөма: первој-пө колө төдмазны, кымын мортлы да кущөм школаын поҗө да колө велөдчыны. Сы-бөрын вөліскі колө артыштны, кытчө да кущөм школа востыны.

Пуктөма-ө вөлі тајө уҗыс сиктјасын да кущөма мунис—огө төдө. Укомјас гижөны: јачејкајасан-пө гижөдјас ез воыны. Мыјдөм да кущөм школајас востыны, плансө вөчалім коһан-вога велөдчыс лыд-серти. Таҗи планјастө вөчөмөн ез ло быдлаын план-сертиыс вөчөма. Кулөмдін ујездө план-сертиыс колө вөлі востыны школа-передвижкајасыс-кынңи нөшта 18 статсионарнеј школа да 12 кружок, а өнөҗ востөма сөмын-на 7 школа да 8 кружок.

Укомјасыс плансө вөчигөн ез вермывны лучкиҗык артыштны уна-ө-сө поҗө кыскыны велөдчынысө. Јемдінса Уком гижө: „школа-передвижкаын көсјім велөдны 42 партијетсөс, вермім кыскыны сөмын 14 мортөс, 3 статсионарнеј политшколаө колө вөлі лоны 21 коммунист, велөдчөны сөмын 10 морт“.

Мед-ескө вөчөм план-сертиыс вермін сувтөдны уҗтө, воҗө-кежлө колө јачејкајаслы воҗыв (школајасын уҗ помасөм-бөрас пырыг-пыр-жө) вөчны план воҗө велөдчан уҗсө пуктөм-јылыс. Воҗыв төдмөдны планнас Укомөс, мед сижө вермас отсавны јачејкајаслы налыс велөдчан уҗ нуөдан плансө олөмө вәјөдны.

Кущөм политшколајас уҗалөны сиктјасын.

Комі област-папта сиктјасын востөма 35 школа-передвижка (та-тыс оз ставыс велөдны өтик вонас кыклаын), 38 статсионарнеј по-

лытшкола, пырмунан політіка төдмалан 10 кружок, 20 мукөд-пөл-өс політкружокјас да 1 кружок велөдчө журнал „Рабфак на дому“-серті. Уна-ө велөдчысыс тајө школајасас да кружокјасас? Емөс чи-пырјас сөмын 64 політшколаыс да кружокыс. Сені велөдчөны 869 морт, на-пйыс: 298 комунист (сы-пышкыс 164 кандіат), 250 комсомолеч да 321 морт беспартіјнејјас. Ужалөм-сертіыс јукөны: бат-ракјас да робочејјас—10 морт, крестана—(татчө пырөны щөщ бөр-јөма служашщејјас) 488 морт. да служашщејјас велөдчысјаскөд—371 морт. 869 морт піыс—118 нывбаба.

Кодјасжык велөдчөны торја кружокјасас да школајасас? Метані сөмын петкөдла кушөм школаын да кружокын уна-ө велөдчөны крестана да коммунистјас.

Кушөм школаын лйбө кружокын.	Кымын прөцент став велөдчыс-пышчыс ужалөны візму-бердын.	Кымын прөцент став велөдчыс-пышчыс воө комунистјас-вылө.
Статсіонарнеј політшколаын	60	27
Школа-передвіжкаын	63	27
Пырмунан політіка төдмалан кружокын	18	66
Журнал „Рабфак на дому“-серті велөдчан кружокын .	0	50

Політшколајасын да кружокјасын руководітельјас-јылыс.

53 морт-піыс (абу став руководітель-јывгыс сведеньныс) 36 партіјетс, 11 кандіат, 2 комсомолеч да 4 беспартіјнеј руководітель.

Велөдчөм-сертіыс: помалөмаөс Совпартшкола мөд ступеңсө—15 морт, первој ступеңсө—7 морт да 31 морт помалөмаөс сөмын політшколајас да кружокјас.

Велөдчөм-сертіыс—31 морт руководітөны первој во-на, 15 морт мөд-во да 7 морт кык-во да дыржык-нын ужалөны тајө уж-вылас.

Руководітельјасыс політшколајасас, кружокјасас унжыкөныс омөла-на агныс велөдчөмаөс, сегга унаөдн-на (59 прөцент) первој во ужалөны.

Ујездывса да вөлөбетывса совешщанье руководітельјаслөн.

Велөдчан во заводіттөзыс нольнан ујездас мунісны руководітельјасыслөн—пропагандістјаслөн совешщаньејас. Горніталісны політшколајасын да кружокјасын тајө велөдчан во-вылө ужсө пуктөм-јылыс.

Кулөмдін ујездын тајө совешщанье-бөрас нуөдісны районывса (кымынкө вөлөст өтлаын) да вөлөстывса совешщаньејас. Сені төд-

малѡмаѡе уездвуса совешщанѣеыслыг уж пуктѡм-жылыг сорнѡсѡ—решенѣсѡ. Сѡктжасас совешщанѣеяссѡ нудѡны ветлѡмаѡе пропагандѡстжас. Уком шубѡм-сертѡ, совешщанѣеяс мунѡмаѡе бура. Јачејкајас руковѡдѡтелјас-пѡвсын велѡдан-индалан ужсѡ ез нуны. Воѡѡ колѡ тащѡм совешщанѣеяссѡ і мукѡд уезджасын вѡчавны.

Нызі сѡктжасын мунѡс школајассѡ восталан ужыс.

Колан воѡ „Ордымѡ“ (8-9 нумерѡ) вѡлі гѡжлѡма школа востан уж нудѡм-жылыг. Вермѡсны-ѡ јачејкајасыс сѡјѡ ужсѡ нуны да кызі нуѡсны?

Колан велѡдчан во заводѡтѡгас јачејкајас ез прамеја мѡвпыштлыны кодѡс кущѡм школајасѡ колѡ сујны велѡдчыны.—унжыкклаас сујавлѡсны полѡтшколајасас спѡсок-куѡчыас.

Кѡн-сурѡ таво тајѡ ужыс буржыка-нын лѡі пуктѡма. Мед-војдѡр вѡдлалѡс јачејкалѡн бјуроыс колан вога матерѡлјас-куѡчыас. Вѡдлалѡс, кодјаслы партѡјетсјас-пѡыг колѡ-на велѡдчыны објажѡтана школаын да кодјаслы ковмас воставны гырыгжык кружокјас. Не-кымынјаслы сеталѡмаѡе заѡанѣејас гортаныс велѡдчыны: кыклы—Грѡшѡн нѡга-сертѡ, кыклы-жѡ Тајшѡн нѡга-сертѡ. Таво полѡтобразованѣелѡн пормаыс паскалѡс. Колан воѡ сѡктжасын ужалѡс сѡмын кык-пѡдѡс школа: передвѡжнеј да статсѡнарнеј школајас. Таво вѡт-пѡлѡсыг-нын унжык школајас да кружокјас лѡі восталѡма.

Ещалаын-на, ферт, вермѡмаѡе бура тајѡ ужсѡ пуктыныс, дај уна ѣлѡучкѡјас-на вѡлѡмаѡе. Ез-на мѡјан паскавны гачетнеј кружокјас да омѡла велѡдчѡм јѡзлы школа (школа малограмотных). Тајѡ кружокјассѡ да школајассѡ колѡс дај поѡыс унжык воставны. Ѳтѡ уезднеј органѡзатсѡја гѡжлѡс: „Коммунѡстјас-пыщкын емѡе омѡла велѡдчѡмајас. Најѡлы колѡ велѡдчыны објажѡтана школаын, а бура гѡгѡрвоны нѡгаыг оз-на вермыны. Та-понда полѡтшколајасын щѡщ кутам велѡдны лыфѡыгны да гѡжны“. Поѡѡ-ѡ полѡтшколаын щѡщ лыфѡыгны-гѡжны велѡдны? Оз. Полѡтшколајасѡс оз поѡ портны омѡла велѡдчѡм јѡзлы школајасѡ. Поѡѡ-ѡ вѡлі омѡла велѡдчѡм-јасыслы воставны мукѡд-пѡлѡс школајасѡ ферт, поѡѡ. Абу-ѡд быѡ најѡс кыскыны первој щупѡда полѡтшколаѡ сразу. Војдѡр колѡ вѡлі сещѡмјассѡ ѡчѡтжык (улынжык) школајасын велѡдны. (ѡчѡтжык школајаснас мѡ лыфѡам гачетнеј кружок да омѡла велѡдчѡм јѡзлы школа).

Мѡд-во тајѡ ужсѡ нудѡдѡгѡн јачејкајаслы колѡ бура артыштлыны тавога ужсѡ—опытсѡ. Мед-ескѡ ѣлѡучкѡјассѡ бара ѣе вѡчны. Омѡла сесга јачејкајас бокѡ ужавны (завѡдѡ, вурсыны да мукѡдлаѡ) ветлыгјас коммунѡстјас-пѡын велѡдчан ужсѡ сувѡдѡмаѡе. Арнас на-костын ѣекущѡм уж јачејкајас абу нулѡмаѡе. Ковмас ѡнѡга-жѡ тајѡ уж-жылыг мѡвпыштлыны.

Велөдчөм-жылыг жөзөс төдмөдөм.

Велөдчөм-жылыг жөзөс төдмөдөм өктөжасын ез быдлаын өткөдө мун. Өтөлаын сорнөтисны полөтшколајас уж-жылыг партөјнеј да комсомольскеј собранөнејас-вылын. Беспартөјнејјасөс школајасас кыскөм-куча сетлисны заданөне коммунистјаслы: өгтавлыны, сорнө нуөдны беспартөјнејјас-пөвсас, өшөдавлисны объявленөнејас, мукөдлаын—школа-жылыг төдмөдалимө партсобранөне-вылын. Вөчлимө воөмөстчыг жөз-костын собранөне, өктса собранөне-вылын сорнө пуктылим.

Код-ногыс буржык төдмөдны полөтшколајас-жылыг, шуны вескыда он вермы. Мукөдлаын первој-ногөн төдмөдөмыс буржык лөө, а мукөдлаас—мөд-ногыс төдмөдөм буржык. Јачејкајаслы колө зөлыны, мед-ескө унжык жөз кутасны төдны—кущөм уж сувтөдөны асвоғаныс полөтшколајасыс, кружокјасыс. Гөктса собранөнејас-вылад, фөрт, тајө сорнөтө петкөдны озжык ков.

Беспартөјнејјасөс школаө да кружокјасө јуклөм.

Колан велөдчан воө-кө беспартөјнејјасөс ставсө сујавлисны өтө школаө,—таво-нын унжыклаас најө вермисны пырны школаө, кружокјасө, велөдчөм-сөртөыс. Таво быд школаын да кружокын-нын мыјкө-мындаөн велөдчөны беспартөјнејјас. Ыжыджык грамотаа беспартөјнејјас велөдчөны кружокјасын, өчөтжык грамотаа жөз—школајасын.

Беспартөјнејјасөс школајасө да кружокјасө велөдчыны индөм-жылыг өтө пропагандист гөжө: „Беспартөјнејјасөс школаө бөсталигөн коммунистјасөс-мөз-жө налыг төдөмсө (развөтөсө) төдмалөм-бөртө сөмын гөжавлим школаас. Өтө беспартөјнејјөс (том мөртөс), өмөлжыка төдө-да, сујим комсомольскеј кружокө. Өнө велөдчө сенө“. Фөрт, быд мөртлыг төдөмсө бура төдмавын он вермы (он-өд вөч экзамен). Воөд ковмас буржыка төдөмсө (развөтөсө) школаад пырыөјасыдлыг төдмавын, мед-ескө төдөм-сөртөыс өткөджык жөз вескалисны быд полөтшколаө.

Кызі велөдан ужсө полөтшколајасас пуктыны.

Унжык полөтшколаас велөдөмыс мунө бөгөдаөн. Емөг-на школајас—руководөтөлыс ачыс јонжыкасө сорнөтө, руководөтөлыс јонжыка јуасө—сорнөсө паскөдтөгыс.

Мыла оз быдлаын велөдчөмыс мун бөгөдаөн? Бөгөдаөн велөдөмсө оз-на вермыны быдлаын пуктыны. Медөсө, фөрт, сы-пөнда, велөдчыөјасыс төдөм-сөртөыныс абу-на ставыс өткөдөг-да. Төдөмсө налыг полөтшколајас вермасны өткөдавныжык, бөгөдасө нуөдтөз-кө сы-жылыг лыфөфасын. Тајө абу-на-жө быдлаын пуктөма—көнө кад-тырмытөм-вөсна, а мукөдлаас та-жылыг руководөтөысјасыс ез мөвпыштлыны. Абу-на быд полөтшколајасын тырмымөн нөгајасыс. Велөдчыөјасыс сөсө гөртаныс оз вермыны лыфөфөнысө. Колө быд-

лаын пуктыны бегедасö нуöдтöз лыффысан-уж. Лыффысöмсö кывзыны велöдчыгяссö воывлыны колö обжэитны.

Политшколаын велöдчыгяс көсöны щöщ тöдмöдны школаас, мыј налы ковмывлö практйческеј ужсö нуöдигөн. Сöмын руководителјасыс омöла-на велöдчигас тöдмöдавлисны сешöм торјаснас, омöла-на јитлывлисны нига-вылыг-велöдöм торсö партјачејкаөн нуан ужјаскөд. Оз-кө велöдöмсö щöщ кутны јитны практйческеј ужыскөд, ферт, воэö лоö сöкыд бура пуктыны бегедаөн велöдöмтö. Нига-вылыг велöдчöмыс мед јитчö щöщ практйческеј уж-јылыг сорныскөд. Мед ужсö нуöдны велöдчыгясыслы кокныджык лоö.

Öткымын политшколајас öнöз-на бегеда-вылын петкөдлывлисны атлас-вылыг да нига-вылыг диаграммајас. Сиктса овмөссö петкөдлан диаграммајассö сöмын öткымын школаын-на вöчавлисны.

Воэö колö диаграммајасөн щöщ i вöлöстувса олöмсö, овмөссö петкөдлыны. Быдлаын бегеда-дырјыд колö петкөдлыны диаграммајас, чипирјасыд-öд јурад омöла колöны, регыд сiјö вунö.

Омöла-на школајас пöльзүтчöны газетјасөн да журналјасөн. Газетыг да журналыг ми вермам унатор адзыны—не сöмын öнiја олöм-јылыг, но i воэза олöм-јылыг сетчö гижлывлöны.

Велöдчöм уж пыр-öтарö бурмö. Ферт, уна нелучкијас-на емöс велöдан ужад. Уна торкалыгясöс-на ковмас воэö бырöдавны. Öт-вылыг колö бостчыны велöдан ужсö бурмöдны. Колö öтувтны став ужалан опытсö, мед-егкö воэö буржыка позис пуктыны велöдчан уж. Таво востöма лоi „кабiнет агiтпроп да политпросветработника“ Обкомса агiтпроп-бердö. Руководителјаслы колö гижны уж-јывсыныс сiјö кабiнетас.

М.

Гöран-көзән уҗ-кежлө лөсөдчөм.

Матыетө тулыс, абу-нын былы и гöран-көзән кад. Гырые уҗ-јас сулалөны крестана-возын. Бура ковмас мөвпыштлыны став крестанаыслы гöран-көзән уҗсө бура нүбдөм-вөсна. Ковмас сөлө-мые заводитчывны тајө уҗ-бердас. Бура-кө мунас тулысын көзөм-гөрөм, бүрөс-жө урожајсө боетасны, восө бура вермасны крестана вужны.

Сөвет-правителство да коммунист-партия быд во, а нөшта-нын таво јона зилөны, мед-ескө бурҗыка нүбдны гöран-көзән уҗсө. Тајө уҗ-гузамс најө сувтөдисны зев гырые моҗас:

Колө виҗму овмөсө сичі пуктыны, мед сичө дөјөжык возза во-јасө-дорые мунис возө, мед дөјөжык кыпалис, јонмис. Сичкө, крестаналы колө виҗмусө паскөдны, көзајас содтыны, зилны ыжыд-жык докод овмөсые боетны, урожај кыпөдны. Тајө туйөд крестана овмөсө вермас мунны мед-кокня, **сузчыгөм крестанаыс-кө да шөркөд-сөма олысјасыс өтувјөн кутчисаласны уҗавны.** Отувтчаласны-кө виҗму бердса уҗјасө нүбдны, лөбөдаласны виҗму уҗалан копепратсјајас, төварипществојас, артелјас.

Мы-жө ескө мијан, Комі областын колө вөчны?

Өтө-кө, колө **паскөдны көза мујас.** Вөчны выл мујас—перјыны сичөс вөр-улые да поснө расјас-улые. Көни позө, гөрны косөд виҗ-јас. Нөшта-нын колө зилны коскөм-вылө көзны зөр-сора вика. Турун вөдөтөгөн му-вылын содас скөтлы көрым. Викаыд-өд ыжыд пөльза сетө: өтө гектар местаые медса ещамыс-нын воө 3-4 тонна.

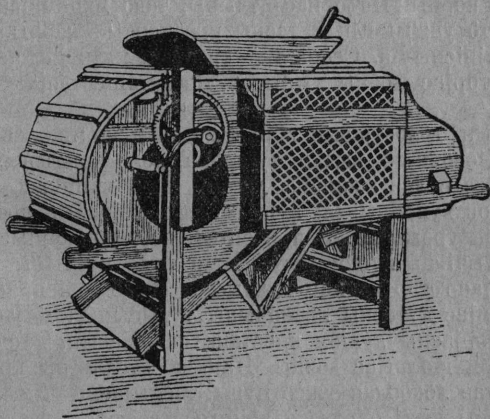
Таво көза-му колө содтыны колан (1927-өд) во-серти 6-7 прө-цент-мында-вылө.

Колө **паскөдны скөт вердас-пуктасјас:** тимопејевка, мөс-соркы, картупель. Тајөјас уна сетасны скөтлы сојантор. А јона-на-өд комі

крестаналы тонавлоны тулысжасын кӱрмӱсӱ. Тацӱм кӱча-пуктас-жасы сесе-і мусӱ небӱдӱны. Нажӱсӱ вӱд-ітӱгӱн наӱыд буржыка быдмӱ.

Колӱ кӱзны унжык шабдӱ, вузалӱм-вылӱ. Сӱжӱ крестанӱнлы дај госуларстволы ыжыд пӱлза сетас. Колӱ жона зӱлны мујасӱсӱ бура вынӱсӱдны. **Кујӱдӱн-кыӱзӱ** (а сӱжӱ-ӱд пӱдкыда-на оз тырмывлы) **колӱ вынӱсӱдны мујастӱ іза** (мӱнеральнеј) **мувынӱсӱданторјасӱн**—супер-фосфатӱн, калӱнеј солӱн, фосфорӱт-пычӱдн, трундаӱн. Му вынӱсӱдӱм-пӱнда позӱ кӱзны лупӱн, аӱкыщ. **Мутӱ ужавны колӱ бур машина-јасӱн**, бур кӱлӱжӱн: плугӱн кӱрт-пӱӱаӱн, „Рандал“—пӱӱаӱн. Кымын бур машинајасӱн кутан ужавны, сымын бура кутасны быдмыны кӱча-пуктасжасыд.

Колӱ кӱјдыс-вылӱ жонжыка вӱрӱдлыны. **Нӱӱтӱ оз ков кӱзны весавтӱм кӱјдысӱн**. Колӱ сесе буржык кӱјдысжас заптыны. Мед ӱтӱ лестук му ез колӱ кӱзтӱг кӱјдысӱтӱм-пӱнда.

Сортӱровка.

Вобӱнаӱлы, тӱмӱпӱејевкалыс, вӱкалыс кӱјдысжасӱ колӱ ас-ӱв-мӱсын лӱсӱдны, крестаналы асланыс мујас вылын вӱдӱны кӱјдыс-вылас. Вајӱм кӱјдысӱд-ӱд вермас чужтӱм вескавны, дај урожајыс ӱчӱт волывлӱ.

Серт, тајӱс ставсӱ ӱтка крестанӱнлы сӱкыд лӱӱ вӱчны. Нӱш-та-ӱн гӱла олыс крестанӱнлыды выл-ногӱныд ужавны бӱстӱмыны сӱкыд. Ӑтувӱжӱн му-ужалан артелјас-пыр, сельско-кӱчајствӱненеј ар-телјас-пыр кокӱна позӱ перјыны выл мујастӱ. Машӱннеј тӱварӱш-ществојас лӱсӱдӱмӱн, кӱјдыс весалан пунктјас востӱмӱн копера-тӱвјас-бердӱ, кокӱна позӱ і вӱзму-ужалан бур машинајас лӱсӱдны.

Тацӱ колӱ бӱстӱмыны ужавны быд гӱла да шӱркӱд-дема олыс крестанӱнлы.

Ковмас быдлаӧ лёбӧдны тырмымӧн наӧн кӧждысјас. турун кӧждысјас да мукӧд-сикас кӧза-пуктас кӧждысјас. Кодјаслӧн оз тырмы кӧждысыс да оз вермыны лёбӧднысӧ, колӧ сетны кӧждыс-запас фондые, мӧда-мӧдлы отсаан комитетыс, коперативыс. Возыв колӧ видлыны-чужтивны кӧдысӧ. Оз-кӧ чужны, корены чужана, бур кӧдыс. Турун кӧждысјас емӧе Селпромкредитсоюзын.

Крестаналы колӧ возыв шыӧдчыны уждысан товаришществоӧ лыбӧ потребителса коперативӧ уна-ӧ да куцӧм кӧждысјас налы колӧны. Уждысан товаришществоыс лыбӧ потребителса коперативыс вӧчӧ заявка крестана корӧм-сертыс. Заявкаыскӧд мӧдӧдӧ шӧщ задатки. Тащӧм заявкајас-кузаныс селпромкредитсоюз кӧсјӧ мӧдӧдавны вика-кӧдыс, шабди кӧдыс, аӧкыщ кӧдыс. Сӧмын заявканас оз ков сормӧдчыны. Селпромкредитсоюзлы тащӧм кӧждысјасыс регыд воасны, дај ӧни-нин мыкӧ-мындаыс ем.

Оз ков сормӧдчыны і визму-ужалан машинајас да іза мувын-сӧданторјас корны. Поӧӧ надејтчыны, таво машинајастӧ да мувын-сӧданторјастӧ унжык-нин кутасны крестанаыд корны, доңјасыс навылӧ јӧна чііісны-да. Сееа гӧл крестаналы кӧждысјас, машинајас, мувын-сӧданторјас нӧбны уждысан товаришществојас сетӧны уж-јӧзӧн сӧм.

Сіктјасын, вӧлӧстјасын кӧдыс весалан машинајасӧ колӧ справнӧ визны. Кісӧма-кӧ, кыткӧ жугалӧма, колӧ зоӧнтыны. Мед весіг ӧтӧ машина ез сулав весшӧрӧ, ужтӧг. Колӧ машинасӧ быд сіктӧ нулыны. Оз ков вунӧдны: ӧд куш весалӧм кӧдысӧн кӧзӧм-понда сӧдӧ наӧнјаслӧн урожајыс 25 прӧцентӧз, весавтӧм кӧдысӧн кӧзӧм урожај-сертӧ. Кыці да куцӧм-ногӧн колӧ ужсӧ пуктыны кӧдыс весалан машинајас-гӧгӧр ковмас тӧждыены сізжӧ волісполкомлы.

Агрономјас кутасны лёбӧдчыны тулысын **видлӧгјас** вӧчны. Најӧ-корсаны, бӧрјасын куцӧм крестана овмӧсјасын, куцӧмжык мујас-вылын куцӧм видлӧгјас вӧчны. Најӧ-жӧ отсаласны крестаналы кӧзіг-кежлӧ став лёбӧдчан ужсӧ нуны: видлаласны чужӧны-ӧ кӧждысјас, велӧдасны кыці буржыка кӧдысӧ весавны, вескӧдласны ужсӧ прокатнеј пунктјасын да сіз возӧ. А тащӧм отсӧгјасыд-ӧд крестанаыдлы јона-на колӧны.

Тажӧ став ужјасӧ поӧӧ бура, шылыда нубӧдны сӧмын, крестанасӧ кӧ прамеја тӧдмӧдасны. Лыд-дысан-керкајас-пыр, сіктса собраӧнејас-вылын, стено-ӧшӧдан гачетјас-пыр да мукӧд-ногӧн колӧ зільны бура тӧдмӧдны крестанаӧс, куцӧм отсӧгјас налы сетӧны, куцӧм кокнӧдјас поӧӧ бостны. Мед ставыс гӧгӧрвоісны, кыціжык колӧ лёбӧдчыны кӧзіг-кежлӧ, кыці колӧ нубӧдны гӧран-кӧзан ужсӧ.

Б. Н. П.

Бур абу іза мувынгөдан.

Кымын бура дөһөрүтан мутө, бура да кадын гөран-пишовтан, сымын ыжыдөс сійө сетө пөльзасө. Јона-жө урожајыд содө, бура-кө мутө кужөдалан, јона сійөс вынгөдан.

Ми мујаснымөс вынгөдам сөмын скөт кужөдөн. Сіңкө, мијанлы мујаснад лоө паскөдчыны кужөд-серти: Оз-өд прөста шуны: „Уна-кө-пө скөт, уна-і кужөд, уна-кө кужөд уна-і му, уна-жө і һан“. Уна һан-вөфитны, уна му лөгөдны поңо сөмын кор лоө уна кужөд—уна му-вынгөданторјас.

Ферт, уна-переменаөн мујас ужалігөн, му-вылө бобөһан, віка көзігөн, бур пуктасјас вөфитігөн кутас чинны кужөдалан мастаыд. Мөдкө, і скөттө секі поңо унжык лөгөдны, уна көрымыд лоө-да. Сөмын қик пыр тајі мујас ужалөмтө он вермы паскөдны. Мујассө бура лөгөдлытөг—землеустројство нуөдтөг, уна-переменаөн му ужалөм јона паскавыны оз вермы. А мујастө лөгөдлыны ковмас-на вел-уна кад пуктыны.

Сіңкө, јона ковмас мөвпыштлыны крестана овмөсын мувынгөданторјас унжык лөгөдөм-понда.

Быдлаын, көні јона-һин вылын сулалө віңму овмөс, көні бура ужалөны мујаснысө да бур урожај бөстөны, скөт кужөдыг-кынңі вынгөдалөны мујаснысө іза (миңеральней) мувынгөданторјасөн.

Комі крестана сешөм мувынгөданторјас-јывгыс омөла-на төдөны. Најө оз-на төдны, кыңі-пө-і іза мувынгөданторјаснас колө вөфитчынысө, кыңі сійөс колө муас сујнысө, кушөм пөльза сешөм мувынгөданторјасыс сетөны. Сы-понда оз-на-і зілны лөгөдны ас-овмөсаныс сешөм мувынгөданторјассө.

Мыј петкөдлісны видлөгјас.

Мед-ескө петкөдлыны крестанаыслы іза мувынгөданторјасосыс бурлуносө, мед крестанаыс ас-сіннаныс адқылісны, кушөм пөльза најө сетөны, осоавіахімлөн областувса обшество да областувса віңму-управлеңне крестана мујас-вылын вөчлісны видлөгјассө. Мед-воңсө вөчысны видлөгјассө мијанын 1925-26-өд воө арғаньс.

Тајө гөжөмө Комі областын видлөгјас пуктыны іза мувынгөданторјасөн, РСФСР-са авіахімлөн обшество сетіс: Суперфосфат—1691 кілограмм. Фосфорітней пың—294 кілограмм да 300 шайт гөм. Сөмын сор-һин татчө мөдөдісны-да, видлөгјассө ід көңајас-улас ез-һин удитны вөчынысө. Пуктісны видлөгјассө сулы. Тајө ужсө нуөдісны віңму-управлеңне-пыр налөн спетеіалістјасыс. Видлөгјассө лөгөдөмаөс квајтлаын: Сыктыв ујездын кыклаө да Јемдін ујездын һольлаө.

1926-27-өд воӊ тулыснас фосфоритӊн видлӊгјас вӊчлисны кујим ујездын 28 участок-вылӊ, медса уна крестана мујас-вылӊ.

Со кушӊм ујездјасӊ кымын видлӊга участкајас лӊгӊдлӊмаӊг: Сыктыв ујездӊ—6 участок, Кулӊмдин ујездӊ—12 участок, Јемдин ујездӊ—16 участок.

Абу сесга став участкајасӊӊ ӊткоъа вынӊӊдавлӊмаӊг. Вынӊӊдан-торјасӊӊ пуктылӊмаӊг мујин-сертыс да кӊза пуктасјас-серти. Мед-унасӊ гектар-вылӊ (фесатинаыс неуна ичӊтжык—2200 квадрата са-жен) суперфосфат кӊзпӊмаӊг 175 килограммсаыс (11 пудсаыс) тонна-жынӊӊз-кымын (30 пудӊӊз), а фосфоритнеј пызсӊ—тонна-жынсаыс 768 килограммӊӊз (48 пудӊӊз). Вӊчавлисны видлӊгјасӊӊ медсаӊ лья-ажык (супесчаннеј), сојӊджык (суглыныстеј) да трунда-сора (васӊд-жык) мујас-вылын.

Тани ми петкӊдлам кымынкӊ видлӊгјас, мыј сетисны суперфос-фат да фосфорит-пыз.

Кушӊм ујездын вӊчӊма вид-лӊгјасӊӊ, кушӊм му-вылын да кушӊм кӊза-улӊ.	Мыјӊн вынӊӊ-дӊма.	Уна-ӊ пуктӊма вынӊӊданторсӊ гектар-вылӊ, (тсеыгнерӊн).	Кымын тсеыгнер (100 клгр. воӊма урожајыс.		Уна-ӊ воӊма ун-жык урожајыс.	Кымын прӊцент соӊма урожај-ыс вынӊӊдӊма му-вылас.
			вынӊӊд-тӊм му-вылас	вынӊӊ-дӊма му-вылас		
Сыктыв ујездын. Льяжык-му-вылын су-улӊ.	Супер-фосфа-тӊн.	3,6	14,28	20,72	6,44	45%
Јемдин ујездын. Сојӊджык му-вылын, вика-улын турун-вылӊ	„	2,7	51,1	72	20,9	41%
Сыктыв ујездын. Сојӊджык му-вылын, кар-тупель-улӊ	„	3,6	125,5	144,2	18,7	14,2%
Кулӊмдин у. Льяажык му-вылын, кар-тупель улӊ	4	4,23	171,5	345	173,5	102%

Тажӊ таблитса-сертыс тыдалӊ—суперфосфат содтис урожајсӊ: сулыс 45 прӊцент-мында (матӊ жынмындаыс), викалыс—41 прӊцент, картупельдыс—14-саыс 102 прӊцентӊз.

Со і фосфоритлөн вөчөмө вйдлөгјас:

Кушөм ујездын вөчөлөмө вйдлөгјасө кушөм му-вылө да кушөм көзә-улө.	Уна-ө пунктөмө фосфоритсө гектар-вылө. (тсеңтөнердөң)	Урожај гектар му-вылыг (тсеңтөнердөң).		Уна-ө содсө урожајс гектар-вылө.	Кымын прө-цент воіс ун-жык урожајс.
		Вынгөдтөм му-вылыг.	Фосфоритөң вынгөдбөм-му-вылыг.		
Јөмдін ујездын					
Трундаа му-вылө, ід-улө .	5,4	17,5	21,1	3,6	20,8 %
Сыктыв ујездын					
Трундаа му-вылын, ід-улө	7,2	17,1	20,7	3,6	21 %
Јөмдін ујездын					
Лыгажык му-вылын, су-улө	7,2	10,0	11,2	1,2	12 %
Сыкгыв ујездын					
Лыажык му-вылын су-улө	5,4	5,4	8,85	3,45	64 %

Фосфорит-пызөн вынгөдөмө мујас содтисны урожајсө: ідлыг—21%, сулыг 12-саң 64 прөцентөз.

1926-27-өд воө тсеңтөнер суперфосфат вөлі сулалө 6 шайт да 80 ур (өтө шайт да 12 ур пуд), а фосфорит-пыз—3 шайт тсеңтөнер (50 ур пуд). Сіккө, тащөм вынгөданторјаснас мутө вынгөдны вөлөм бур—урожајсө јона содтө. Вынгөдантор-вылө рөскөдсө содтөд урожајс зев бура вештө. Тајөс воғмөстчыг крөстана бура-нын гөгөр-воғмағө. Унабн сезга корөны тащөм мувынгөданторјассө нөбны. Куш Прөңдор вөлөтөса крөстана щөктөны гөлпромкредітсојузөс вайны тајө воө 16 тонна-сајас (1000 пуд) іза мувынгөданторјассо.

Іза мувынгөданторјас-вылө доныс чінө.

Правітельство щөктөм-сертө іза мувынгөданторјас-вылас таво донсө чінтөны Гөлпромкредітсојузлы воө Перымса суперфосфат-заводсаң 32 тонна (1950 пуд) суперфосфат. Сыктывдін карө вайөмөн доныс лөө 4 шайт да 60 урөз тсеңтөнер-вылө. Тајө доңдн нөбігөн татчөс мујастө суперфосфатөң кујөдалөмөн ыжыд пөльза воас. Быд крөстанинлы колө бура мөвпыштлыны та-јылыг, колө зілны нөбны тащөм мувынгөданторсө.

Мөд позас іза мувынгөданторјассө дөнтөгжык вузавны, област-ува Ісполнөтельнеј комөтет областува вөғму-управленөнөлы сетө доңсө чінтөм-вылө 700 шайт өбм. Чінтөм доңдн іза мувынгөдан-торјассө кутасны вузавны гөл крөстаналы.

Код мувынбоданторјыс буржык?

1926-27-бд вога видлөгјас мјанлы петкөдлісны: татчос мујас іза мувынбоданторјасбн вынбодны зев выгөднө, јона урожајсө содтөны, ыжыд пөльза сетөны. Оз ков нөшта вунөдны і со мы: фосфорітнеј-пыч содтө көза-пуктасјаслыг урожајсө оз сөмын өтї во, а дорвыв кымынко во-чөж—кујім воыг дыр. Сіқкө, сы-вылө рөскөдсө колө сујны кымынкө вочөжга урожајас.

Суперфосфатыг вынсө (фосфорнеј кіслотасө) көза-пуктасјасыс гојанторсө зев кокнїа бөстөны. Сы-понда суперфосфат первој во-нас-жө јона урожајсө содтө. Мөд көзаыслыг урожајсө омөла-нын содтө. Кожмөд көзаыслы нөтї-нын оз кол суперфосфатыс асыг вынсө.

Унаөн өнї мөвпыштасны—тајө кык-сікас мувынбоданторјас-пыщыс коднас лөб буржык вынбодны мујас.

Ставыс мугін-сајын, Кушөм му көсјан вынбодны. Көсјан-кө вынбодны лыажык лїбө гојөдджык важ му, колө бөстны суперфосфат. Выл мујас вынбодны, лїбө трундаа васөд му-кө, колө нїн фосфоріт-пыч. Сөгга бара-жө кушөм көза-пуктас-улө көсјан сујны тащөм вынбоданторјассө. Сулы-кө, бур лөб фосфорітнеј пыч, а тув-сов көзајас-улө—суперфосфат выгөднөжык сујны.

Көні вөчавлісны-нын видлөгјассө, сені крөстана гөгөрвоісны тащөм—іза мувынбоданторјаслыг бурлунсө. Најө корөны нөбны асыныс мујаснысө вынбодны.

Сөмын, ферт, ещаөн-на-жө тащөм крөстанаыс, ещалаын-на видлөгјассө лөі вөчалөма-да. Мі нафөјтчам, меставывса обшественеј-уж нудыгјас да агрономјас паскөдасны крөстана-пөвсын, төдмөдасны најөс—мыј сетісны 1926-27-бд вога видлөгјасыс татчөс мујас-вылын, кушөм пөльза вермөны сетны крөстаналы іза мувынбоданторјасыс. Ышмөдасны крөстанаөс бөстгыны мујассө тащөм вынбоданторјасбн вынбодны. Кымын јона кутасны вынбодны мујас-сө іза мувынбоданторјасбн, сымын јона пөзө, күјөд тырмытөмыг повтөг, паскөдчыны мујасбн.

А. Моџанов.

Кушдөм пөлза сетө крестанһынлы мөс-соркһи вөдитөм.

Му-вылын мөс-соркһи (турнепс) вөдитөм-помыг зев јона поңо кыпөдны крестаналы овмөснысө.

Мөс-соркһиыд-өд зев бур көрым скөтлы, нөшта-һын лыстан мөсјаслы. Мi мөсјастө вердам сөмын іңасөн да турунөн. Сы-вөсна сөгга мөсјасным еща јөвсө сетөны. Кутам-кө турун-іңас-динад сод-тыны щөщ мөс соркһитө да нөшта ічөтiка өтруб лыбө жмыка, секи мөсјасыд кутасны кык лыбө кујим-мында унжык лыстыны дај јөлыс чөскыджык лоө. Мөс-соркһиөн поңо i мукөд скөтөс вердны: порг-јасөс, ыжјасөс, вөвјасөс—быд-пөлөс скөт зев јона сiјөс сојөны.

Мөс-соркһиыд сетө зев ыжыд урожај. Быд гектар му-вылыг воө 50-70 тоннаөз (3000-4500 пудјөз) зев бур, чөскыд көрым. А сулөн-кө лыбө idлөн воас 1^{1/2}-2 тонна урожајыс, шуам зев-һын бур урожајөн. 10 кілограмм мөс-соркһилөн пөтөсыс өтi кілограмм суын-мында-жө. Сiңкө, мөс-соркһи өтi гектар му-вылыг сетас пөтөссө 5-7 тонна һаһ-мында-жө. Таыжда урожајсө мөс-соркһиыг-кыңзi нөшта вермө сетны сөмын картофель. Сөгга мөс соркһиылыг корсө јона щөщ сојөны.

Со-өд мыј-ыжда докод вайө мөс-соркһиыд.

Мөс-соркһитө выгөднө көзны нөшта i сы-вөсна—прөст кадө-жык сојөс пуктыны-дөзөритһысө колө-da. Сiјөс көзөны вога (id) кө-зөм-бөрын, да картофель пуктөм-мыгтi.

Мөс-соркһи-бөрын муыс сөгга озжык ло јогөс. Весалигас-дөзө-ритiгас јог туруныс һещкыгсө, оз уфит көјдыссө сетны, сөгга мөд-вонас сы-понда јог туруныс озжык кут быдмыны му-вылас.

Кушдөм местаө колө мөс-соркһитө көзны. Кызi сiјөс дөзөритһы.

Мөс-соркһиылы мед-бур һебыдык, лы-сора сојөд му. Сөмын мед абу корөгөс да абу ежа пласта. Ферт, поңо көзны лыажык му-вы-лө, весiг сојөд му-вылө көзлывлөны, сөмын тащөм-инас омөлжыка быдмө-а.

Оз ков көзны јона чоја-инө, а колө бөрјыны һеуна лыбө һөтi пөкаттөм му. Колө көзны су-бөрын. Сөмын су-подсө арсаһыс да пыдөзжык колө гөрны. Төв-кежлас сөгга пиһовттөг i колһы.

Ыжыдөс-кө урожајсө вайө, уна-кө пөлза сетөны, бур-жө, вына-жө i сылы муыд колө. Мөс соркһи-улө мутө оз ков кујөдавын выл—іңаса кујөдөн кујөдавын. Колө јона сiгөм да вөв кујөдөн кујөда-вын. Кујөдсө буржык петкөдны тулысын, мөдыг гөртөзыс.

Мөс-соркһи-улө мусө колө гөрны арнас, мед тулыс-кежлас јон-жыка һебзас. Тулыснас, мыјөн шуралыштас муыс, колө пиһовтһы. Он-кө кадын пиһовт, јона муыс козмас, урожајыс сөгга ещажык

сы-вөсна воас. Куждөсө-кө төвнас вөлі петкөдөма тулыснас куждө чукөрјас-костсө көт-а колө пиновтны.

Мөдыгыс колө гөрны мусө мөс-горкнисө гортөзыс да жуждыжыка. Гөрөм-бөрас бара колө пиновтны. Бур егкө лоө пиновттөзыс-кө либө пиновтөм-бөрас пөјім му-вылас петкөдыштан. Гектар ыжда местаө поэө рөзөдны тонна-кымын пөјім.

Кор муыс јона-нын шоналас (картупель пуктысөм-бөрын) вөліг-кі колө мөс горкнитө көзны. Мусө гөрөм-бөрын да мичаө пиновтөм-бөрын, скучникөн колө мусө бурысавлыны, векныдик-јосыник градомоз вөчавны өтө бурысган мөд бурысөз костсө колө вөчны везт кужім-кымын либө ношта-на ыжыджыкөс. Бурысјассө колө лөгөдыштан, корөгсө варөдны-жугөдны зырјөн либө куранөн. Бурысјас шөрас му-кучалаыс бефөөн вөчавны вөјас вершөк жын-пыдана-кымын: Сіјө вөчас і көзны.

Көјдыссө колө пуктыны тастіө либө кушөмкө мөд дозјө. Чепөлөн дозгыс көјдыссө богтавны да вөч кучалаыс чепельнад пыр лөзны, мед быд вез-куча местаө угас туг кык-кымын (емөс егкө мөс-горкнисө көзан посныдик машинајас, сөмын өктјасад тани абуөс-на). Тақө көзөм-бөрын вөсө колө кідн рөвөјатны, мед көдысыс сорлас муыскөд.

Көзөм-бөрын сіјөс-оз і ковмыв кіскавлыны.

Көјдысөд оз ков уна: ноль кілограмм кідн көзны тырмас гектар-вылө. Көјдыс поэө сузөдны Сыктывдін карыс, Гельпромкредіт-сојуз складыс, уждысан, сельско-көзөјственней либө потребітельскеј коперативјас-пыр.

Мыјөн лоас рөсада гырга кымын, секи колө јөгсө весавны, ыещкыны кідн да чукөртны өтө чукөрө, а мөс-горкнисө шочмөдны, (гежмөдны). Көні өтілаын кык да кужім, колны колө сөмыны өтөс а петасыс-петасө костјассө гырөдны—вез кык-кымын костсө колө колны. Шочмөдөмыс оз ков повны. Он-кө шочмөд мөс-горкнисөд зев поснөда быдмас, урожајыс лоө ічөт. Мыјөн корјыс лоө кі-паста-кымын, секи колө мөс-горкнисө-гөгөрыд мусө небөдышты коканөн (мотыгадн), јөгсө весавны. Поэө, ферт. бөрөздатыс оучникөн гөрыштанвы страдаө петтөз колө мөдыс небөдны, јөгсө весавны Сы-бөртө сөсө некушөм дөзөритөм оз ков.

Јонжыкасө мөс-горкнисөд быдмө арјавыдыс—јуль, август төлөс-јасын. Бөстны му-вылыс колө кымалан-дөрыс вөліскі (кор кутасын капуста керавны). Керігас оз ков вужјывсө чегјавны, нө оз ков пуртөн вөлавын. Сізнад озжык сісмы.

Жугласөмсө, керігас-жө і колө торјөдны рөнвөза, бур-дінгыс торјөдны да воэжык і арнас вердны. А буржыксө поэө төв-кежлө колны. Керігас корсө колө вуждінтіыс вундавны, скөтлы сіјөс вердны.

Кызі колө мөс-горкнисөд скөтөс вердны і кызі кракитны.

Гетны колө мөс-горкнисө кыннас (путөг). Сөмын колө торјөдлыны (вундавны). Поэө шырны пуртөн. Торјөдлыны колө чуң-кы-

за чөлөсөн. Вердны поџо мөс-горкнїсö кушнас, лїбö сорлавны заваркаон, лїбö кос шырöм іҕаскөд. Сетчö-жö поџо содтыны і öтруб лїбö жмыка. Мөсҗаслы буржык сетны рытын да асылын, лыгтöм бöрын. Скöт тајöс зев чөскыда-пырыг сојöны. Мөсҗас тајөн вердїгөн јöвсö содтöны. Мед выгöднö тајөн вердны лыгтан мөсҗасöс. Поџо вердны і мукöд скöтлы. Мөс-горкнї быдмö зев ғырыга, ноль кілограмм сөкта лїбö нöшта-на ғырыҗыккөс овлöны. Сегга-öд сіјö зев сісмыг төв-кежлö. Колö колны сöмын кодї абу жуглагöм да абу на сісмыны заводїтöма. Арнас поџо мөсҗастö јонжыка вердны, быд лун поџо 8-12 кілограммтö öтї мөс-вылö сетны. Сöмын первојҗассö ічөтїка—кілограмм ноль колö сöмын сетны. Сегга пыр-öтәрö содтавны.

Тöлын візны поџо картопельöс моз-жö да торја, косöд гуын, сöмын мед оз сісмы.

Төв-кежлö поџо колны і кынтöмөн. Колö сöмын друг кынтыны, кор нїн јона көздöдас. А кынмылас-кө, да бөр сылас, јона вермас сісмыны. Кынтöм мөс-горкнїсö вердїг-кежлö колö сывдыны Вердны колö бұра сывдöмөн, мед скöт оз вісмы.

П. Порначев.

Кыҗї бурмөдны татчөс вөвҗасөс.

Колан воö відлалїсны Комї областыг крестаналыг став вөвҗассö. Тајö відлалöмыс петкөдлїс: унжык вөвҗасыс зев ічөт тушааг—со комын квајт сантїметр-гөгөр сöмын. Сөрт, ташöм поснї тушаа вөвҗасыдлөн і выныс абу ыжыд.

Богтам-кө Вјаткаса губернаыг вөвҗассö, сенї јона-нїн ыжыдöс татчөс вөвҗас-сертїыд. Ғырысöг-жö вөвҗасыс і Северо-двинса губерна-улын. Сенї унжык вөвҗасыслөн тушаыс 142 сантїметр-гөгөр. Емөг-ескө некымын местаын і Комї областын ғырыҗык вөвҗасыд, шуам, Ізва-Печера уездын, Удораын, Јемва-куза, Керчемја вөлөст-улын. Сöмын унжыклаас-на мїјан вөвҗасным поснїдöс. Мыјла-нө-мїјан танї посныдöс вөвҗасным? Вывтї-на мї лока вөвҗаснымкөд вөдїтчам, омöла дөчөрїтам. Велөдчөм-јөз—агрономҗас, зоотекнїкҗас шубны:

Бур рөда вөвҗасыг-пö сöмын поџо відчїсны бур чаңҗасөс.

Лока, кыҗ-сурö вердöмөн, лок-їнын (көҗыд-їнын, пемыд-їнын, шыгөм-їнын) вічөмөн бур скöт оз вермы лоны. Секї-ї бур скöтыс локмö.

Танї мї сорнїтыштам, јона-ö мї төждысам бур вөв-рөд-вөсна. Кыҗї мїјан мунö вөвҗаслөн пагкалöмыс (размноженънеыс).

Тулысын көбылајас петöны луд-вылö (вöла-вылö). Сетчö-жö лезöны і арöса, арҗынја уҗҗасөс. Сегга ташöм, бұра быдмытöм

ужјасы і тырөөдалоны көбыла-вөвјассө. Вөла-вылын олігөн ужјас дугдывтөг вөтлыгөны көбылајас-бөрыг. Вегіг оз і слөјмывлыны бура јіреынысө. Тағи олігөн, вөла-вылын быдмөм да јонмөм-пыдди ужјасыдлөн куш лыс да куыс і колө. Тащөм ужыг бур чаңјасөс, ферт, оз поғ видчыгны.

Том, укшал-мөм ужөн көбылајасөс тырөөдөм-вөсна вөв рөдыс мјан локмө. Сы-вөсна і поснидөг, вынтөмөг мјан вөвјасыд.

Областувса візму-управлење 1923-өд вөһ-һын лөсөдіс бур рөда ужјасөс да тулыс-кежлө ужјасөс сетө крестаналыг вөв рөдсө бурмөдөм-вылө. Первој ужјасөс вайлісны Вјаткаса госуларственней племенней коңушһаыс. Сы-бөрын вайөдісны Ленинградса коңушһаыс фінландіјаса рөдыс ужјасөс. Таво-һын лөсөдісны Орлов-рөда ужјасөс. Өні областувса візму-управлење медгасө төждыгө татчөс көбылајасөс тырөөдны фінландіјаса да орлов рөда ужјасөн. Најө вывті бурөс, рөдсө јонөс сетөны. Фінландіја рөда вөв зев вына дај гөһитнысө (когөртнысө) бура-коғ-жө вермө. Өдјө мунөмнас, чоҗ-луннас мед-бур лоө орлов-рөда вөв.

Өні һеважөн Сыктывдін карын вөчлісны конкурс—кущөм вөвјас мед-бура, мед өдјө вермөны гөһитны (панјасөм вөчлісны). Мед-өдјө гөһитіс Орлов-рөда Меркурјі-һыма уж. Сіјө өті минут да 53¹/₂ секундөн муніс 1000 метр. Өдјө-жө гөһитісны і фінландіјаса рөда ужјас.

Тажө конкурс-вылас щөщ вайлісны бур уж-помыг лоөма кык арөса чаңјасөс. Өті чаң вөлі Треһовлөн, сіјө муніс 2 минутөн да 3 секундөн 1000 метр. Мөд чаң вөлі Колпашщіковлөн—1000 метр муніс 2 минутөн да 9 секундөн. Сы-өдјө-жө мунісны (гөһитісны) бур ужыг мукөд. Тајө чаңјасыс, тыдалө, зев бур вөвјас лоөны. Өні-һын, со, најө татчөс рөда вөвјас-верті өдјө ветлөны дај тушаныс ыҗыдҗык. Ар һольын најө лоөны-һын зев ыҗыдөг да јонөг.

Көт крестана кутісны-һын тырөөдавны асһыныс көбылајасөс бур рөда ужјасөн, гөгөрвоісны: оз-пө-тај ков важ моз вөв-рөдтө паскөдны. Колө-пө өдјөҗык да чорыдҗыка боотһывыны бур вөв рөд паскөдны.

Областувса візму-управлењеһөлөн улысса Човһын өні ем бур рөда 13 уж да һөшта вөлөстјасын ем 9 уж. Став ужјасөс лөсөдөмабс тулыс-кежлө нуны вөлөстјасө. Візму-управлење тајө ужјасөс көсјө сетны вөлөстјасас коператівјасы, мед најө лөсөдаласны случнеј пунктјас.

Уналаын-һын случнеј пунктјасөс маті-гөгөрсә крестана јона кутісны вайльвлыны асһыныс көбылајаснысө. Сөмын оз-на быдлаын өткоғә ужавны случнеј пунктјасыд. Мукөд случнеј пунктас өті ужыс өті тулысөн тырөөдөма 40-кымын көбылаөс, а мукөд случнеј пунктас—сөмын 4-5 көбылаөс.

Вөлөстјасын ужјасөс вігөны кујім төлыс да җын: март төлысҗынсө, апрел, мај да јун төлысјас. Сы-бөрын најөс бөр вайөны

Човјө. Віт во-нын областувса візму управлење тулысјасын сетлывлө ужјассө өіктјасө. Мед-бура случнеј пунктјасыс ужалісны Лојмаын, Прондорын да Көзвылын.

Со-тај кушөм пунктјасө кымын көбылаөс вәлөмаөг тыргөднысө.

1923-өд воын вөлі 5 пункт, 9 уж тыргөдіс 84 көбылаөс, 1924-өд воө вөлі 8 пункт, 13 ужөн тыргөдөмаөг 290 көбылаөс, 1925-өд воө—13 пункт, 14 ужөн тыргөдісны 366 көбылаөс, 1926-өд воө—14 пункт, 15 ужөн тыргөдісны 225 көбылаөс, 1927-өд воө вөлі-нын 23 пункт, 24 ужөн тыргөдісны 352 вөв.

Таво бур рөда ужјассө унжыклаө-нын кутісны корны.

Колө јонжыка кутчөглыны вөвјасөс бурмөдны. Вөлыд-өд тані зев колантор. Бур вөвнад і најөткатө ыжыджыкөс вермаі бөгтны. Омөлік вөлыдлы өтө кер пуктан да сјјөс өдва кыскө, а бур вөлыд і кык кер кокныда нуө.

В. Ісаков.

Ефірнеј выјјас-јылыс.

Ефірнеј выјјас перјөны коз-пу, лапјасыг (лысјасыг) һыв-пу да пожөм-пу лапјасыг. Лапсө пожө чукөртны көт кор. Мед-уна выјсө сетө тулысын чукөртөма лап, мед еща петө—төвга чукөртөмыс. Көт тулысга чукөртөм лапјыс і мед-бур, заптыны сјјөс во-гөгөр-кежлө оз туж: сјјө когмө, лыскыс сөгга гылалө.

Кузтаыс лапјывјасыслөн колө 5-6 вөгт, пожө і поснјжыкөс чукөртны. Чукөртны колө лыскажык, корјажык лапјывјас дај нержык (томжык) пујаслыс.

Ефірнеј выјтө тані зев-на еща вөчөны А сјјө-өд зев-унатор-вылө мунө. Уна сјјөс пожө вузавны.

Лапјывјассө колө чукөртны вөчасөн завод ужаліг-чөжыс. Быд 40 кілограмм (кык пуд да жын) когтөм лапјывјасыг пожө перјыны кілограммжын-кымын выј.

Ефірнеј выј зев кокныда сорласө варукөр, зев-жө кокныда сјјөс пожө бөр торјөдны сетыс. Сізі-і заводјасас вөчөны. Бөгтөны лапјывјассө да лежөны сы-пыр вару. Руыс бөгтө лапсыс став выјсө да нуө көжөдан дозјө (холодильник). Сені варуыс көжалө, пөрө ваө, а выјруыс—выјө. Перјыны ефірнеј выјсө колө торја аппарат. Ефірнеј выј вөчан аппаратсө вермас лөсөдны быд крөгтаһын. Вөчсө сјјө сјзі: перегоннеј кубсө (кытчө пуктысгөны лапјасыс да ваыс) вөчөны кык дозјыс. Улысас пуктысгө көрт пөрт лыбө чугун пөрт, мед сетчө төрө 20-30 ведра ва. Сетчө і пуктысгө ваыс.—Сы-вылө пуктысгө пыдөстөм пу-пельса (качча). Пу-пельсаыслөн пагтаыс улјаскөрт-пөрт пагтаыс-жө, а вылітөыс вершөк һоль-вітөн паскыджык. Чугун пөртјас пельсаыс крепітчө жуөн. Сјјө вөчсө пельса улјас пыщкөсла-

дорас. Крепитан местасо сегда асыкалоны. Щан-пиас (пу-пельсаас) сужо пу-решетка. Решеткаыслон бокжасыс инмоны щан стенас.

Мукод-дыржыс тајо пу-решетка пиас сужо ношта мод, корт, решетка. да сы-пыщко пуктоны лапжасо. Мед бортынас мед кокныджык воли кыскыны пожома лапсo, корт решетка-вылас вочооны вугјас. Корт щан-пыщкас кујим-нолод јуконыс пуктыгoо ва, а пельсаас корт решетка-вылас топыда лодооны лапјывјасыс. Вывтыс сегда вевтыоны пу-вевтон. Вев-динас пельса-бокас вочома роф. Сысан нуодома трубка/кoқодан дозјас. Ломтынысо заводитоны лапјывјасо лодигон, мед ваыс oджoжык шоналас. Кор-нын щансo топыда вевталoма да вев-дорјасо мавтома гојон, ломтыны заводитоны јонжыка. Руыс корт портгыс кајо пу-пельсаас (кытчо лодома лапжасо), боето лапжасыс выјсo. Варуыс выј-руыскoд трубка-пырыс мунo русo кoқодан дозјас.

Кoқодан дозјыс вoчгo со кычi: боетгo кoқыд ва-тыра доз. Вапырыс нуодома спиралон (гартчoмон) ру нуодан трубкасо. Сенi кoқыд-пондаыс выј-сора варуыс пoрo выј-сора ваo да петo лoсoдoм дозјo (ведраo-ли, мыј-ли). Сенi выјыс ваыс торјалo: выјыс кокныджык да кајo вылас, а ваыс летчo улiас (пыдокас). Сiјo дозјас вoчoма кык роф: oтiсo пыдодинас—сы-пыр вoчасoн петo ваыс, мод рофo вoчoма вылас—сы-пыр петo выыс.

Вoтлоны выјсo кытчoз лапжасыс выјыс оз быр. Выыс бырас-да, дозјас кутас куш ваыс сомын петны.

Oтыс лoдсалoмон вoтлоны выјсo даскыкoаң кыч нoл часoз-кымын (кымын ыжыд аппаратыс, сымын уна сетчo тoрo лапјыс, сiзкo сымын дыр лoо вoтлыны). Шoркoдoдем аппарат овло километрoн-жынјон жужыда (кыкнан частнас) да сы-паста-кымын-жo вылитыс.

Ташoм аппаратыс сувтас шaјт вeтымын-кымын (војнаoқса донвертi). Сомын ташoм аппаратыслон емoг омoльторјас. Васo почо кiстны сомын oтчыд заводитигас, вoчасoнсo выјсo вoтлiгoн содтавынысo оз поф. Ваыс сегда вoчасoн бырo—пoртыс вaтoгыс дoналo да потласo. Ыжыд жаргыс лапјывјасыс петoны мукoд-пoлoс торјас да выыс лoк лoо.

Сегда лыс-торјасыс решетка-пырыс гылалoны пoрт-пыдокас, сенi сотчoны. Тајo бара-жo лoкмoдoо выјсo. Бур выыс зiк жежыд, ва-коф. Гоd-кo выыс петiс, ковмас выл-пoв вoтлыны. Ташoм аппаратыд ескo i прoст да дoнтoм, сомын выјтo унжыкысыс мoдпoв лoо вoтлыны. Сетчo уна мунo кад да уж.

Буржык лoо, лoсoдан-кo прaмeј завод. Кoт сiјo сувтас i дoнажык, сы-пыфдi выјсo почо вoтлыны oджoжык да oтi пoв.

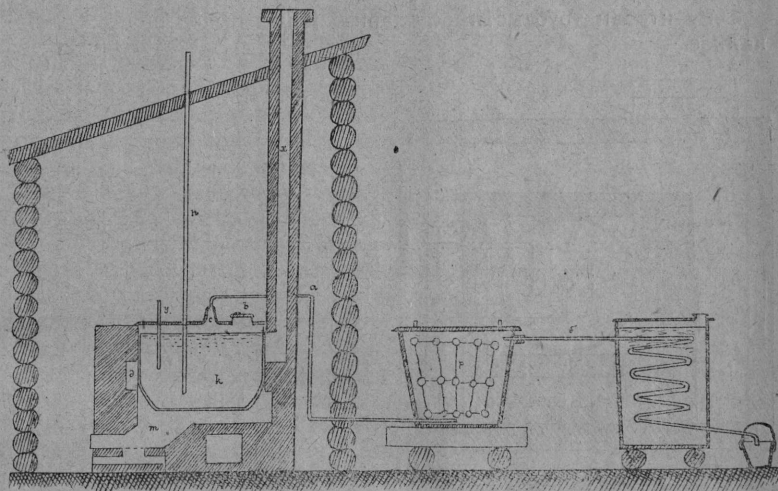
Парoвeј кoтoлсo да парiльнeј щансo колo вoчны торјон. Колo лoсoдны сeщoм парoвeј кoтoл, мед ескo васo вoчасoн пыр почас содтавыны.

400 грамм выј перјыны ковмас лeзны лап-пырыс 25 ведра ва. Перeгоннeј кубас-кo тoрo тонна жын лапјыс, сы-пыр лoас лeзны

300 ведра ва. Та-ыжда котол пуктыны, ферт, он вермы. Парөвеј котол, торјөн парільнеј шансыс сїјөн і бур—васө сетчө вочасөн по-чө содтавны-да. Вјаткаса губерњаын тащөм заводјасын і вөчөны ефірнеј выјтө.

Ачыс заводыс вөчгө вөснї керјасыс. Кузтаыс сьлөн 3 да жын метр (5 аршын-кымын), пагтаыс кык да жын метр-сајас (4 аршын). Керка-пыщкас пуктысгө парільнеј щаныс да парөвеј котолыс. Кө-рөдан дозсө да выј-сора ва вїјөдан дозсө лөбөдбны ортсіас.

Парөвеј котолсө колө вөчны 141 сантїметр (2 аршын)-кузта да 71 сантїметр (өтї аршын)-пагта көртлїстјасыс. (Тащөм лїстјасыд вель кызөг, өтїыс 16 кілограмм-сөкта-кымын). Парөвеј котолыс

Ефірнеј выј вөчан заводлөн план (бокысан вїчөдїгөн).

вөчгө тсїлїндр-ногөн (32 вершөк-кузта да 14 вершөк-пагта). Котолыс крепїтчө пачө. Бїыс первојсө мунө котел пыдөстїыс, сөгга каяө котел гөгөрыс.

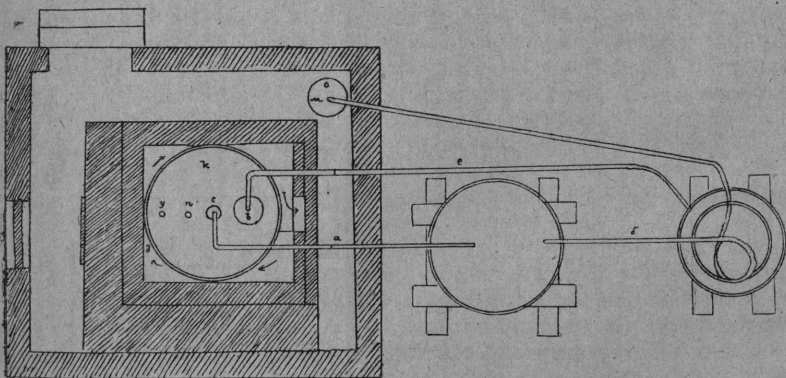
Таяө серпас-вылас петкөдлөма кызї вөчгө таяө аппаратыс, ку-щөм торјас нөшта емөг сенї. Пачыс (вїчөд серпас-вылас) бїыс вез-калө щын мунан інас (d), гөгөртө котол-гөгөрыс да петө труба-пыр (x). Котол выліас вөчгө кык труба: сїгнальнеј (y) да предо-хранїтельнеј (п). Сенї-жө вөчөма роғ—лукөн шубны (в). Сы-пыр котолас содтысгө ваыс. Предохранїтельнеј трубаыслөн пагтаыс 3½ дюјм, кузтаыс кујїм метр-сајас (5 аршїн), сїјө мунө керка вевт-вывтїыс. Сїјө вїчө котолсө потөмыс: мукөд-дырјїыс ру нубдан тру-баыс тырө, руыслы петнысө лөө некыт; сы-понда сөгга сїјө і пот-лывлө. Петө таяө трубаыс кык вершөк вылынжык котөл пыдөссыс.

Сигнальней трубаыс 18 саңтметр-кымын пырö котолас. Сижö вiстало, кор колö содтыны васö. Кор ваыс котолгыс бырö, трубаыс лоö ватом-инын да сы-пыр кутас петны ру. Котолгыс ру нубдан труба-пыр (а) ваыс везкалö парильней шанö.

Парильней шан (ч) вöчгö квайт-кымын саңтметр кызта пожом-пу пöвжасы, вывлаңтыс паскалö. Жуждаыс метр да 74 саңтметр ($2\frac{1}{4}$ аршын), пагтаыс вылитыс 142 саңтметр (2 аршын), улiтыс 125 саңтметр ($1\frac{3}{4}$ аршын).

Вылысагыс сижö вевтыгöö пу вевтөн, пыдöс-пыдгыс вöчма переклафинаяс. Сы-вылö i лап-тыра решеткасö пуктöны. Решетка-каслөн (р) ем вуг.

Ру нубдан трубаыс пырö парильней шан-пыдöс шöрас, решетка-пiас.

Сижö-жö заводыс вылысан вiздöдiгөн.

Парильней шангыс выж-сора руыс петö вылыса роф-пырыс да мунö ыргөн труба-пыр (б) көздөн дозжö.

Көздөн дозжö вöчны зев кокны. Кушöмкö дозжö (пельсаö, бöчкаö) пуктыгöö көзыд ва. Выж-сора ру нубдан трубаыс гартчöмөн (спиральөн) мунö ва-пырыс. Сени көзыд-пондаыс выж руыс пöрö выжö, а ва руыс—ваö. Сегга выжыс i руыс тажö труба-пырыс везкалöны дозжö. Сени выжыс i ваыс торжалöны. Выжыс кокниджык-да, кажö вылö, а ваыс чукöрмö доз-пыдöсас. Ваыс петö улысса рофтыс, а выжыс петö вылыса роф-пырыс сулаö, сени сулöдöм-бöрүн äккөз мынö ваыс.

Көздөн дозжас ваыс пöг руганыс вочасөн шоналö. Шоныджык ваыс кажö вылиас, ледчö ортсö, а сы-пыдгыс содтыгöö көзыд ва. Мукöд-дыржыс тажö шоныд васö труба-пыр (е) нубдöны парöвей котолö. Тсiлиндр-нога парöвей котол-пыдгыс пöчö пуктыны прöстей пöрт.

Заводітöны ужавны парі́льнеј шанан. Кòрт решетка-піас топыда пуктысö лапјыв, топöдöны сіјöс талалöмөн. Секі-жö кістöны котол-піјö ва да заводітöны ломтыны пачсö.

Кор щаныс тырас, топыда вевталöны, дорјассö гојалöны. Секі заводітöны-нін прамеја ломтыны.

Кор выј-сора ва віјалан дозјас кутас петны сöмын куш ва, пачсö дугдöны ломтöмыс. Недыр-мыгті сесга вогтöны парі́льнеј шансö. Пöжгöм лапсö шыблалöны вілаөн.

Вөтлыны став выјсö лапјыс ковмас час 10—12, мукöд-дырјыс і дыржык лöб.

Быд со кілограм лыс-лапјыс петö кілограммөн жынјөн ефір-неј выј, а со кілограмм пожöмпу лапјыс петö сöмын 300 грамм выј.

Мед-уна выј гетö лыспу лап.

Ташöм заводлөн омöл торјасыс емöг-жö. Руыс парöвеј котолган вескалö парі́льнеј шанас кусынтöм труба-пыр. Руыслы муннысö топыда лöдöм лап-пыр колö ыжыд вын. Чукулыа трубка-пырыс мунігөн выныс уна вошö. Мед тајö оз ло, колö парöвеј котолсо вöчны улöжык парі́льнеј шансыс, секі трубаыс лöб вескыд.

Выјтö вöчны колö міча сöз ва. Гудыр-кө ваыс, выјыс омöл лöб. Мед-бур—јукмös ва, клуч да вадор-ва, нур ва да гудыр' клуч ва оз тујны. Прамеј аппаратјасөн ужалігөн выјыс петö бур, а лок аппаратјасөн (шуам, парöвеј котолыс да парі́льнеј щаныс-кө öтлаын-ös, сесга котол-під-кө пуктöма гудыр ва), выјыд петö лок. Сіјös ковмас мөд-пөв вөтлыны.

Выјсö колö віңны вевта дозјын.

Выјсö мөд-пөв вөтлан аппаратыс ічөтік да прöст. Тајö серпас-вылас петкөдлöма кызі сіјö вöчсö. Прібор-вылö бостгö ыргөн доз. Сетчö пуктыссö лок выјыс. Тајö дозјас пырöны кык трубка, öтыс вайö ічөтік парöвеј котолган ру, сіјö аскöдыс нуö выјсö, да мөд трубка-пыр вескалö көзöдан дозјö, сы сöрын віјöдан дöзјö.

Врачлөн сорңијас.

Кыңи колө лөгөдны вiсөм-дој- мөм јөзлы пырыс-пыр-жө отсөг сетан уң.

Воыс-воё крестана пыр-өтарө сузмөны. Быдтор-вылө велөдчөны. Јона төждысөны олөмыс локторјассө бырөдөм-вөсна. Мездысөны пемыдлуныс, гөллуныс да омөль олансам-вөсна вiсөмјасыс. Нывбабас јона-жө төждысөны зөңвiза, бур-олөмсамаа олөм-вөсна. Озжык-нын өнi мунны бурдөдчоны „төдысас“ да пывөдчысас-ордө. Бурдөдчөны больничасын докторјас-дiнын. Ужалыс јөз өнi бура гөгөрвоисны бурлунсө зөңвiзалун-вөсна төждысөмыс. Мортлы зөңвiзалуныс зев ыжыд колантор. Быд өктө өнi колө лөгөдавны јөзпөвсын зөңвiзалун-вөсна төждысан комiсiјас да кружокјас. Мед сiјө комiсiјас да кружокјас-пырыс став јөзыс вермасны велөдчыны бура-зөңвiзаа овны, мед төдмасасы кыңи вiсөмјаскөд вермагны да сiз воңө.

Кружокјастө да комiсiјастө колө лөгөдавны со кушөмјасөс: санiтарнеј комiсiја, нывбабаслыс да чельфлыс зөңвiзалун вiзан комiсiја, вiсөм-дојмөм јөзлы пырыс-пыр-жө колан отсөг сетан комiсiја, вина-јуөм бырөдыс комiсiја да сiз воңө. Ми чайтам, өктјасын өмөс-кө сещөм комiсiјасыс да кружокјасыс, том војтыр гөлөман, бура сенi ужаласы.

Вiсөм-дојмөм јөзлы пырыс-пыр-жө отсөг сетыс комiсiја лiбө кружок колө лөгөдавны быд өктө. Кружокыс Волiсполком-пыр вермас корлыны матыса докторөс лiбө пельшарөс, мед најө төдмөдасы кыңи колө сетны вiсөм-дојмөм јөзлы пырыс-пыр-жө колан отсөг. Сенi-жө доктор кружоккыс војтырөс төдмөдас, кыңи да мыжыс лөма мортлөн вiр-јайыс, кыңи колө овны, кыңи ужалө гөлөм, мус, вөркјас, гыркпыщкөс. Кыңи јiтчөмаөс мөда-мөдныскөд морт-пыщкын лыжасыс, вiрсөнјасыс да сiз-воңө. Ставсө тајөс колө бура төдны быд мортлы. Кружокө өтувтчөм јөз кутасы кужны сетны бур, колан отсөг колмөм мортлы, ваө вөјлөм мортлы, кодјура мортлы, ки-кок да мукөд лыжас-кө чегiсны, керыштчөмөн-кө дојмiс да сiз воңө.

Сещөм кружокјасыс-кө лөө лөгөдалөма өктын, волiсполком-пыр вермасны зөңвiзалун кутан јукөдыс корны iчөтiк аптека (чельяјас). Сещөм аптекаын лоасы мед колан зельяјас, көртасан көлујјас: бiнт, вата да мукөдтор. Аптекалы колө лөгөдны вiзны чельяјасө iчөтiк шакап.

4. **Вісём вёчыс мікробјасыс** візан зелья: јод. Сіжён поџ мавтны быдсама дојјас. Поџ мавтны еж-выв кучіксџ кос вісігџн, лы жукалігјасџн, кочџг быщкігџн, пінь вісігџн (пінь-гурансџ мавтыштны).

5. **Перекіс водорода (3%)**. Бур мыскавны дојјас, лезны чајнеј пањџн пельпыщкџ пель віјалігјасџн.

6. **Вом-пыщкџс пожјалан зелья**:—борнеј кіслота да перекіс водорода, џџі чајнеј пањ-мында стџкан-ва-піџ пуктџмџн.

7. **Пџс вџтлыс зелья**: костџм џміџ, щажџс моз јуны.

8. **Сџлџм сотігџн**: сотџм магнезіја да сода $\frac{1}{2}$ -1 чајнеј пањ џџі-нс јџџм-вылџ.

9. **Вуктџдлігџн да восџдігџн** колџ нылавны ічџтік торјасџн јі. Гофманскеј да мјатнеј капља јуны (15-20 војт румка-ва-піын сор-лалџмџн џџіын јџџм-вылџ).

10. **Сџлџм четчігџн (четчалігџн)** колџ пуктыны: кџзыд ваџн кџтџџм компресс, да јі колџ пуктыны сџлџм вестџ. Јуны Валерјанџвеј капља, 15-20 војт румка-мында ва-пыщкџ пуктџмџн.

11. **Прімочкајас**: буровскеј ва—дојмџмјасыс, свічеча-ва—кучкы-сіг-керігџн дојмџмыс, ізвестка-ва—сотчџмыс.

12. **Мытїтџмыс дурџдџдан зельяјас**: Іночџмтсева капља, 16-20 војт (џтчыд јџџм-вылџ), вісмут 0,3—0,5. Гырысјаслы поџџ сетны опіјнеј капља 5-8 војт (џтчыд јџџм-вылџ). Чельяфлы тајџс сетны оз поџ.

13. **Асмог вџтлыс зельяјас**: касторка—1-2 пањ јџџм-вылџ, Лак-річнеј порошок—1 чајнеј пањ џџіыс јуны; Глауберовскеј сов (сџмын гырысјаслы) 10,0—15,0 џтчыд јџџм-вылџ.

14. **Ежвыв кучік џебџџдыс зельяјас**: вацелін, ланлін, да глі-тсерін. Сіјџасџн мавтџны кучік потласџмыс, кі вартчџмыс.

15. **Успокоїтельнеј зельяјас**: узны вермытџмыс—гырысјаслы бром (0,5-џтчыд јџџм-вылџ). Валерјанџвеј капља: гырысјаслы 15-20 капља, а чельяфлы 8-10 капља (быд јуігџн) румка-мында ва-сорџн.

Врач І. С. Кокаџін.

Тундраын көр ви́чыяслөн олөмыс.

Тундраын олбны сөмын көр ви́чыяс. Сені һаң оз во, турун оз быдмы, ве-ег вьоры абу. Сөмын ју-пөлөн быдмыштөны зев шочынык местајасө посһыдык бад да кыңлујас. Косжык-инјасас, шылы-инас да кбчјас-костас быдмө јежыд јала. Сы-вылын і кбрјасыд олбны.

Большеземельскеј тундраын унжык көрви́чыясас комі јөз—(Ізваса), којмөд јукбныс-мында-кымын—јаранјас. Коміјас да јаранјас олбны тундраын став өем-јанас. Гожөмнас олбны јуртаын—чумын. Төв-кежлас мукөд комі көр ви́чыясас, којјас із-сајө вужбны, овмөдчывлбны керкајасө, либө сиктјас-дорө чумјасө. Јаран-јас төв і гожөм пыр олбны чумын тундраын, најө із-сајас оз вужавлыны.

Ч у м.

Көрви́чыяслы чумыд мјанлы-ногса керка-кофа-жө колө. Сені најө і уэлб-ны-олбны, сојан-јуан лөбөдбны. Кор ковмас мунны мөд местаө, чумсө ковалбны да аскөдныс щөщ нубны. Кык додөдө став чум-вьорыс төрө.

Чумыс јог јыла, гөгрөс. Вывлаңыс пыр векһалө, а эік јылас колөма кык вее-паста роэ шыныслы петнысө. Өтө бөкө чумас колөма морт төрмөн вогса-ин,—сеті і ветлбны.

Чумсө со кушөм торјасыс вөчбны: дас-кымын вөсһыдык куэ пощјас сувтө-дбны. Гожөа чумсө пощјас-вывтис вевтөбны гөмөдбн, төвнас—көркујасөн. Се-өа вывтис көрталбны гөзјөн, мед төлөн оз нөбөд. Чум-пыщкас муас теөбны лөвјас. Чум-шөрас вожкајас-вылө пуктөма кыз беф. Сетчө дшлөмаөе мөтырјас, лөрт да щәјнык. Кор ковмас пуны мыкө пестөбны бө. Лөң-дырјө бис шонысөө чумас бура сетө. Төла-дырјө велавтөгүд веег он вермы чумас пукавны шы-нысла.

Көр ви́чыяслөн олөмыс.

Көра војтырлөн олөмыс, гојөм-јубмыс, паскөмыс—ставыс көр ви́чөм-помым. Најө пыр олбны асланыс көрјасыскөд. Пыр местаыг-местаө ветлбны. Өтө места-ын вежөн кык-кыңчө оз овны. Көрјаслы сојаныс (јалажыс) маты-гөгөргөыс бырө-да, секө көрјасыс ылө разөдчбны, сөкыд најөс чукөрас ви́чысө. Кодрөн унжык көр-ыс, најө мунбны ыложык, а кодрөн ешажык (го вөт гөгор), најө мунбны кіло-метр вөтө-квајт-сајө.

Быд асыв чукөртлбны чум-дінас став көрсө, мед оз ылө разөдчыны да төдмавны, ставыс-ө-на емөс. Чукөртлөмнас щөщ төдмалөны, тырмө оз сојаныс көрјасыслы. Пөтөс-кө көрјасыс, чукөрдөн-чукөрдөн водаласны, а оз-кө тырмы-һин сојаныс—щыгөс-кө, разөдчбны чукөргөыс. Секө колө-һин мунны мөдлаө.

Көра војтыр, мужікјасыс өчередбн дөзөртбны көрјасө лун і вој. Ставыс-лөн емөс кык-кујөм (куэгона) велөдбм понјөн. Ковмас-кө чукөртны либө матыст-ны чум-дінас көрјасөс, понјасыс өтө здукөн ставсө чукөртасны. Чумө колөчыяс луннас лөбөдбны доф, пес вајалбны. Эвер кыңы да черө кыңы ветлбны.

Һывбајасыс пыр олбны чумын: лөбөдбны сојан-јуан. Прөст кадын вурөд-ны: вурөбн парка, маліча, пімі, шапка да мукөдтор аслыныс новлыны дај вузав-ны. Веег зев ічөтөк торпыргјасыс көр сөнөн вурлөмөн, јултөмөн зөң маліча вөчасны, вывтө бура, зев топыда вурласны.

Бура кужбны најө вөдөтчыны көрјаснас. Чукөргөыскө ковмас кушөмкө көр-өс кутны, көт мыј-өдјө көрыс пышјө, аркан шыбытасны-да, пыр і кутасны Һыв-бајасыс мужікјас-кофа-жө бура ветлбны дофһын. Көт кушөм көчкаөе местаөд мунасны, оз усны дофһын. Мужікјасыс тундрабөд кар-вывтө-моз-жө бытөө вет-лбны. Оз бара вошны көт го кілометр-сајөз мунасны. Мукөд-дырјөыс эірс-пөмыд војын мунасны, да оз ылавны, кытчө колө воасны.

Кбра војтыр вывті бурбө бокбөвөј јбзылды. Кбө тбдтбм морт на-орбд локтас вердасны-јукталасны. Зев севга најб варовбө. Јона рафөјтбны јуаоны: коні кызі олбны, медсасб сбветвластбн буртор вбчбмјасбб да быд-полбс текнїка-јылы.

Нїга лыффыны оз кужны; олбмажыкјасыс зїк ставыс велббчытбмбг. Том јбз-пїгө бнї кужыштбны-нїн лыффыбнытб, школајастб тундраад восталїсны-да.

Ветлан тујыс кбра војтырлбн.

Кбр вїчысјас быд воб вежлалбны олан-їнсб. Тулыснас локтбны тундраб,— гожыны мунбны сарїз-бербд. Сенї гожбмнас абужык жар, кбрјасбб озжык гојны-ббббїтны лбзјас, дај сїбрскеј-јазванас озжык кулавны ыркыд местаад. Сенї-жб пїјалбны став кбрјасыс. Август тблысбаң-кымын мунбны Усва-јулаң. Мыјбн ју-ыс кынмас, тбвїынысб вужбны Из-гбра-сајб. Из-гбра-сајас лымјыс лпкыджык, сев-га местаыс вбра. Вбр-костас лымјыс небыд, кбрјасныслы сојансб перјыны кокнї-жык,—дај аслыныс кбр вїчысјасыслы вбр-костад шоныджык.

Мукбд кбр вїчысыс Из-гбра-сајын да Усва-ју-бокын олбны керкајасын. Кбр-јасыс пїјалбм-брас вблїетї ббр кутасны матыстбны Усва-бербд. Сетбнї начкы-галбны. Колан тбварјас, гојан-јуан тбвбы-кежлб босталбны кбркујас-вылб да јај-вылб. Секї-жб вешталбны тулысга ужјбзсб.

Мукбд кбр вїчысјасыс, медга јаранјас, некор Из-гбра-сајб оз вужавлыны, најб летчывлбны тбвїыны вбражык местаб—Колва-ју-бокб да Печераб. Сетбнї најб, быд колан, тбварсб бостбны. Чом вбрсб сетчб-жб коллбны.

Кытчб медга волывлбны кбрвїчысјас, бнї сбветвласт-дырїї уналаб лбббдалб-ны пельшбрјасбс, школајас, наң пбжалан-їнас да мукбдторјас.

Кбр вїчысјас арынжык овлбны ббмабө, кор кбр кујас, јај да звер кујас ву-залбны. Војдбр вблї најб босталбны купечаслыг кык-донбн тбварсб, а асыныс ембурсб тбвар-вылас жын донбн сетавлїсны. Став кбра војтырыс севга купеч-јаслы ужбзабө вблїны. Мукбдыслбн кыкго шпјтбз ужјбзыс калывлїс. Онї кбр вї-чысјас босталбны тбварсб коператївјасыс да артельјасыс. Најб кыз-мыј вермбны донтбгбнжык да бур тбварјас сетбны. Зїлбны їнавны кбр вїчысјаслыг тбварсб; јај, бпјдбгјас. Онї сетчб консервнеј завод лбббббны. Сїјб јона ыжыд пблза вајас кбра војтырыды.

П. Лпаунов.

Фелегатка.

Марпа велөдчйтөм-вөсна

Шөгсис бура уна во.

Мем-пө велөдчйтөм мортлы

Бур олөмыд оз-нын ло.

Гіжны-лыффысны ез кужлы

Оліс шога вель-нын дыр.

„Лоас овны пемыд мортөн,“ —

Тази аслыс кайтис пыр..,

Гырыс јөзлы пемыд өктө

Востис школа сөветвласт.

Марпа велөдчыны бостсис —

Сылы велөдчөмыд магт.

Төвбыд велөдчис зев бура,

Ез коль прөста өти лун.

Марпа велөдчыны јура:

Кор мыј кывлас оз-нын вун.

Комын арөн-пө ег чajtлы

Вогсис ассым пемыд сін...

Пемыд олөм оз-нын кajtлы,—

Бура гіжны кужө-нын.

Өні Марпа—фелегатка,

Аңјас-пөвсын медга збој.

Пессө Комі аңјас-пөвсын,

Оз-өд лаңтлы лун-ні, вој.

Каджа-нур.

„Шондibanöj, олөмөj,
Том олөмөj, том гажөj“...

I.

Куритчөмла воjпукаи керкаын лөз шың. Лабичяс-вылын пука-
лөны том-jөз. Kodjas абу төрөмаөг пуксынысө, сулалөны. Зев зес-
кыд, бергөдчынытө он төр. Посни челаф щөщ том jөз-пйын, најö
пөлаф паччергаң jөжгылтчөмөн виçдөны жож шөрыг том воjтыр-
лыг jөктөмсө. Пельөсын пукалө ныв-возың Грisha, лөгыда ворсө гу-
дөкөн, кокнас ачыс щөщ тапjөдлө жожө. Jөктыгяс jона-нын музө-
маөг, пөсалөмаөг—кишкөны. Унжыкөныс jөктөны колошиа кокөн.
Шуөны, көмкотыд-пө озжык кигсы-ни, оз вильдөдлы-ни, мичажык даj.
Jөктөм-бөрын колошияс пөртчөны, петөны ывлаө ыркөдчлыны. Сек-
костти сувтөны выл jөктыгяс. Jөктөмыс-кыңзi мукөд-дырjи нөшта
ворслывлөны „дөвөлөн“. Сек став зонмыс пукгалөны нывяс-возö.
Öти морт нывяслыг кутас жуагны: „дөвөл абу?“ Абу-кө „дөвөл“,
жуасыг бара жуалö: „Kodi колө“. Нылыс корö колан зонсө, пукгөдö
возас. Куjим-пөв жуагөм-бөрын лабичө пуккөны зоняс да бостөны
возаныс нывясас — „вежөны“. Быд „вежыгөн“ ныла-зонмаыс
окасöны.

Грisha ворсөмыг дугдiс, гудөксө суjис лабич-улө да шуө:

— Ваjö, зоняс, ворсыштамөj „дөвөлөн“, окасыштны мем око-
та лөi, вомдорөj быдөн гилавны кутiс.

— Ворсамө-i ем. Öтарö-öd пыр он тоjt, шөjtчыштны-жө колө—
шуö Петыр.

Вель дыр ворсiсны, бура jона окасiсны. Ворсiгөн Петыр вег-
калис пукгыны Анна-возö да кутiс сорыитны сыкөд öттор-мөдтор-
jылыг. Петыр вөли зев шап. Пасталөма выл вышываjтөм дөрөм, да
вылас бур ноj паскөм. Көмалөма жугыд, зуртан сапөг. Журсiсө мав-
төма выjөн (төдчө-öd бура олыг семяыг). Олө сijө зев гажаа, пыр
гылө да jөктө, кор-сурö жуыштлывлө-i. Гажаа олөм-вөсна Анналы
кажитчiс Петырыд. Петыр ез-жө бөрынтчы Аннагыд, зев вөли мича
сijө-да: сөд сiнтаса, вiра, гөгрөс чужөма, нөбыдик сорныа—зев шаң
да төлка.

Керкаыд гажа, зык пыр содө, сорласöны жуагөм шыкөд:

— „дөвөл-абу?“... „Лөгыджыка пуксы!“ „Ка-ка-ка, Семө-Jo-
гор окаснысө оз куж!..“ „Oj, сура сөт вомдорөс куртчин!..“ „дул-
тө ваj чышкышт!..“

Петырылөн да Анналөн зiкөз вунi ворсөмыс, бура дыр-нын то-
пыда кутчiсөмөн пукалөны пемыд пельөсын, сөмын окасөмныс ез
вун, зев частö чупкөдчөны.

Челафлы дыщ лөi виçдөны ныв-зон сульгөм-вылө, агныс кутiс-
ны ворсны „дөвөлөн“ паччөр-дорын. Гырыгяс-моз-жө куjим-пөв

жуаём-бөрын „вежбны“, вежбгас—окабны. Гырыг зонјас-вылө вичдөмөн чельаф гартбны нщкыг чгарка да куритбны. Гырыгјас-лы-моз-жө налы лөб кызны нщтө куритбмыс да щын-пйын олөмыс. Некод најос оз өлөд омөль торјас вөчбмыс. Мукөдыс нөшта гера-лөны, вельмөдөны ошкиг-моз.

Петук чуксаём-бөрын војпукуыг кутисны разөбчавны. Том јөз муналбны гозјөн уэны, кодјас гортаныс, мукөдыс—төдсајас-ордө. Војпукач керкаө көлыны сөмын кујим зон, нывјаскөд. На-пйын щөщ Петыр да Анна. Бі кусі. Гозјајас ставныс мегтөтчисны: кодкө жо-жө, кодкө пөлатө, кодкө крөватө, кутисны вашкөдчыны. Петыр шуө Анналы:

— Ме тенө, Аннуш, важыгаһ-һын зев јона радејта. Тетөг ме ог вермы овны. Те-јылыг мөвпалбмыс менам журыг өтө здук-кежлө оз бырлы. Весег војын оз уэгы. Анук, мун ме-сајө. Ме-динын-өд оз ло омөль овнытө. Мижанлөн-код бур-овмөсыс-өд өктын некодлөн абу. Слабог, суэчытөм һинөмыс ог төдлөј...

Анна бура дыр чөв олис сесга шуө:

— Ылөдлан-өд, Петыр, те менө. Со-тајнө мыј вөчин Ваг-На-детө, жагөдчис те-вөсна, кагасө лоі вины-і. Вајны-жө көсјылөмыс сјјөс, а вајөм-пыфди-виин. Мекөд-кө-нө сјјжө вөчан?..“

— Мыјнө те сөран, Аннуш. Сјј-өд текөд ог жө вөч. Надөсө-өд ег-жө ме щөкты жагөдчыныс, ег ме өшөд-һи. Ачыс-тај сарајас өшөдчөма... Ме весег ег і төдлы... Шыбыт-вај ташөм горһитө, абу өд те чельаф...

дыр таэ Анна да Петыр горһитисны, сесга, буракө, ладмисны, топыда кутчигисны да лаһтисны....

II.

Тулыс. Ывлаыс ымралө—шоныд. Гөгөр ловэө ставыс. Шонди кајөма вылө, јона сотө. Кельыд-лөз јенежын лебалбны пөткајас. Веж кустјас-пйын гажаа гылөны кајјас, увјыг-увјө, бафдыг-бафдө четчалбны, шпырјалбны. Ныв-зон долыда колъалбны тувсов праз-һик-лун, јөктышттөг да гылышттөг өтө шаг оз воковтны. Сікт-пастала кылө гудбкагөм шы.

Анна сөмын өтнас гортын јурсө ошөдөмөн зев шога пукалө. Оз аһы сјјө гажа тувсов лунсө; жугыд шондыс пемдөма сылы. Оз кыв том јөзлыг долыда гылөмсө, оз кыв гудөклыг гораа ворсөмсө, чельафлыг больгөмсө, кајјаслыг зөльгөмсө, вөр-пулыг шувгөмсө.

— Муна, шуө Анна, да вистала ставсө аслыс, төдасны-жө-өд-а. Вистала-кө гашкө свафбасө оз кут һужөдны.

Чышкыштіс бөрдөм-өинјассө, чышжаналис выль чышжан да мөдөд-чис том јөз-пөвсө. Матыгтчис Петыр-динө да шышөптис:

— Петыр, лок регыдик ветлам ыб-вылө, өзім видлыны петө оз-һин?

— Ветлам. Мынө һе ветлыны ташом кралајасыдкөд... Мынө сінтө лазгөдөмыд, лук-өмөј весалін?! нырпырыс-моз шуө Петыр. Аслас муртса кывјыс артмө, кодысла.

— Те тајнө, Петыр, талун вывтї локыг сорнитан. Мынө ме тед локсө вөчі? Петыр... Ме көсја мыкө шуны тед... мыкө јуавны тенгыд... Сөмын ог төд лыста-ог. Петыр?.. Свадба-тө вай регыд-жык вөчам. Менам-өд регыд кага лоө... Батыс сълөн те—шога шу-ыштїс Анна.

— Ме—бат? Менам кага?! Мун сөг. Јешщө-өд шуө „свадба пө регыд-жык вөчам!“ Те-нө менө јөјөн чајтан алы мыј... Чуркаа баба-өс вайны?.. Јурөс јанөдны ассым өні ог-на көсјы сецөм торјас-над...“—зев скөрыс бергөдчїс да бөр мунїс том јөз-пөвсө.

Анналөн гөрдзасїс горшыс—кыв шуны ез вермы. Сыркјалїг-тырјї мунїс һөжјөнікөн гортас, ускөдчїс крөват-вылө. Јурлөс кө-тасмөныс-һын бөрдїс, һекыз оз вермы дугдыны. Шондї летчөм-бөр-рөз туплясїс, сөгса четчїс. Тукыртчїс ыжыд гөд шальлөн, пасталїс пырновлан гөрд сера сарапансө да мөдөдчїс сїкт помө өтї стару-ка-ордө. Таркытїс һөжјөнік зөлаһык өшіһө. Пырїс да пуккїс.

Вїт шайт-вылө старука гетїс, дөра-пїө тубралөмөс куцөмкө су-ла да велөдїс Аннаөс мыј сїјөн вөчны.

Гортас Анна ез пыр, пуккїс поспомө да мөвпалө зумышт-чөмөн:

— „Мыј-нө ме вөча?.. Кагаөс вїны... Кокһыдыс-өд сы-вөсна оз жө ло мем. Ставыс-һын төдөны менсым һөбагөмөс... Петыр вы-лө һадејтчїны һнөмла-һын... Төдї-өд ескө тајө-да, мыј-һын өні ке-ран, грекыд суїс да. Ок!.. коркө бара буржык олөмыс том јөз-кост-тас лолө оз-а? Алы-нө нем-чөж лөө вөјны кадја һурас пыдөсөзыс, сїгмыны, пөдны.—Мыјөн төдлас та-јылыг бат, зїк-пыр-жө вөтлас... Шыгылы лөө кувны кыкнанымлы. Ок! шондї банөј, том олөмөј.

III.

Шувгө ыжыд лунтөв, сїнлөдлө пујас, чегјалө увјас. Сөд кы-мөр гымөн кајө јенеж-вылө, зев скөрыс, көсјө ставсө пазөдны, чаш-јыны аслас туж-вылыг. Гыјас ју-вылын өтарө содөны, пожјалөны берөгсө, кыпөдөны кылач лөп, ласкөны лыа бокө. Турун пуктысјас локталїсны чомјас-дорө, саядөдчыны зерыс, да кутїсны курїтчыны да мыјда. Грїша летчїс ва-дорө вала, щайнїкөн. Гөрбылтчїс, көсјө гумовтны... Горөдїс повзөмөн: „Ој!..“ Бытө, көзыд ваөн кїстїсны сїјөс. Јурөјас сувтїсны. Ачыс кынмїс места-вылас. Щайныкыс уөї кїыс. Сїңјас колчакофөе лоїны, вїқөдөны ваыс гөрд сарапана гөд шальлөн гартчөм шој.

Грїшалөн сөмын өтї кыв артмїс:

— „Анна!..“

Вож-му.

Радејта оланін,
Вожтөв көн ветлө,
Вожын му көңыдын
Лым-улын кујлө.

Мојкывса оланін...
Лым-сарің помтөм.
Сулалө толаын
Коңөр-кың кортөм.

Өшөмө көз-жылө
Чарлакоф төлые,—
Вөр-саеаң нумјалө
Міч-вылө мулые.

Јенежө мыжөма
Веж корја көз пу;
Небыда вевтөма
Асја лым зор пу.

Көңыд, сең вожјасын
Езыкоф лым еж;
Ломтыгө өіјасөн—
Көзулөн јенеж.

Сук-Парма.

Вожывса җирдалөм.

Југыда југјалө,
Лөбыда ворсө.
Зев-міча пөртмасө,
Јүгдөдө-ворсө.

Код бара ташөмыс—
Бі алы коді?
Термасіг—полігтыр,—
Өдјөжык воді.

Воді да думјата,
Мыј бара лоі.
Кушөмкө шүдтөмлы
Шог бара лоі.

Асыв-вој-вылас
Кодјас олөны,
Сещөм сівөјас
Сен-тај лолөны.

Четчі да петі ме
Чібөдс өөјөдны,
Сещөм бі јүгөрыс
Век пондіс содны.

Југыда југјалө,
Лөбыда ворсө.
Зев-міча пөртмасө,
Јүгдөдө-ворсө.

Батөлы-вісталі,
Петалім кыкөн.
Шуіс менө сомын
Вывті јөј көчөн.

Ме батөлы шуага:
Кодкө тај сүріс,
Кушөмкө шүдтөмөс
Шогыд-тај сүјіс.

Тайө-тај өскөн,-со
Севернеј өіјанье.
Лок өдјө пырам-нын,
Мед тайө өіјатө.

Кушөма повзөдліс
Сіјө,-зон, менө.
Асја кыаыс-тај
Сіјө і венө.

дүгдіс җирдалөмыс,
Јүгдыны көсјө.
Асја-кыаыс-тај
Вожывсө посјө.

Вожбыд і асывбыд
Вөр-јывті југыд.
Шонді-тај лептыгас,
Кыаыс зүгіс.

Вожывса југјалөм
Севса ог вунөд.
Адҗа-кө сіјөс ме,
Җік пыр-т төда.

Југыда југјалө,
Лөбыда ворсө.
Зев-міча пөртмасө,
Јүгдөдө-ворсө.

Бажарса-Іван.

Кык шој.

I.

Сіктсаң комын кілометр-сајын, зольаңик Кыр-ју-бердын сулалө вөр-керка. Вескыд-вывтыс ньык керөсөн кајө зев міча жаг, шуҗа-вылас чікласөмөн визывтө Кыр-ју...

Асыв. Арга, көзүд-код зер јона-код бугитө—көтөдө нора шувгыс пујассө. Кыр-ју, арга зер-ваон ыждөма да ызгөмөн визывтө... Вөр-керка-бердын бі-вылын пусө рачын шыд. Бі-дорын ыжыд краж-вылө гөрбылтчыштөмөн, пукалө кыҗыс Ілья-Гемө, гудралө ыжыд паңдөн шыдсө...

Ілья-Гемө војдөр вөлі Вөрдор-сіктса морт. Ыжыд тушаа, јон кі-кок-јөра, sameј-на шөрнема. Гемө во кыҗ-гөгөр-нын вөралө-ветлө. Быд пу-кост-нын сіјө төдө аслас кыҗан-ыныс. Јона муса сылы вөр-ын овны, кыҗны эвер-пөткаөс. Сөмын вөралігөн Гемөлөн өлөмыс радлө, сөмын секи сіјө тыр өлөмөн вермө лоловны, долыда овны.

Гемө-дад төдө эвер-пөткаөс; төдө налыс олан-ногнысө. Уна прөмыс, уна эверку сіјө вузавліс карө. Квајт ош аслас немөн кыҗ-ліс, кујмөс на-пыщкыс понҗыскөд кыкөн кыҗисны. Гемөлөн вөр-ын нинөмыс полөм ез вөвлы. Став оружјөыс сылөн вөлі өкыд пістон-неј піщчал да кыҗан куҗ пурт. Јорт-пыдди да отсагыс-пыдди сь-көд ветлөдлө ыжыд, јон Кащыс. Сылөн гыркыс зик-жө көјинлөн-код, паскыд морөса, а пінҗасыс бытө шылајас чурвиқоны. Кащыс көҗа-ін-кофыс-жө-немыс повтөг, ветлө вөрті...

Кутіс нөжјөнүкөн пемдыны. Ілья-Гемө ужнајтис, вердіс понсө ды пыріс керкаө. Кащыс водіс өзөс-дорө. Регыд кутіс кывны вөр-керкаын ныргордн уэом-шы. Арга-вој бөгтис аслас-кабыр-улө став-сө. Сөмын төлыс пујасыскөд өөрнөтө-шувгө да Кыр-ју гораа ылө помаслытөм арга ыланкывсө.

II.

Асывнас Гемө-дад петіс керкаыс, мысгіс вагураын да кутіс сојан пуны. Кащыс четчіс-жө, нужмагіс вомсө паскөдлөмөн да кутіс шөјтны. Арга шонді кымөрјас-костөдыс тыдовтчыліс, савкнтіс аслас көзүд-код југөрнас да бөр зөбгіс. Зерөм-мыгті вөр-ын зев лөсыд, бытө ставыс кыпјалө, ловја.

Гемө-дад, сојыштөм-бөрын, бөгтис піщчалсө да топыда тувт-чалөмөн небыд ныщ-вывті мөдөдчис јаглаң. Воҗвылас, пөрөм пујас-вомөн четчаліг-тырјі котөртис Кащыс. Сіјө дукуштлас мусө, котөрт-ыштас, сөгга јурсө лептас—виқөдлас гөгөр, кывзыгыштас да ба-ра кутас четчавны-мунны воҗө. Пујаслөн ва-лысҗасыс кучкалоны чужөмас Ілья-Гемөлы, бытө народнө сіјөс вільшалөны.

Регыд петісны зольаңик кушө. Сіјө куш-дорас дас во-сајын кувлі багыс Гемөлөн. Сіјө вөлөм локтө вөр-керкаө өјас відлалөм-

бöрын, зев төла-дырји, а ыжыд кос-пу сөгга ламöдас Илла-дадтö. Став лыжассö вöли варöдöма. Понјыс-сыкöд-жö вöлöма да, абу і гор-тас волöма,—код төдас, кытчö сижö муніс. Сöмын тулыснас адјисны Илла-дадлыг сігмöм шöјсö.

Илла-Гемö, кор мунны кутас тајö кушöдыс, пыр казтылö бат-сö. Кызi-нö он казтыв.

„Коді төдас, гашкö-і меным сы-моз-жö лöб кыјөігад кувны-да. Пагкөд вöрыд-öд мортыдкөд быдторсö вермас вöчны.“—Тази мөв-палöм сорөн Гемö пыр воэлаң муніс, локжык вöра-инö пыріс. Сылөн Кащысыс пыр возын. Вөр-керкасаң најö мунісны кілометр вiт-кымын. Муніг-мозыс Гемö вiдлаліс өјас, богталіс шедöм пöтка-жассö да лыјіс кымынкö урлы.

Кутісны вужны Көјін-гон. друг понмыс шöтсö лептіс да ку-тіс јона мурзыны, сөгга увтны. Гемö сувтіс, кывзыгыштіс. Пон-мыд лептыгіс зев јона увтчыны да Гемö кок-гөгöрыс кутіс бергавны.

— Кодöскö, тыдалö, казалис,—мөвпыштіс Гемö да пішщальсö кiас богтіс. Пёрöм пујас-костöд тыдовтчіс зев ыжыд, гөд-рöма ош. Ошкыд казалис Гемötö да понтö, сувтіс да чорыда мурöстіс. Ічö-тік өінјасыс козув-моз кутісны југјавны. дыр-код ставөн воча мөда-мöдыслы вiзöдісны...

Первојсö Гемö шай-пай муніс, сөгга став сөнјасыс кутісны сы-лөн вөрны, колö вöлі лөгöдчыны ошкөд вермасны. Кащыс локыг ковгö-увтö, став тушанас скöрысла тіралö. Ошкыд матыгтчіс һеу-на да лөгöдчіс кортöм гөгтјасыд-вылö четчыштны. Гемö нөжјөнi-көн лептіс дрöбјөн зарадiтöм пішщальсö да лыјіс... Јöла-шы јурөп-тіс вөрöдыс.

Ошкыд мыј-вынгыс горөдіс да четчыштіс воэö. Сижö ез повзы Гөмö лыјöмыс,—сувтіс бөрја кокјас-вылас да бара лөгöдчіс угкөд-чыны Гемö-вылö. Гемö шыбытіс пішщальсö да кватітіс косгыс куз пуртсö: кувны-кө-і кувны, а бурөн ог гетчы—мөвпыштіс сижö. Ош-кыд містöма горөдіс, сөгга угкөдчіс Гемö-вылö... Кащыс пула-моз четчыштіс мышгааныс ошкыд-вылö да кутіс тракјыны јон пiнјаснас ошкөс. Гэныс јокмылөн шедалö. Ошкыд ез-на удiт ас-улас сурк-навны кыгысöс, сижö бiја-нөв-моз четчыштіс ошлаң да сујіс пурт-сö морöсас. Вірыс өд-шорөн прыгнiтіс пурт-тујөыс. Ошкыд нөш-та-на јона скöрміс, горөдіс вөр-тырыс да бара угкөдчіс Гемöлаң... Гемö четчыштіс бөкö, һеуна ез өур ош лапа-улö, сөгга мöдыс суц-кіс ошкыдлы пакас.

Ошкыд зiкөз јöјміс скöрысла. Кыз-тај сөгга бергөдчас бөр кок-јас-вылас да öвтыштас лапанас—Гемöыд зонь кык сыв-сајö тупыл-тчіс. Ошкыд пыр-жö кавјасіс сы-вылö да кутіс чашјыны морттö ас-лас јон гыжјаснас. Кащыс кыз-мыј вермö ошсö чашјö-куртчалö. да-і Гемöыд ез лаңтöмөн кујлы: асгыс куз пуртсö угiгас ез леэ да öнi сiјөн кытчö веккалö ошкыдлы зурөдö. Вöрын сöмын ергöм да горзöм і кылö.

Ошлөн выныс кутіс бырны. Семöлые шуҗга гінсö ошкыд пер-
 јöма, чужöмсö ставсö гыжјалöма, пакöмыс сырјөн кутіс öшавны
 вылас, туша пагталаыс ставыс гыжна-туј. Сöмын Семö век-на ез
 көсҗы сетчыны.

Понмыд зев јона кутіс дöзмöдны аслас куртчалöмөн оштö. Ош-
 кыд четчыштіс Семö-вылыс... Көсҗіс-ескö понтö ламгыны лапанас-
 да, сöмы Качысыд виңовжык сыыг вöлöма—ур-моз четчыштіс
 бокö.

Семö сек-кості став вынсö чукөртіс да сувтіс кок-јылас. Ош-
 кыд бара сылы паныд сувтіс. Сегга кутіс пöлнасны, лапанас öвт-
 чыны—выныс кутіс бырны... Вöралыгыд ускöдчіс ошлаңыд да во-
 ропöҗыс гöлөм-вестес ошлы сујіс пуртсö, сегга вескөдчіс да гөкы-
 да ышловчыс. Көсҗіс-ескö мыјкö шуны да ез вермы: кі-кокыс кутіс
 лынзыртчыны, ставыс гін-воҗыс кутіс бергöдчыны. Семö уөі ош-
 шож-бердö. Віт мінут-мыгөті уöм-бöрас, сіјö ез-нын лолышт.

Качыс нулыштіс вöралыгылыс чужöмсö да кутіс шöјтны шож-
 дінтыс. Недыр-мыгөті водіс щöщ на-дінö да муҗöмысла унмовсіс.

III.

Понҗыд регыд саҗміс да-бара кутіс нувны Семöлые нужöмсö.
 Мөдыд, җерт, ез шыас. Сегга Качыс увтны кутіс. Сіјö-бара Һінөм
 ез отсав. Сы-бöрын понмыс ускöдчіс вөр-керкалаң. Сені некод ез
 вöв: дукаліс-дукаліс бі-пур-гөгöрсö да бара лебзыштіс вермасан-ін-
 лаң. Сегга друг сувтіс да пельјассö пошкөдіс. Вöрын, Һеылын кы-
 ліс понлөн увтчöм да лыјöм-шы. Качыс чепöсгыс лыјöм шылаң.
 Регыд адҗіс понја кыҗыстö да кутіс зев нора увтчыны да четчав-
 ны сылы морöсас. Вöралыгыд первојсö ез гөгöрво, сегга друг дрөг-
 муныштіс.

— да-öд тајö понмыс Ільа-Семöлөн. Мыјкö, тыдалö, ськөд
 лöма. Весшөрö ез кут-ескö Качыс морöсö четчавны. да-і ставыс,
 со вір,—кутіс мөвпавны кыҗыс.

Кыҗыс Јепім-Мішка да Семö вöліны öті өіктыс. Кыҗісіс најö
 щöкыда паныдаслывлісны, мукöд-дырҗыс öті вөр-керкаын улыв-
 лісны. Мішка кутіс муңны кытысаң Семöлөн понмыс локтіс. Ка-
 чыс мунас, мунас да виҗöдлас, локтö оз мортыд, сегга-бара воҗ-
 лаңö ускöдчас. Öні Мішкаыд ставсö Һін гөгöрвоіс.

— җерт, бара, Семö другкөд җік мыјкö лöма—јона повөсмөн-
 Һін кутіс шуавны аслыс Мішка да пішщалас суіс пулаөн зараҗі-
 тöма патрон.

Качыс Семö-дінö да ош-дінö воөм-бöрын кутіс зев јона ом-
 лавны. Мікајлöлөн понмыс, мыјөн оштö каҗаліс, щöҗсö сувтöдіс да
 увтны кутіс, а Качысöс ош-діныс адҗöм-бöрын, щöщ локтіс сетчö
 да вірсö кутіс нувны.

Мишка адзис тышкаган-інсө да зикөз чујмис: кујлөны өтлаын ош да морт: гөгөрыс мусө парсалөмаде; ңеылын тупласө пишшал, морт-шож-динас куз пурт. Мишкалөн журөиыс вужөз сувтлис.

— Со, зонмө, мыј тани вөлөма. Тацөмтө ме јешщө немөн-на ег адзыв,—кутис вомгорулас шуавны Мишка. Гемөөс видлалөм-мыг-ти зев өдјө мунис Гемө вөр-керкаланьыс. Сыгаң летчис өктө, виставны гөкыд јурө.

Аскинас-жө кыскисны вөвјасөн Гемөөс да ошкөс. Гемөөс гөтырыс да пыс, өктса јөзкөд, зев бура зөбисны. Кашыс зон вөжөн пөштi ңинөм ез гојлы, быдөн омөлтчис шогысла.

Кадыд зев өдјө колө. Он төдлы кызи лунјасыс мунөны. Мөд во арнас Гемөлөн Иван-һима пыс бат-местаас Кашыскөд кајис вөрө. Кодыр Кашыс воас Көјин-гонө, зев нора омлалө, а Иванлөн гинваыс кутас доршаньы.

Сиз-Паш.

Југөр.

Асыввыв гөрд-рөма, портмасө кыа,
Узан-ун палөдө, ловчөдө му.
Шондiлөн југөрыс јенежын гыа...
Качөдө вывланө војшөрја ру.

Кыпыда мөвкјөдлө зарһа сынөд.
Пөльтыштө лун-вывсаң ңебыдик төв...
Шондiөј, өткофа партмасө југөд,
Шогөмјас ңекодлөн медым ез вөв.

Улыса усөма виз-вылө лысва;—
Ңебог-тон тiјанлы петавлас гож.
Зарһiөн гыалө, һумјалө Ежва,
Јенежыс зiрдалө ва-вывсаң лөз.

Вөр-јывтi шондиыс һөжјөнiк петө,
Саһмөны узыгјас, ловчөма му.
Пармаө југөрсө өткофа сетө,
Качөдө вывланө војшөрја ру.

Шаков.

Ва воевас, сојан вежвас.

Тулыс. Ежва-ју-вылын, мѳда-мѳдсѳ лѳукалѳ-тырјѳ, пыщѳны јѳ-пластјас. Вѳзыв Ежва јѳ-пластсѳ бергѳдѳлѳ, бытѳтѳ кан шыркѳд ворсѳ.

Нѳмкоѳасѳны баѳ пујас. Му-пыщса вужјасныс вѳрѳбѳчѳны. Пальѳлѳ ставыс тѳвса узѳмыс.

Зев ѳебыѳдѳк лунтѳв вѳјас-вылын кустјаскѳд ворсѳ. Пастѳдѳдѳ, вѳчѳдѳдѳ гѳжса паскѳмѳн. Сылѳг-тырјѳ, лечѳд нырнас пѳскѳдѳчѳ, паскѳдѳчѳ, аслыс тужсѳ корѳс тув-сов-ва. Берегсѳ Ежваыс ас-улас бѳстѳ, пальѳдѳдѳ, чуксалѳ тѳвса унмыс.

Со, баѳјаслѳн, кустјаслѳн дѳвјалѳны сѳмын нѳн јурјасныс. Гѳгѳрбок тыѳдалѳны дѳјас.

Конѳрѳј, кѳчѳј, аслас дѳр мѳвпалѳмнас, тѳвса оланѳнсѳ жалѳтѳм-куѳа, колѳма дѳ-вылѳ; бѳр кок-вылас сувтѳма да шенѳѳ, оз тѳд мыј вѳчны.

Нырнаныс сынѳдсѳ поткѳдѳг-тырјѳ чукѳрѳн-чукѳрѳн гѳжыны локтѳны ѳѳзѳг-јас.

Нѳмкоѳасѳ ѳѳлѳмыс Сѳпрѳн-Педѳлѳн. Раѳејтѳ сѳјѳ тулысын черѳ кѳыштны, кѳѳа кадјасѳѳ ва-вылын ветлыны. Сыыс-нѳн јѳна раѳејтѳ черѳ кѳѳмтѳ сылѳн пыс—Ѳльксаныс.

Ѳтчыд муртса-на кѳа кѳпѳдѳчѳ,—четѳѳма Ѳльксан ѳтнас мед-воѳ. Кѳтѳрѳн летѳсѳ вѳвсѳ јуктавын. Гѳѳѳчѳн лебыштѳс Ежва-дорѳѳ. Јукталѳс ворѳнѳс, бергѳдѳс да зев чѳжа гѳнѳтѳс бѳр. Гортѳн муртса-на четѳѳмаѳѳ. Мамыс ѳѳмын-на удѳтѳма сујны пачѳ бѳ.

Ѳльксан баѳыслы шуѳ:

— Тырмас, баѳѳ, ѳдпыѳа роктѳ гѳјны. Вај талун-жѳ вышка-вывыыд угѳѳѳѳтѳ леѳалам. Кад-нѳн-ѳѳ лѳѳѳдѳчыны вылѳ сојан перјыны.

Мѳвпыштѳс Сѳпрѳн-Педѳ, гѳжјыштѳс јурсѳ, тощјассѳ малыштѳс.

— Сѳѳ, сѳѳ, муса пѳѳј! Кад-нѳн уж-вылад воѳѳѳстѳчыны сѳѳѳ-ѳ тѳны—шуѳ.

Асыывѳѳѳѳѳ аја-пѳја сарајѳн нѳкѳѳны. Гымгајас дѳмлѳсны. Кулѳмјас ѳѳн-талѳсны, трѳгубѳчѳ ѳзјас вурлѳсны.—Луншѳрѳѳѳыс тѳѳѳ нѳкѳѳсны-ужалѳсны. Ѳльксанлѳн ѳулыјѳн кѳѳѳ пѳѳыс.

Тѳрпѳнѳѳыс оз тырмы Ѳльксанлѳн. Окѳта веж луд-вылыны, бѳпур-дорѳн тувсов вој колѳыны, свежеј черѳ сојыштны.

II.

Тувсов шѳндѳ асыыс ужсѳ тѳдѳ. Гѳгѳр сѳвѳдѳс, ѳѳѳѳѳдѳс мулыс тѳвса кѳнсѳ, гѳгѳр пѳлкѳдѳс, мыскалѳс, кѳстѳс.

Веж-корјасѳн вѳчѳдѳс пујасѳс. Нуѳ веж-турун му-вылѳ, вѳѳ-вылѳ быдѳтѳс, мѳѳа ѳѳрѳѳјасѳн гѳжѳдѳс.

Муртса-на кѳпѳдѳчѳ шѳндѳ вѳр-сајыс, Сѳпрѳн-Педѳ Ѳльксанкѳд пѳѳѳѳѳѳѳ летѳны вадѳрѳ. Став ѳѳмјанс најѳс колѳѳдѳ. Пошѳктѳны ставныс, быдѳн-вылын кѳјсан кѳлуј. Вѳдѳчѳѳ најѳс ѳѳжалѳм, ѳѳралѳм пыжныс. Вѳлѳм-кѳ, ваыс да берегыс ас-кѳстас венѳѳны: кѳѳныслы лѳѳ Сѳпрѳн Педѳлѳн пѳлкѳнык пыжыс: кѳѳмѳд јукѳныс пыжыслѳн сурѳма валы-нѳн. Ѳльксан ѳѳрѳктѳс да ылысѳн баѳыслы шуѳ:

— Баѳѳ! вѳѳѳдѳлы, со, пыжыд асыыс бѳжсѳ кѳтѳѳѳма-нѳн.

Леѳѳсны ваѳ пыжынысѳ. Течѳсны пыж-тырыс кѳлуј. Ѳльксан пукѳѳс пыж-нырѳ, баѳыс, важ-мѳзыс, пыж-бѳжѳ. Кальѳансѳ пѳстѳс, ачыс кѳк лѳпта пѳлысѳн ѳн-далѳ пыж нырлы тужсѳ, ѳуртыштас, сылыштас бытѳтѳ, ѳкѳлуѳчына. Аја-пѳјалы зев нѳмкоѳ.

— Сурлѳ бара тавѳ мѳјанлы шлывјавны, Ежваѳј, те-вывтѳ.

ѳѳлыд, лѳѳыд ѳѳлѳм-вылас Ѳльксанлы. Кѳывѳѳ, вѳѳѳдѳ, нѳмјалѳ; ѳтвылыс ѳвѳланскѳд, пујаскѳд кѳркѳщкѳд. Нѳмкоѳасѳ, шѳндѳлы ѳѳрамсѳ пѳткѳдѳлѳ.

Матысѳмѳсны Вылты-берѳѳ.

— Батѳ, вај пыралам Вьлты-пыщкас да чѳвтлам тѳна-мѳд.

Гашкѳ шедьштас, кѳѳ ѳтчѳд пумѳн.

Пырисны сонјас-кості Вьлтыѳ.

— Вај, пїѳ, те леѳав, со татчѳ куст-пѳлѳныс тругубечтѳ, сѳмын нѳжјѳн-жык.

Ачыс зев лабутнеја, бытѳѳ пѳнѳн, кык лопта пелыснас јѳткаѳѳ. Вѳјтисны тругубеч.

— Бат, вај-жѳ кулѳмтѳ. Шѳѳ кѳѳѳлам.

Вужисны мѳдар ты-бокас. Вѳјтисны кулѳм.

Ва-вылын шлывјалїг-моз матыѳтчисны бѳр тругубеч-берѳѳ. Ѳлѳксан пыж-нырын пелысѳн шаркѳѳчѳ. Батыс ботанѳн бурскѳ.

Кутисны вїдлавны тругубеч, Ѳлѳксан ѳнсѳ весїг оз лапныг. Вїѳѳѳ бат-вылѳ, кор-нын сїѳ ыжыѳжык черїѳс кватїтас тругубеч-ѳїнмыг.

Мед-воѳѳа кыѳѳмын шедї вель уна сынпї.

Сыныштїс мыј-выныс Ѳлѳксан береглањ. Пыж-бѳрын, ва-вылын ворсѳ бї-ѳер-коѳ поснїѳїк гы. Пыжнырсѳ зургїсны бад-куст-берѳѳ. Нѳрјѳн домыштїсны. Мыскїсны кїнысѳ. Гѳгѳрбок ѳїннаныс нѳровтїсны, кытѳ лѳсыѳжык пукоыны паж-најтны. Сѳпрѳн-Пед кајїс вѳж луд-вылѳ бїјасны. Сек костї Ѳлѳксан пѳѳтерыг кыскалїс став кѳлујсѳ. Мыѳкыштїс пањјассѳ, пѳртсѳ. Кутїсїс керны черї. Ловја-ѳѳ-на, мокаѳтјасыд! Пыж нарулыг оз шедны!

Батыс, со, бїјасѳма-нын. Нѳбыѳїк лунтѳв сынѳѳ-пѳвсѳ разѳѳѳ шынсѳ. Ѳшѳ-дїсны пуган,—јуква пубны.

Зев тѳрыба Ѳлѳксан шѳралїс руѳѳгнан тупѳс, лѳѳѳдїс сов, пѳрјїс тастї. Батыс крѳшїтїс тастїѳ ѳањсѳ. Зев чѳскыда пањалїсны свежеј јукватѳ.

— Со, колѳѳ, бат, і ѳѳыштїм. Збылыг вѳлѳм те шулывлан: ва-кѳ воѳвас, ѳѳан вѳжѳс. Сѳѳѳа кыјам дај гортад-на нуам,—нїмкоѳѳѳѳ Ѳлѳксан.

— Колѳ, ѳерт, нуыштны,—мургыштїс батыс.

Ѓїт-Паш-Вањ.

Тувсов војјас.

Шонди сажавны
Кутис вбр-улб,
Быри вынјорыс
Пырб му-вежб.
Кусб мед-ббрја
Југыд виџ-торјмс,
Горфов кыалбн
Зарнi југбрыс.

Лбзов јенежбан
Рутор летчбма,
Југыд лысвабн
Мусб вевтбма.
Гажа ывлыв
Зікбз лбнбма,
Лунтыр којтбмыг
Бндбн пбтбма.

Југыд тувсов-вој
дебыд му-вывті
Лбна лебалб,
Јежыд ру-пбвсын
Васа чері-моз
Шытбг суналб.
Лбзов јенежын
Кельыд југбрбн
Тблыг зрдалб.

Лбнббс, југыдбс
Тувсов војјасбј,
Сбмын воланныд
Оті суш-кежлб.
Онб рбмдылбј,

Онб вужбртлбј
Онб пемдбдлб
Міча му-ежбс.
Мусб візанныд
Јона сотчбмыг,
Міча зоріасб
Зікбз козмбмыг.

Пу-кост ордым-моз
Те-пыр тыдалб,
Мыј-жб му-вылын
Секі дівујтб.
Лбна узбны
Гажа расјасыс,
Паскыд ыб-вылын
Нуза вежбб
Тувсов кбзјас.
Зарнi-сілбјас
Вадор бад-пбвсын
Куткырвізбны.
Мыла гблбсјас
Нбдыр зблббмыг
Војшбр лантбны.

Гажа, југыдбс
Тувсов војјасбј;
Отчын во-вылын,
Ті-бд овланныд.
Кыз-тај бобувјас,
Муртса чужланныд,
Оті суш-ббрті
Регыд кусанныд.

Анна Шомысова.

Со көні вескыд тујыс.

Габё-Педёр вөлі прамеј-нин пöрыс. Челафыс керка-тырыс да-öd ставыс шег-код, поснидöб; мед-ыжыдыслы сөмын-на сизим арös.

Оліс зев гөла, скöтыс зев еща вөлі. Ви́змуыд ескö і уна-код вөлі-да, кујöдтöгыд-тај оз-жö быдмы наһыд. Пыр вөлі мортыд зилö кызкö овмöссö бурмöдны. „Коркö-пö-öd буржыка-жö овмöдчам“. Öти воö зев-ыжыд пашна-места пöрöдас, мöд воö-тыла места кералис.

Тулуснас кајисны тылатö сотны. Тыласö öзтöм-бöрын мунисны гöтырыскöд пес-пу пöрöдны. Суис-тај Педёр-дафöс сетчö лок рöкыд. Пусö пöрöдигөн гöтырыслы плешкас ув четчыштис, коңöрлөн сафыс вошис.

Гортöчыс сизим километр. Ас-вылад-öd гöтыртö он летчöд. Бөр-диг-тырји сесга летчис Педёр гортас вöвла... Лунтыр сиктын вöв корсис... Рытја-вывнас-нин вöлискі кызкö сурис. Гөндöчөн сесга мө-дöдчис вөрö. Километр-кымын ез лок гöтыр-динöчыс, чегис телега-чöрсыс. Педёр-дафлөн мајышмунис гөлöмыс.—

Мыжкö-жö сені шогсис-бөрдис.—Кажис гöтыр-динö верзöма вөлөн. Гöтырыд сөмын ојзö; петöма-нин сылөн сафыс. Ускöдчис Педёр-гö-тыр-динад бөрдиг-тырји. дыр сені кыкнаныс бөрдисны.

Сек-коста бара вöлыс пышјöма. Ви́зöдліс Педёр-даф, а вöлыд абу-нин.

Педёр-дафлы бара-на лоі летчывны гөртö. Мөдыс кажис гöтыр-ла. Летчöдис да больничаö гортас пыртлытöг і нуис.

Педёрлы лоі слуга бостны. Квајт челафыды-öd колö пуны, пöжавны, скöт-динын бергавны-і.

Коркö ректисны слугакöд тылатö. Ілълалун-дырји воҗсалис куј-ім пудовна су көјдыс.

Көзис тыла-вылö ноль пудовна су. Ачыс мөвпалö: Гашкö-пö лöсыджыка-нин овмöдча.

Гöтырыс Педёр-дафлөн кујліс больничанын кујім төлыс. Вундиг-кежлö вöлиг воис гортас. Јона сөкыд вөлі овны Педёрлы посни-челафнад. Слугаыд челафсö оз вөлі радејт. Коңöрјас, челафыс мыжкö-жö мучитчисны мамтöгыд.

Мыжкö вөлі Педёр пессас-ужалас. Тöвнад кымын нажетка-вылö і ветлас. Ветымын,-квајтымын шајттö быд төв-жö ескö нажö-витлö. Сөмын некыз оз вермы овмöдчыны, бара і суас морттö ку-щöмкö рök. Тыла-вылас суыс-бара омöла чужöма, зев шоч быдмöма.

Мыј пессис сені, јöз көјдысөн көзис, а воис сөмын бурна-су. Педёр век гөла олö, наһыс оз тырмы. А ужјöзјасыс пыр-öтарö содöны.

Во мөд-бөрты Педёр гөрис зев ыжыд пашна. Уна і уж сетчö пунктис, сесга көзис вит пудовна су. Су öзимыд зев мичаö быдмö,

быдён жэзыс шенчоны: Габё-Педёр-пё таво ҺаҺнас понгас. А мукёд буржык жэзыс шуалоны „Меджа, мыж-нын өд мучитчис коҺорё“.

Ез таж удайтчы Педёрлы бур пашҺаыд. Арнас, Гемён лун-бёрын кушдёмгё лок морт востёма пашҺа заворсё. Скёт став ёжымсё сожёмаёс, ложёмаёс-талалёмаёс.

Педёрлы пёльза бара Һёти ез во. Јона щёщ шогёисны жэзыс Педёр-вёсна.

Лун-вожыд ёджё-таж мунё. Чельафыс Габё-Педёрлён прамежа-нын быдмисны.

1917-ёд воын лои война. Педёрёс нуисны война-вылё. Ветлис кык во-чёж. Гемжаыс пыр сы-вёсна шогёисны-коркё-пё-со волас оз-нын-а.

Педёр, гёлылы вёла корёом-вёсна зев гёломыг когасис жежыд-јаскёд. Война-вылас гижёома коммунистё.

Гортас локтём-бёрын чорыда кутчигис ужавны ас-сиктса коммунистјаскёд. Гёломыг кутчигис овмёссё бурмёдны. Һигајас, гачет-јас јона кутис лыффыны.

Гырыгжык пёјансё щёктис пырны комсомол јачејкаё.

Овмёссё выль-ногён нуёдны бостёис: Һига-герти, агрономјас вёставлём-герти. Му-вылё кёчис турун вика да бобёҺаҺ. Бостис дас доф турун. Жэзыс быдён шенчоны: Омёлык му-вылыг-пё да сымда турун бостис.

Габё-Педёр лёгёёдис мујјассё ёжым переменаён ужавны. Пёјаныс ёни јона-нын отсасёны.

ҺаҺыс Педёрлён јёз-дорыг буржыка быдмё. Выль-ног вёдитё картофел, кујёдалё мујјассё пёјимён, мувынёёдан-торјас быд-во Һёбё.

Овмёдчис зев бура. ҺаҺыс ёни во-гёгёр вужны кутис тырмыны. Став жэзыс шенчоны: воэти-пё кушдём омёла овлис, ёни мед бур олыг лоис.

Педёр-дафлён став чельафыс велёдчёны, а гётырыс делегатка. Медга воэмёстчыгыс ныв-бабајас-пёвсын. Педёр важ овмёс нуёдан ногсё эикёз жуёгёдис, Омёлжык вёјјассё гёралис. Кёзалё сетчё бур турунјас.

Вёлыг-таж Габё-Педёрлы воис бур, гажа, долыд олёмыс. Кутчигис сижё гёлјасёс ётувтны. Унаыг чукёртлис гёль јёзёс ёиктыг гор-нитны... Востамёј-пё машиннеј тёваришщество.

Регыд востисны машиннеј тёваришществотё, ваисны вартан машина, тёлёдчан машина, кёјдыс весалан машина, Һарјасаан машина, картофел бугритан гёр да мукёд-торјас.

Ётув вёчисны вевта гумла. Ёни кёч кор варт: зерё-кёч лым-јалё, Һемтор оз мешајт.

Сиктын гёль јёз ставыс-нын кёзалёны му-вылас турун: вика, бобёҺаҺ, вёдитёны мёс-горкни. Сёветвласт ыжыд отсёг сетис ёиктлы.

Вёлыг-таж ёиктё воис выль, долыд, гажа, југыд олёмыс.

Бикён Ыльксан.

Гуса көјдүс.

Рытгорув пызјө посні зерөн.
Зев яра швучкө лечыд төв.
Том нывка мунө бөррөм-сорөн.—
Кок-бѳрас кысө көтi-көв.

Пѳс морѳс-бердас гуса көјдүс,—
Зев нора нѳксө мыжтөм лов.
Нор аңлөн сiнјас гөгѳр дувгiѳ.
Быд вужѳр чуждчѳ, ¹⁾ мыј оз ков:

Со бытѳө жѳзѳ муѳi-јылөм.
Куѳ плетөн панјө **ош-код** ај,
Зев нора кывлас кыгкө сылөм,
Кыз сывлө кувтѳз дојмөм кај.

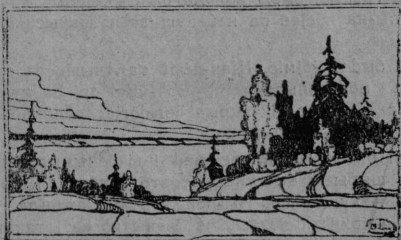
Шпын-мытчiс тѳлыг кельыд бансѳ.
дрѳг-мунли нывка, тiрѳө вес.
Кыркѳщѳ нѳјтѳ **јусан** валсѳ,
Щын-бусөн качѳ гыјас сег.

Гы-пѳвсѳ шлывiс гуса көјдүс.
Бурс-мунi—вѳјi... Лѳнлис тѳв.
дыр кырјѳд мамыс коңѳр војлис,
Кыз бытѳө јармөм чард-би-нѳв.

Пыр гусөн нѳжтiс, коңѳр, кынөм.
Сiн-сајын чужтiс арса вој.
Ез тѳдлы нѳкод ѳебны нуөм,—
Јiр-пыдѳс ѳебiс гуса шој.

Шаков ѳ. Ј.

¹⁾ Чуждчѳ—кажитчѳ.

Göd-шор.

Göd-шорын зик тырыс гажтём. Пемыдын мунны он лыт, пыр і тенё повзё-дасны. Шорыс ескё абу і ыжыд, да ог төд кыз сетчё сымда гажтёмыс вермёма төрны. Шурра-пё-өд уна петаласны. Паран төгка аслас ённас аңыломма: зик-пё бытё өд вёр петалисны.

Гажтём-жё ескё і ем... Јонжыка-кё полан он і лыт муннытё. Зев куз коз вёра да логёдыс пемыд. Ѓинмад-кёт чуткы, нинёитор он аңы. Гожа рытнад сөгөа шор-дортыд кёчыд. Чој-јывсаңыд летчан да толькё ышнётёдлас, өлёмё-чыд ыркытлас. Гёлёмыд-кё вёрзас, вот секи-тё сөгөа і повзан. Торја повзёдём-мыд небос оз нын і ков, ачыд і јонжыкасё повзан.

Шорыс ескё абу і ыжыд. Ваыс визывтё еща. Гажтёмсё-кё некод оз төд, ескё мича і быдён, золгё толькё визывтё. Шонди југёрнас зирдыштлас да бытё езыс вён кысё. Ваыс јыа-коф кёчыд да чёскыд. Тёдтём мортыд јуас да јона і чёсмагас!

Ѓиктса јёзјас некод оз јуны—Göd-шорыс, весег паң ва некод оз бөгт. Быдён шудны: ваыс-пё гудыр, курыд. Гажтёмјас-пё ставсё најтчёдёны, јёзёс кёсјёны кыны. Јуан-кё-пё сөгөа гажтёмё і пёран, мутивёј-моз-жё-пё чикласны пондан. Гур да бёж-пё быдмасны-і.

Быдөа гажтёмыс-жё-өд, со, ем. Кушёмкё мутивёјјас да быдторјё, быдөа-ёикас олысас пёртчыласны. Мукёд рытнас номјё пёртчасны да өд кымёр бытё кыпёдчасны. А шумсё мыј-ыжда лептыласны! Толькё і нёртчёны, бытё нора зев уна гудёкјасён ворсёны. Мукёд рытнас козувё пёртчасны, борјавасны да борда козувён петаласны. Прёстёја сук өд да гёрд борда козув петас. Ѓинтё востыны весег он вермы, жбыргёны пел-воаңд, бытё мыкё вашкёдны кёсјёны. Пёртчылёны і зверјасё. Мистём чикылаб пёртчасны да муитны і кёсјёны. Ѓрсытасны да саф быртёчыд морттё повзёдасны, өдөптытёз вёрзёдасны.

Өтчыд Митреј-даф шак вёлі вотёма. Зик кузов-тырыс төбёма дај наберушкаас шёщ сөвтёма. Рыт-горувнас-нын гортё локтё. Ачыс ескё зев јона полё, а шак кузовнад да, Gёд шортё зев ылын кышовтнытё. Дыр мёвпалис сөгөа шорпырыд і мёдөдчис. Мунё нёжёнйикён, воглалё небыда. Пелјас торгёдёма. Ѓинмыс аслас сизі-і ломалё. Бөрё виёдёлыны оз-нын і лыт, медтыкё бёјёжык-нын шорсё вужны.

Кодыр-өд термасан да полан јонжыка і өлёмыд ыпјалё. Митреј-дафлён јурёыс бытё шёщ сувтёма, шапкасё весег лептё. Ѓпина-кузтаыс кёчыд пёс кигё, бытё кёчыд нёзув визёдө, став јасё шёщ гёжмалё, кёчыдён кезјёдлө.

Со і шорас-нын летчё, а лог-кырјыс жупкёс, вескыкоф кырја. Митреј-даф тапиктё небыда. Самеј ыжыд шупёдсё кёсјё восковтны, четчыштны-код: морыд, матыса коз-лу-јылын, өо-морыд, ракајас пукаломөбө да шаркытисны. Митреј-дафлөн өлёмыс јокнытис. Зуркыда-коф четчыштіс да кузовыд, өо-морыд, зобнытис, а кузов волысыд, со грекыд, омёл вёлёмма да дёик-пёлыс крушнытис өрп. Митреј—даф ескё і кутыштны-на кёсјас да наберушкаасыс шакыс кигёс, ставыс туж-кузтаыс размунис.

Митреј-даф зик быдтё јёмис. Шак-вылө талтчысё да зев куза вилькнытис, муртса ез ус. Сөгөа мёд волысыс өрп. Волысыд өрп да кузовыд зобнытис узі. Зев гораа шумткысё. Кузовас зик-тырыс јельдөгјас вёлёммабө вевтыд воөгс да ставыс разі-пелі гёглаёисны, паскалісны.

Кушём-нын сені дктысём, Митреј-даф і виёдёлынысё весег ез лыт. Наберушкасё швачкёптіс шыбытис да тунагај гортё котёртё. Шорыс ескё поска і быдён-да, ез-тај небос некушём пос-ны пощ ковыс. Сажеңа на паскыд, колёкё шорыс лөб да сизі і зёркнытис-четчыштіс, некытчё ез і такавлы, некытчё ез і крукаслы. Лог-кырјыс ескё і зев круто, зев өкыд кајнысё, да Митреј-даф ез і

жәмдышты. Прөста-дырји-кө ескө кујим-нолыг, колөкө, шөйтчс, а өнн ез и та кавлы, муртса рудббыс тышышлы.

Кушөм-нын сувтышлөм, кушөм-нын бокө виждлөм. Мыј вермө толькө төвзө котөртө. Шапка ны нинөм јурас абу. Јуреыс летјалө. дукөс кизыс рачөбма да пөлајасыс шпавјалөны.

Нөылын, гөра-јылас Степа-төтка вөлөма. Мөс короны ветлөма да гормы-төзис лөбма. Сувтөма да кывзысө, оз-ө конкө мөс жыңјан-шы кьонгөпты. Туј-вылыс рудөптө адзыліс да лязмунтөзис повзис. Ојөстис да бысөн лажыңчис. Јьотавмөныс лоі. Војнас-нын сөсөа гортас лөктис да јөзјаслы вистасө:

— Саг-быртөз, нылеңкөј. Гөд-шорад повзөдөисны. Од полө гажтөмыс пөрт-чөма да сизі і лебалө. Ыжыд паскыд ризіа, лөз јуреја да ме-дөрті сизі і мөлкн-тис... Мөчајта, сизө мед ыжыд гажтөмыс-нын вөлі. Толькө-нын, нылеңкөј, ме сетчө лөтнйтч. Одва і пернапас чөвтны ујөті, сымда і адзылі. Пернапасөыд повзис лы мјлы-да нинөм-жө тор ез вөч-а, ез і өібөдчыв.

Аскінас уна мөрт чукөртчөмаөс да виставлө.

— Од, колөкөн, дасөн чукөртчөмаөс. Первој мышған кодкө тојыштитс-код да кузов-вылө пукөис... Ег ескө кбсјы шыбытны да кыкнан воысыс өрө, быт лоі шыбытны. Зөв унаөн күтисны шумитны да быт лоі уөкөдчыны пышјыны. Öтик, мөчајта, мед ыжыдыс, гөра-јылас кәјөма да сыған горзө: „кутө-пө сизөс, кутө“. Камәңдир-пыддө лі, мјллі сетчө сувтөма. Ме, зонмө, повзө да нөшта өдјөн мө-дөдчө. Кушөм-нын сетчө виждлөм. Медтыкө өдјөжык пышјөма-а. Кушөмкө тај баба-код бытө вөлі-а. Мичәсө виждлынысө өг і вермы. Шапкаөј уөі да өг-ө нөбөс копыртчыс, толькө і тувкөдә. Мед-нын мыса чөрту став шак і шапка өөј-асны тувјаласны пөж-горшаныс, а асөым јурөс өг-на-жө өет.

Јөзјас кывзөны да шөңдөны. Быдөн нөуна полөны-код. Нөкод оз лыет мунны. Кузовлаыс ветлынысө весег нөкод оз кбсјы. Мөд луннас-нын бөртө Пө-дөсөј Öнө сизө туйөд лөктис да вөліөкі инмөдөс. Первојсө повзыштитс код-жө, друг туј-шөрын кузов кујлө, а нөкушөм мөрт абу. Сөмын шакјас гөгласөмаөс. Видла-лис да бөртө вөліө гөгөрвоис. Тајө-пө кодкө нарөвнө тьдалө өновтөма да выл воысла мунөма. Шакөс чукөртис да чуксаөб. Нөкод нөкөн оз кыв. Шор-дөрө пукөис да дыр-код пукалис. Видчөсө, оз-ө-пө кодкө лөк. дбзымтөзис пукалис да сөсә мөдөдчөс. Гөртө лөктис да быдөнлы кузов-јылыс виставлө.

Мөдлун асылө Митреј-ґаф бөртө өмелмөдчөс да мөдөдчөс. Вот дивөды, збыл-дө кузовыд шор-бокас кујлө. Кытчө уөі век на сетөні і өм. Нөкод нөкытө абу өөјөма ны нинөм. І набөрүшкаыс весег шөщ сөнө нөылын кујлө. Чөрыда шыбыт-чөма да сөмын нөуна пазалыштөма, а сөсә зик нинөмтор абу лөбма. Гумөдыс на век важ-кофыс і быдөн.

Митреј-ґаф шак тор-пыргјас чукөртис да бөр кузов-набөрүшкаө төчөс. Ку-зовлы воыс вөчөс да кузолаөс. Вот дивөды, од өөктаыс і быдөн важкөфыс! Н-нөм абу і лөбма! Со өөкө сөсә і шөңчы!

Ічөт-Іван.

Гемук.

I.

Гёла олём-вёсна Гемукёс арёс тыртёчыс-на мамыс сетёма јёзлы. вёчны. Бат-мамёсё Гемук ез тёдлы, ез кывлы налыс лелькујтёмсё. Петас вёлі Гемук град-јёрё, пукёас борё да кутас сөрнётны ётнас:

— Мыјла-нё менам мамёј абу. Мукёдыслён-тајнё кык мам: ічёт-мам дај нёшта ыжыд мам ем. Часлы і ме щёц асёым тёткаёс да даёёс батён-да мамён кута шуны, Шудёны-тај аёныс: мі-пё тенё пі-пыддё вёчам.

Гемук вёчыјасёсё кутёс шуны батён да мамён. Ічётысаң Гемук зев вёлі пікёс. Быдтор-вылё велёдчё. Медёа-нын јона сылы вёлі кажётчё гёжём-да рісујт-чём. Вель-уна кабала да карандаш сёјё вёзёс квајт арёс тыртёчыс. Пыр вёлі сёјё рісујтё мортјасёс, понјасёс-да, керка-да мыј-да. Быд вежонын вёлі кылан Гемуклыс вельгёём:

— Мамё, менам карандашёј да кабалёј бырі. Вај ётё ёёд деңга ¹⁾ -да ме лавкаё ветла.

Корё Гемуклы батыс нёбёс нёга. Гемуклы зев лоі нёмкоё: батыслы ёылас кутчёёс-да сывны кутёс. Војнас вёлі нёга-дёнас і уэль.

Регыд Гемук велёдчёс лыддысны. Сёмын роч-вывёыд нёном оз гёгёрво-да пыр вёлі батыслыс јуаё.

Сёым арёсён Гемук кајёс школаё. Секі вёлі лёёыда-нын кужё лыддысны, гёжны-і. Зев бура велёдчёс школаын—нёл во-мыгё помалёс ічёт школатё. Велёдыёс вёлі шулывлё Гемук батлы.

— Пітё тенад колё ыжыд школаын велёдны сетны. Гамыс сёлён зев-ыжыд, велёдчыны сылы оз-ло ёёкыд. Мортё петас.

Сёмын-тај некыч лоі Гемуклы воёдёс велёдчыны, ужалыёыс гортас абу-да. даскы арёсёаң Гемук быд уж-вылын батыскёд щёц увавлёс: турун пунктёс, пескералёс, коллыёс—куз-тујјас-выл ветлывлыс, турун-песёс кыскалёс, черё кыјёс, чёс-тујјасёс, да мукёд-ужјас увавлёс. Гемуклы пыр вёлі зев окота велёдчыны. Нёгаыд кё-улас сурас-да војбыд сёјё лыддас. Бат-мамыс пыр вёлі сёјёс вёдёны нёжнёкёён.

II.

Гемуклён вёлі воча вок—Васё. Сёјё нёважён-на салдатыс воёс. Квајт-во ветлёс карабјас-вылын. Војна-дырјё кык караб вёјёма, а сёјё кычкё ловјён колёма. Унатор сёјё тёдё, уна горјён тёдмёдёс Гемукёс. Асёё вёлі Васё шуё большевёкён. Вожын сар правётельство-дырјё пукалёма турмаын.

Мукёд-дырјё Васё рытывёыд Гемуклы вёставлас кычё овлёмаёе гырыс карјасын ужалыё-гёл-јёз, кычё најёс ёбёдётёмаёе озырјас.

Празнёк лунё мунасны вёрё. Пукёасны пу-улё да кутас сенё Васё вёставлыны. дыр вёставлас Гемуклы кодё да мыјла јенёс лёёёдёмма, кычё овлёмаёе важён, кычё му-вылас олёмыс паскалёма, ылынёёё мугаёныс шондыс, козувјасыс, мыјла ёшка-мёшкаыс лёё, мыјла зерё, гымалё да зев-на уна мукёд тор.

Гемуклы зев вёлі кажётчё ташём сөрнёјасыд, зев сёјё јона ставёс кывёс. Кытё оз гёгёрво—јуаёс. Сёмын-тај ез дыр сур Гемуклы татёсё вок-дёнас велёдчыны: 1919-ёд воын жежыдјас Васёёс лылёлсны.

Гемук дыр ёёрдёс Васё-вёсна, лунтырёч нёкоодлы оз вёлі шыаслы. Ёёрдём-вёсна Гемуклён сёнјасыс ез дульсыны. Пыркнётёс сёјё јурыс став сёр-курыд шогёс. Вартёс аслас морёсё да шуёс:

¹⁾ Вёт ур.

Час заводітла, гашкё дырён-і верма мыкё вёчны. Васё-кё ескё ловја вёлі ез-жё ло ташымд-да“.

Асывоэнас Семукёс мамыс чуксалё:

— Четчы гоышт-да уж вылё колё мунны.

Семукёс шом-жёлён вердсны. Асныс чёскыджык торјасё сојмаё-нин. Сој-іг-чёжис відёны да вёпёдёны:

— Каміністё-ёд он-жё гіжы. Мутылы-ёд те астё сетін. Рытнас-жё мун-да бёр кірччы. Сесга вістас-да дарјас, мед јенмыс гректё прёбетіас.

Семуклён гусёнік серамыс петалас ташём вёпёдём-вылад. Заводітлас-жё ескё ачыс віставны Васёлыс вісталёмјасё да пыр і дугдасны. Лёкыс відчыны заводітасны-да быт дугды. Сесга ыстасны уж-вылё.

Празнікыд кутас воны да бат мамыс звер-коф лёкёс. Отарё відёны да мукёд-дырјі нёшта багыс нёјтё мыјён вескалё. Празнык мёдлунёз Семукёс оз-вердлыны сојанёс вёлі јёзё воэвыв заптё. Тазі Семук оліс гоёмбыд. Пыр тер-пітіс відёмсё-і, нёјтёмсё-і, шыгёс. Пыр нафејтчіс, гёгёрвоасны-пё-ёд-да оз кутны тазі відны. Оз кутны нёјтны.

Семук ез кеж вескыд туж-вылыс, ез вунёд асыс кёсыёёмсё Васёлыс, а пыр-ётарё чорыджыка, јонжыка кутіс велёдчыны выл слём лёёдны.

Арнас, уж ештём-бёрын Семукёс вётлісны гортёсы, ез сетны весіг ёті тув нан, весіг паскёмсё мырдёсны. Батыс шуіс сылы:

— Камуністёыд-кё-пё петан, бёр прімита, а он-кё—поспомёз ен лок, нё-нём ен кор-ны. Весаё ёні-жё мејам сін-воэыс.

Ез повчы Семук вётлёмёыд. Шуіс сійё багыслы:

— Увтчыны нёіёмла. Ме лёксё теё нёіём ег вёч. Нёіём-кё он сет, оз і ков. Шыглы-ёд ог жё кув. А бергёдны мёдарё Васё туж-вылыс те менё он вер-мы некушём-ногён. Ставсё ме вёча вежёра јурён, мёвпалёмён. Во кык-кујім-мысті жын том јёзыс сіктыс пырас комсомолё да ставтё небоё-гортјасёыс оз-вётлыны. Вётлад-кё, асным ётувёён, вельногён кутам овны.

Семук кутіс овны ёті комсомольч-ордын. Кёсјё кодлыкё медаоны казакё. Лун і вој ёні сійё мёвпалё:

„Кызі ескё сіктса олёмсё мёдарё бергёдны. Колё ескё јонжыка јёзсё лы-дысан-керкаё кыскыны, буржыка сен ужсё пуктыны. Јачејкаын колё сорытлы-ны ісполкомё да коператівё бёржыём-јылыс, мед прамејжык јёз сетчё вескалёны.

Аскі колё јортјасёс нубдлыны течны сорёмсё ёті голь гёрдармејеч гётырлы. Пёжарнеј машіна рытнас весалам. Педёр-чожлы да Трбш-Сандрікы колё віс-тавыны, мед најё сіктса овмсё петкёдлэн выставка-вылё вајасны вёвсё да поресё.

Аттё... мед-жё ескё ме унжыктор-јылыс тёда... Колё велёдчыны...“

Ташём думјас дугдывтёг вёлі пубёны Семук журын. Ёвітор ачыс вёчё, мёд тор шёктё вёчны мукёдјаслы. Быдлаб удітё, сбмын вежёрыс озжык тырмышт.

Кык вежон-мысті партіјнеј јачејка шуіс ыстыны Семукёс велёдчыны совет-партіја ужё велёдан школаё. Семуклы зев нёімоф.

— Вёліс тужыд меным воэгас, вёліс менам мёвпалёмјасыд збыдмасны. Васё-кё ескё ловја вёлі, секі нёшта-на јона ужалім да. Но-да ёні шогёны нё-нёмыс. Ёні-нын-со міјан јачејкаын регыд кыз морт лоб. Велёдчыны ветла-да сес-га најёс кута велёдны.

Ілівапыс.

Редколлегія: { Ильчуков, Ф. Н. Попов, Н. П.
Минин, М. П. Исаков, В. А. Редактор: Н. П. Попов.
Надеев, А. Н.

Сузӧдӧј быд-тӧлысын-петан журнал

Ордым

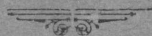
(Леэб ВКП (б)-лӧн Обком).

Гижӧны сетчӧ комиӧн:

Совет-власт да Ставсоюзса коммунист-партия ужалӧм-
жылыс, сиктса олӧм-жылыс, крестана олӧмсӧ да овмӧссӧ
бурмӧдӧм-лӧсӧдӧм-жылыс, коперативжас-жылыс, комиӧн гиж-
ӧм-жылыс да бур-мича гижӧдјас (сӧтикјас, вӧгтјас) да уна
мукӧдтор.

Быд номерын: 50—60 ыстбок-сајас, емӧг
серпасјас.

доныс: гражданалы 30 урӧн тӧлыс.
учрежденьежаслы да организацијаслы
—60 урӧн тӧлыс.

**Журнал сузӧдан
адрес:**

Сыктывдін-кар, Вадорвыв-
ульч, 41 № керка,—
Комі ыга леэан-ін.

13763

НЗС Коми
1-1

Торја-номерди ньбывяслы - 50 ур.

Крестьянский журнал на коми языке. Орган Коми Обкома ВКП (б).

№ 3 (18) — Март — 1928 год.

Устьсысольск, Набережная, 41.